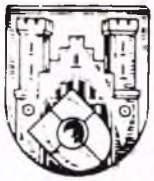
Batı Klasikleri

SOFİST

Eflâtun

M.E.B.

16

SOFİST *Eflâtun*

M.E.
B.

MEB YAYINLARI

BATI KLASİKLERİ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 835
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 110
Batı Klasikleri : 16

Kitabın adı
SOFİST
Yayın Kodu
97.34.Y.0002.428
ISBN 975.11.0048.8
Baskı yılı
1997
Baskı adedi
5.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
9.12.1996 tarih ve 7966 sayılı yazıları ile
ikinci defa 5.000 adet basılmıştır.

Batı Klasikleri

SOFİST

Eflatun

Çeviren
MEHMET KARASAN

İstanbul, 1997

Sofist Üzerine Mütercimin Önsözü

İkinci Baskı Dolayısıyle Birkaç Söz.

Klasik tercümelere ilk başlandığı zaman, gerek tercümelerin azlığı, gerekse tecrübenin yeniliği dolayısıyle, *Tercüme Bürosu* üyeleri metinlerin, tıpkı *"yazmalar"* la bize intikal ettiği şekilde, yani, takdim ve tefsir edici önsözler ile açıklayıcı notlar eklemeksizin, tercüme edilerek yayınlanmasını uygun bulmuşlardır. Böylece, bu metinler Türkçede tutunduktan, ve bir *klasik metinler* geleneği yerleştikten sonra, başka dillerde olduğu gibi, Türkçede de tenkitli ve tefsirli tercümelere geçilmesini savunmuşlardır. Bunda da haksız değillerdi: Eldeki az kuvveti, yalnız metin tercümesi üzerinde toplayarak, kısa zamanda bir *klasik metinler koleksiyonu*'nun teşekkülünü sağlamışlardır. Bu tercümeler, okuyucudan, umulanın üstünde bir ilgi görmüştür. Öyle ki, aradan henüz on yıl geçmeden, metinlerden başka, tetkik, tenkit ve tefsir eserlerinin de tercüme edilmesine; bundan sonra da asıl metinlere önsözler yazılmasına ve notlar eklenmesine karar verilmiştir. Böylece, *Sofist*'in 1943'te basılan ilk tercümesi, sadece metinden ibaret iken, şimdi sunulan ikinci baskısına önsöz ve notlar eklenmesi gerekli ve faydalı görülmüştür.

Klasik kültürle ve eserin konusu dolayısiyle, felsefe ile uğraşan herkes gibi, mütercim de bu eserin doğrudan doğruya Hellenceden tercüme edilmiş olmasını arzu ederdi. Fakat *Tercüme Bürosu*'nun kurulduğu 1941 tarihinde, klasik kültürün temeli olan eski Hellence eserlerden başlamak kararı alındığı zaman, o an için Hellenceden tercümesine imkân olmayan eserlerin, batı dillerindeki tercümelerinden dilimize çevrilmesine, ve tercümelerin ayrıca bir heyet tara-

fından gözden geçirilmesine karar verilmiştir. *Sofist*'te, Eflatun'un başka birçok diyalogları gibi, o tarihte tercümesine karar verilen eserler arasında bulunuyordu. Mütercim tercüme bürosunca tavsiye edilen Fransızca bir metni (A. Diès, Belles Lettrs) esas alarak tercümesini tamamlamış; sonra, Eflatun tercümelerini gözden geçirmekle vazifelendirilen arkadaşların, hususiyle Profesör Nusret Hızır'ın sürekli yardımından büyük ölçüde faydalanmıştır. Öyle ki birinci baskıda sunulan metin ikisi Fransızca (A. Diès, Belles Lettrs; Chambery, Garnir), biri Almanca (Apelt) üç metinden ortaklaşa yapılmış bir tercümedir, demek daha doğru olur.

Arada geçen çeyrek yüzyıla yakın bir zamanda, mütercim birçok defa, hususiyle derslerinde, *Sofist*'i yeniden ele almak ve gözden geçirmek ve düzeltmek fırsatını bulmuştur. Şimdi bu ikinci baskısı yapılırken de, birinci baskıdan sonra yayınlanan, dolayısıyle ilk tercüme esnasında elinde bulunmayan, iki yeni tercümeden çokça faydalanmıştır. Bunlar da, dünya çapında iki büyük Hellenist ve Platonist olan, *Robin*'in Fransızca, *Taylor*'un İngilizce tercümeleridir. Gerek tercümede esas alınan Dies'in Fransızca metni, gerek bu iki üstadın tercüme metinleri, gerekse üçünün de verdikleri açıklayıcı notlar ve Eflatun, özellikle *Sofistes* üzerine yazdıkları incelemelerden büyük ölçüde faydalanmıştır. Bütün bu tetkiklerden ve metinlerden istifade ederek, hazırlayıp şimdi, ikinci baskı dolayısıyle, sunduğu *Önsöz* ve *Açıklayıcı Notlarla*, anlaşılması gerçekten güç, fakat o derecede felsefe tarihinde önemli bir yer tutan bu eseri daha açık ve daha anlaşılır kılabildiyse, ne mutlu...

Sofist'in Özelliği

Felsefe tarihçilerinin, çeşitli metotlarla, tayin ve tespit ettikleri kronolojik sıraya göre, *Sofist Efla-*

tun'un yaşlılık çağı eserleri arasında yer almaktadır. Bu eserlerin dil, üslûp ve yazılış tarzından başka, ayrıca şekil ve muhteva bakımından da bir özelliği vardır. İlkin, Sokrates artık diyalogların başlıca yürütücü ve sürükleyici şahsiyeti olmaktan çıkmıştır, hatta bazılarında büsbütün ortadan kaybolmuş, yerini başkalarına vermiştir. Sonra, fikirler artık *sokratik* fikirler değildir, Eflatun'un kendi fikirleri veya, hiç değilse, Akademide hâkim olan fikirlerdir.

Eflatun Akademi'yi kurduğu zaman yaşı kırka varmış, gençlik ve olgunluk çağı diyaloglarını belki de *Devlet*'in bir kısmını, tamamlamıştı. Sonra yirmi yıl kendini gençliğin yetişmesine vermiş, öğretim ve eğitim yazarlığına engel olmuştur. Felsefesini Akademi'de okutmak, Akademi dışında uygulamak için giriştiği mutlu veya mutsuz tecrübelerden sonra, yeniden kalemi eline almış, içlerinde Aristo gibi tenkitçileri bulunan, öğrencilerine olduğu kadar, geleceğin kuşaklarına da, felsefesinin temellerini bir görüş bütünlüğü içinde açıklamak için, bir sıra eser meydana getirmiştir. Altmışından sonra yazılan bu eserler yaşlılık çağı diyalogları olarak sınıflandırılmıştır.

Sofist'in Sırası

Sofist bunlardan biridir. *Parmenides* ve *Theaitetos*'dan sonra, *Politikos*'tan öncedir. Bu sırayı Eflatun'un kendisinden öğreniyoruz. Şöyle ki: *Theaitetos* da, Sokrates "gençliğimde Parmenides ile karşılaştım. Pek yaşlı idi. Düşüncesinin derinliğini o zaman gördüm." (183 e). Ve gine *Sofist* de "eskiden geçmiş bir günde, Parmenides benim önümde şaşılacak kanıtlar zincirlerken, bu karşılıklı konuşma yolundan gitmişti. O zaman ben bir delikanlı idim, o ise oldukça ileri bir yaşta bulunuyordu", diyor (217 c). Bu iki ifade *Parmenides*'in başlangıcında, Parmenides üzerine yapılan tasvirin aynıdır. O halde *Parmenides*, *Theaitetos* ile *Sofistes*'ten önce yazıl-

mıştır. Bu son ikisine gelince, *Theaitetos*'un sonunda, Sokrates muhatapları Theodoros ile Theaitetos'tan ayrılırken, "yarın sabah gene burada buluşalım", diye randevu veriyor. (210 a). *Sofist*'in tam başlangıcında, ise, Theodoros yanında Theaitetos, genç Sokrates ve Elealı yabancı ile randevuya geldiğinde, "işte Sokrates, yeniden buluşmak için dün verdiğimiz sözü tutarak geldik", diyor (216 a). Böylece, bu iki diyalog, müellifin kendisi tarafından, sanki günü gününe birbirini takip etmiş gibi gösteriliyor. *Sofist*'in ikiz kardeşi olan ve onunla aynı günde tamamlanmış gösterilen *Politikos*'un da onu pek yakından takip ettiğine şüphe yok: Çünkü, ilkin konusu *Sofist*'in konusu ile birlikte, *Sofist*'in başlangıcında kararlaştırılmıştır: Yabancı, Sokrates'in ricası üzerine, Sofist, Devlet adamı ve filozof üzerine konuşmayı kabul ediyor. Sonra, aynı günde *Sofistes*'i bitirdikten sonra, yorulan Theaitetos yerine, "Çünkü *Sofist*'ten önce, *Theaitetos*'ta Sokrates'le konuşmuştur.", genç Sokrates'i cevap verici olarak seçip, *Devlet adamı*'nı anlatmaya devam ediyor. Böylece, bütün bunlar, *Sofist*'in *Parmenides ile Theaitetos*'tan sonra ve *Politikos*'tan önce yazıldığını gösteriyor.

Sofist'in Yazılış Tarihi

Elde bulunan bu verilere göre, *Sofist*'in yazılış tarihini de hakikate yakın bir ihtimal ile tespit etmek mümkün olmuştur: *Theaitetos*'un başlangıcında, onun İsa'dan önce 369 da vukua gelen bir savaşta öldüğünü öğreniyoruz. Eflatun dostunun hatırasını ebedileştirmek için, adını taşıyan diyaloğu kaleme alıyor. Halbuki, bu tarihten hemen sonra, Eflatun ikinci Sirakusa yolculuğuna çıkıyor (367). Böylece, *Theaitetos* yolculuktan önce başlanmış, belki de yolculuk esnasında veya daha sonra tamamlanmıştır. *Sofist*'in bu yolculuktan sonra yazıldığına şüphe yok. Fakat burada da, iki ihtimal vardır: Ya Sirakusa

dönüşü (366) ile üçüncü Sirakusa yolculuğu (361) arasında, yahut da, bu sonuncu yolculuktan sonra yazılmıştır. Bu takdirde de ya altmışın başında, yahut da sonunda, yetmişe yaklaşırken, fakat her iki halde de altmışından sonra yazılmıştır. Dolayısıyle yaşlılık çağı eserlerindendir.

Sofist'teki Şahsiyetler

Sofist'te söz alan şahsiyetlere gelince, Theodoros Kiranalı bir matematikçidir. *Theoitetos*'ta, genç öğrencisini Sokrates'e takdim etmiştir. Sokrates ile Theaitetos arasında geçen ilim üzerine konuşmaya ara sıra birkaç soru ile karışmıştır. *Sofist*'te ise Sokrates'e yabancı misafiri takdim etmiş, sonra, o da, Sokrates gibi bir daha söze karışmadan, yabancı ile Theaitetos arasındaki konuşmayı uzaktan takip etmiştir.

Theaitetos, yıllarca Akademide öğretmenlik etmiş, zamanın ünlü bir matematikçisidir. Eflatunun *Sofist* ile *Politikos* da uyguladığı ilim metodunu, matematiklerde, Oklides'ten önce o tatbik etmiştir. İlmî metodun örneğini veren bir diyalog'da„kapısında *"matematik bilmeyen girmez"*, yazılı Akademinin matematik profesörü söz alıyor.

Yabancıya gelince, o Eflatun'un kendisi değilse bile, Akademinin fikirlerini aksettiren bir şahsiyettir. Eflatun nasıl yenice Sirakusa'dan gelmişse, o da, onun gibi, Elea'dan, yani İtalya'dan gelmiştir. Elea'lı üstatlar çevresinde yetişmiş "gerçek bir filozoftur." Dolayısıyle ele aldığı konuya hakkiyle vakıftır.. Böylece görünüşte Sofistin tarifini, gerçekte ise "varlık ile yokluk", "doğru ile yanlış" gibi önemli metafizik ve mantık meselelerini tartışan bir diyalog'da, gerçek bir bilgin ile gerçek bir filozof konuşuyor.

Sokrates'e gelince, kendine yaraşır incelikle soruyu ortaya attıktan sonra, bir kıyıya çekilip, Theodoros ile birlikte söz yarışmasını seyrediyor. Çünkü

tartışmaya konu olan fikirler onun fikirleri değildir. Parmenides'in fikirleridir. Gerçek bir Parmenidesçi tarafından açıklanması ve yeri gelince de çürütülmesi lâzımdır.

Sofistin Tarifi

Sofist, gördük ki, Theaitetos'un bir devamıdır. Aynı şahıslar bir gün önce verdikleri söze sadık kalarak, ertesi gün aynı yerde buluşuyorlar. Yalnız yanlarında bir de yabancı getiriyorlar. Theodoros onu Sokrates'e takdim ediyor. "Parmenides ile Zenon'nun çevresinde yetişenlerle düşüp kalkanlardandır, doğrusu tam bir filozof", diye övüyor. Sokrates, her zamanki şüphesi ile, "sakın bize bir filozof yerine bir çürütücü getirmiş olmayasın" diye endişesini izhar ediyor. Gerçekten de, bazı Sofistler Parmenides ile Zenon'un felsefesini bir nevi çürütme sanatı haline getirmişlerdir. Sokrates ile Euthydemos ve Dionisodoros arasında geçen tartışmaları Theodoros bilmez değildi. Böyle bir zannı önlemek için, "hayır, bu yabancı hiçte öyle değildir. Tartışmalara can atanlardan daha ölçülüdür", diye cevap veriyor. Sokrates, kendini, yeniden bir önceki günün felsefe havası içinde hissederek, sözü yeni bir alana döküyor ve yabancıdan sofist, devlet adamı ve filozof üzerine bir konuşma rica ediyor. Böylece üç yeni diyaloğun konusu ortaya atılmış oluyor: *Sofistes*, *Politikos* ve *Filosofos*.

Yabancı, Theaitetos ile *Sofist*'i, genç Sokrates ile de *Politikos*'u tamamlıyorsa da, *Filosofos* üzerine bir şey söylemiyor. Her ne kadar, *Politikos*'un başlangıcında Sokrates, Theodoros'a "bana Theaitetos ile yabancıyı tanıttığın için sana çok teşekkür borçluyum", dediği zaman, o da ona, "hele onlar Devlet adamının, sonra da filozofun ne olduğunu bir iyice belirtsinler o zaman teşekkür borcun daha üç misli olacak", diye cevap veriyorsa da (257), yabancı *Politikos*'tan sonra konuşmasını kesiyor. Böylece

Feyleşof eksik kalıyor. Fakat, daha önce *Devlet* (VI, 482-502) ile *Theaitetos*'ta (202-209) yazdıkları, eğer yabancı devam etseydi, *Feylesof*'un ne olabileceği hakkında bir fikir veriyor.

Sofist, görünüşte, sofisti feylesoftan ayırd ederek tarif etmek; gerçekte ise çok daha önemli iki mantık ve metafizik meselesini ele almak, "*yanlışın imkânı ile yokluğun varlığını*", ispat etmek için yazılmıştır. *Zahirî* gaye ile *hakikî* gaye öylesine bir ustalıkla ortaya konmuş, tartışılmış ve sonuca bağlanmıştır ki, birini ötekinden ayırmaya, birini ele almadan ötekine geçmeye imkân yoktur. Gerçekten de, ilkönce sofistin tarifi, *yanlış* ve *yokluk* meselelerini ortaya çıkarmış, sonra yanlışın imkânı ile yokluğun varlığı ispat edilince de, sofistin tarifi yeni temeller üzerinde tamamlanmıştır. Bu konuların incelenmesinde uygulanan ilim metodu ve ele alınan mantık, metafizik ve felsefe tarihi meseleleri öylesine birbirine bağlanmış ve zincirlenmnştir ki *Sofist*'i anlamak için yalnız başka diyaloglarla olan yakınlıklarını değil, o devirde hüküm süren felsefe doktrinleri ve o doktrinlerin sözde öğreticisi ve temsilcisi sofistler ile olan bağlarını da bulmak, ortaya koymak ve göstermek lâzımdır.

Bir Metot Kuralı: Paradigma

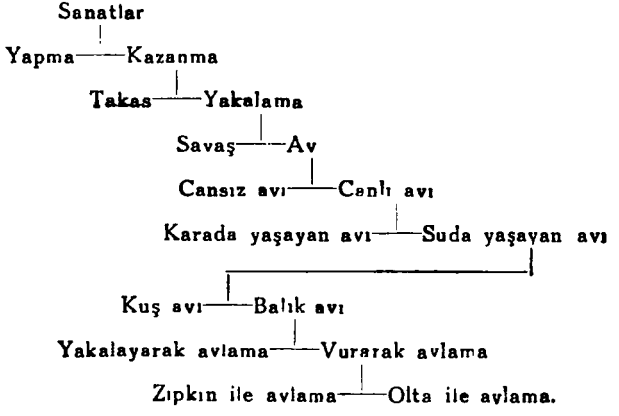
Eflatun, *Sofistes*'ten önce yazdığı diyalogların hemen hepsinde, sofistlerden bahsettiği gibi, konuları ile ilgisi dolayısıyle, bazı diyaloglara da onların adlarını vermiştir: *Gorgias*, *Protagoras*, *Euthydemos* bu türlü diyaloglardandır. Onların kişilikleri ve düşünceleri üzerinde bu kadar derin bir bilgiye sahip olmasına rağmen, gene de "birçok kimselerin ancak adı üzerinde uyuştukları sofist denilen adamların ne olduğunu anlamak kolay iş değildir", diyerek Sofistin yeni bir tarifine başlıyor. Bunun için de, bu tarifte kullanacağı metodu "bu güç ve yorucu işe giriş-

mezden önce daha kolay bir konu üzerinde" denemeyi teklif ediyor. Çünkü "pek büyük konulara geçmeden önce, ilkin küçük ve daha kolay örnekler üzerinde denemelerde bulunmak bir metot kuralıdır" diyor. Bu kural diyaloglarda çokça rastladığımız örnek (paradigma = analogia = model = misal) kuralıdır. Meselâ *Devlet*'te fertte adaleti tarif etmek için yapılan çeşitli denemeler başarılı bir sonuca varmayınca, Sokrates, Devlet veya Cemiyeti örnek almayı, orada adaleti kavradıktan sonra, fertte adaleti tarifi denemeyi teklif ediyor, çünkü, adalet, büyük bir tahta üzerine büyük harflerle yazılmış, bir yazı gibi, Devletin, ferde nazaran pek büyük ve pek geniş olan müesseselerinde kolayca kavrandıktan sonra, küçük harflerle yazıldığı ferdin küçük ruhunda güçlüksüz ve doğru olarak anlaşılabilir", diyor (368-69). Böylece burada "Sofistin ne olduğunu anlamak için gerekli güç ve yorucu incelemeye başlamadan önce, *olta ile balık avcılığı* gibi ufak ve kolay bir örnek üzerinde denemede bulunduktan sonra, sofistin tarifine geçmekte bir metot kolaylığı vardır. Nitekim *Sofist*'ten sonra yazılan Politikos'ta Devlet adamını tarif etmek için *dokumacı* örnek *olarak* (paradigma) alınmış ve bunun ehemmiyeti şu şekilde belirtilmiştir: "Paradigma kullanmadan herhangi önemde bir konuyu yeteri ile incelemek güçtür... Nitekim çocuklar yazıya ilk başladıkları zaman en kısa ve kolay hecelerle her harfi oldukça iyi tanır ve doğru olarak gösterirler. Ama başka hecelerde onları tanımaz ve yanlış gösterirler. O halde onlara bilmediklerini öğretmek için en kolay, en şaşmaz yol bu gösterdiğimiz örnek (paradigma) yoludur", (277 de).

Gerçekten de *oltacılık* ile *Sofistlik* arasında tam bir benzeyiş vardır. İkisi de sanattır. Sanat da genel olarak iki bölüme ayrılabilir: Yapma (Meydana getirme, istihsal) sanatları ile kazanma (elde etme, iktisap) sanatları. Kazınma sanatını iki türe böle-

biliriz: İstekle yapılan takas (mübadele) ile zorla yapılan yakalama (zapt, gasp). Yakalamanın da iki şekli vardır: Açıktan açığa yapılan savaş ile gizli ve hileli yakalama olan av. Avın da iki türlüsü vardır: Biri cansız avı, öteki canlı avıdır. Canlı avını, karada yaşayan avı ile suda yaşayan avına ayırabiliriz. Suda yaşayanlar da ya balıklardır yahut da kuşlar. Balık da iki türlü avlanır: Ya yakalayarak yahut da vurarak. Vurarak avlamanın da iki şekli vardır: Zıpkınla avlama ile olta ile avlama. Böylece, balığı yukarıdan rasgele bir yerine vurarak değil de, aşağıdan yukarıya çekerek başından veya ağzından takarak avlamak olta ile avlamaktır. O halde oltacılık *"oltayı yukarı çekerek balığa alttan üste doğru vuran avdır."*

Bu tarifte uygulanan metodu daha iyi anlamak için aşağıdaki şemayı çizmekte fayda vardır:

Böylece *oltacılık, olta ile balık avlamakla kazanç sağlayan bir sanattır.*

Oltacının tarifinde kullanılan, ve oltacı örneği üzerine yapılacak Sofist tariflerinde uygulanacak

olan bu tarif metodu, *bölme yolu ile tarif* metodudur. Bu metodun en iyi tarifini *Phaidros*'ta (265), en iyi örneklerini de *Sofistes* ile *Politokos'ta* görüyoruz. Onun için bu iki diyaloğa, mantık nevine dahil, *okul diyalogları* demek adet olmuştur. Mantıkî bölmede kaide, bir cinsi farklarına veya eski tabiriyle fasıllarına göre, "tabiî mafsallarını göz önünde tutarak nevilere ayırmaktır" (Phaidros 265). Bu ayırma da türler cinsi tamamıyle tüketir ve farkları ile birbirlerini dışarıda bırakırlar. Meselâ, varlığı, cansız ve canlı olarak ikiye böldüğümüzde, cansız ve canlı türleri, varlık cinsini bütünlüğü ile ikiye ayırırlar; cansız ve canlı özelliği veya ayrılığı da, onları, *karşıt neviler* olarak, birbirinin karşısına kor. Bir cinsi bu şekilde karşıt iki türe ayırmaya mantıkta *ikili bölme* veya *"Dikotomia"* denir. Sofistin tarifinde kullanılan bütün bölmeler *Dikotomik bölmeler*dir. *Politikos*'ta da böyledir. Bu iki diyalogta yeni olan Dikotomik bölmeler değildir. Çünkü daha önce başka diyaloglarda da bu türlü bölmelere rast geliyoruz. Burada *"yeni olan ne türlere bölmek, ne de ikiye bölmektir. Yeni olan Dikotomyayı tarifte kullanmaktır.* (A. Diés, *Politikos*'a Önsöz s. XXV). Şüphesiz Dikotomya Eflatun'un icadı değildir. Ama, Dikotomya yolu ile tarif Eflatun'un icadıdır: *"Bu tarif tarzı Eflatun ile ilk çömezlerinin icad ettiği metottur. Bunu okuyucuya basit ve herkesçe bilinen bir hal üzerinde uygulayarak açıklamak zarurîdir. Bunun içindir ki Eflatun "oltacı" misalini vermiştir."* (E. Taylor. Plato, the man and his Work 376).

Dikotomiya Kuralları

Varlıkları tabiî cins ve türlere ayırmanın en önemli bölümü olan Dikotomik veya ikili bölmede birinci ve başlıca kural bölmelerin tabiî mafsallara göre yapılmasıdır, yani, her bölüm bir tür olmalıdır. Bölüm bir tür meydana çıkarmıyorsa, bölmeden vaz-

geçmelidir. Eflatun burada bölme ile parçalamayı ayırarak diyor ki, bir cinsi, bir tabiî bütünü, rastgele parçalara ayırmak mantıkî bir şekilde bölmek değildir. Şüphesiz her tür bir parçadır, ama her parça bir tür değildir. O halde, bu kuralın esası, cinsi parçalara değil, türlere ayırmaktır. Meselâ insan cinsini Hellenler ve Barbarlar diye ayırmak onu eşitsiz iki parçaya ayırmaktır, ama türlere ayırmak değildir. Ve gene sayıları onbin ve onbinden yukarı diye ikiye ayırmak da böyledir. Halbuki türlere ayırmak, insanı dişi ve erkek, sayıları da çift ve tek olarak ayırmaktır. O halde bir cinsi parçalarına ayırmak, onu kapsamında bulunan türlerine bölmektir. Bu da onları matematik eşitliklerine göre değil, türlerinin özelliklerine veya ayrılıklarına göre parçalara ayırmaktır. Eflatun buna, basit (matematik) ölçüye göre değil, doğru (organik) ölçüye göre bölme diyor. Meselâ, bir canlıyı, bir vucudu rasgele aynı eşitlik ve ağırlıkta parçalara ayırmak, ancak acemi bir kasabın işidir. Kullandığı ölçü doğru ölçü değildir. Halbuki usta kasap, bir vücudu tabiî mafsallarına göre, bir sağını, bir solunu göz önünde tutarak uzuvlarına ayırır. "Böylece hiç bir parçayı kırmaz. Kötü kasabın kabalıklarını önler" (Phaidros 266). İşte bir cinsi türlerine ayırmak böyle olur.

Bu kuraldan çıkan ikinci bir kural da eşitsiz iki parçaya bölmekten sakınmak, mantıkan eşit iki parçaya, yani "yarı yarıya" bölmektir. "Ayırdığımız her parça, aynı zamanda bir tür olmalıdır. Çünkü küçük kesimler tehlikelidir. En emini yarı yarıya bölerek ilerlemektir. Böyle gidilirse, türün özelliklerini bulmak umudu daha da artar. Bizim araştırmamızda her şeyden çok önemli olan budur... Böylece sayıları çift ve tek olarak, insan cinsini de kadın ve erkek olarak ayırmakla daha iyi ve daha mantıkî bir bölüm elde edilmiş olur", (*Politikos* 263).

Üçüncü bir kural da, daha önce söylediğimiz gibi, *tüketici* olmaktır. Yani Dikotomiya ile elde edilen iki tür, cinsi tüketmelidir. Cins tam olarak bu ikisine bölünmeli, yani her bölüm bir tür olmalıdır. Bölümlerin tür olmaktan çıktığı yerde de bölmeyi durdurmalıdır. "İnsanlar nesneleri incelemek için, türlere ayırmaya alışkın değillerdir... Doğrusu birtakım şeylerde bir ortaklık görünce, bu ortaklık içinde türleri teşkil eden bütün farkları ayırdetmedikçe, bu şeyleri elden bırakmamak ve böylece türlere böle böle bölünmez türe varıncaya kadar bölmeye devam etmek lâzımdır." (*Phaidros* 277).

Dördüncü bir kural da, bölmelerde, sağdaki türü almak, onu da yeniden ikiye bölerek, aynı şekilde bölünmez türe kadar devam etmektir. Bu kural en iyi ifadesini *Sofistes*'te bulmuştur: "Elimizdeki cinsi ikiye bölüp, bölmelerimizin sağını güderek ilerlemeye çalışalım. Sofistle ortak olan bölümle uğraşalım, Sofisti ortak bütün şeylerden sıyıralım, ona ancak kendi özünü bırakalım" (*Sofistes* 264).

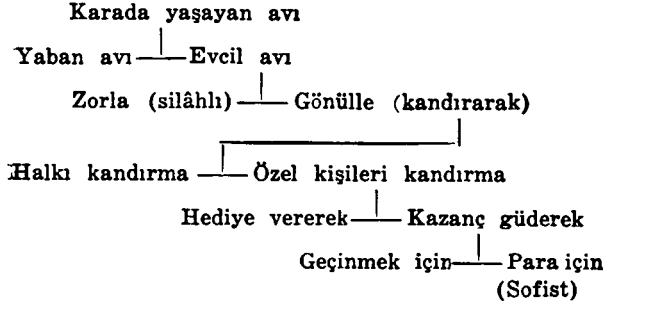
Beşinci bir kaide de, basamak basamak, atlamadan Dikotomya'dan Dikotomya'ya inerek, *tarif, tarif edilene* ve *yalnız tarif edilene* uygun oluncaya kadar bölmelere devam etmektir.

Böylece tarif edilecek cins veya tür ile öteki cins veya türler arasındaki ortak özellikleri eleye eleye, onu kendi özelliği ve ayrılığı ile tarif etmiş oluruz.

Sofistin Birinci Tarifi

Şimdi, tarifte uygulanan metodu bu şekilde açıkladıktan sonra, gördüğümüz oltacı örneğini göz önünde tutarak, Sofisti tarif edebiliriz: Sofist, tıpkı, oltacı gibi, bir sanat sahibidir; sanatı ile bir kazanç sağlar; kazancını avla elde eder. Buraya kadar oltacı ile aynı yoldadır. Ama bundan sonra yolları ayrılır. Yoluna sol kanattaki bir sanattan devam eder. Çün-

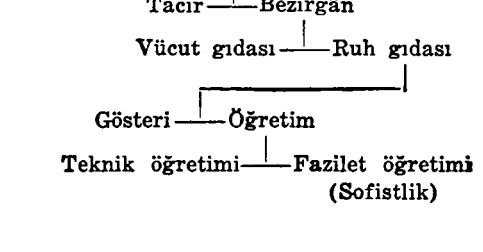
ikü o, oltacı gibi, suda yaşayanları değil, karada yaşayanları avlar. Şimdi karada yaşayanlara ikili bölme kurallarını uygulayalım. Sonunda Sofist'in tarifine varacağız. Şöyle ki: Karada yaşayanlar avını ikiye bölebiliriz: Bir bölümü yaban hayvanlar avı, öteki bölümü de evcil hayvanlar avıdır. Sofist evcil hayvan olan insanları avlar. İnsan avı da ikiye ayrılır: Eli silâhlı zorla yapılan av ile gönülle veya kandırma yolu ile yapılan av. Kandırmanın da iki şekli vardır: Halkı kandırma, fertleri kandırma Fertler de ya hediyeler vererek yahut da kazanç sağdayarak kandırılır. Kazanç sağlama da iki türe ayrılır: Sadece yeyip içmek, zevk çıkarmak bir kelime ile geçinmek ile, para elde etmek. Sofist'in aradığı da fazilet öğretimi perdesi altında para kazanmaktır. Böylece *Sofist, fazilet öğretimi perdesi altında para kazanmak için, asîl ve zengin gençler peşinde koşan bir avcıdır.* O halde Sofistin de şeması aşağıdaki şekilde olmak gerekir.

Sofistin İkinci Tarifi

Bu birinci tarifte, oynak, kaypak, güç yakalanır bir av olan Sofist'in bir yönünü ortaya çıkardık.

Şimdi ikinci bir özelliğini daha aydınlatmak için gene oltacı örneğinden hareket edeceğiz: Kazanma sanatını takas (mübadele) ve yakalama (gasp, zapt) olarak ikiye bölmüştük. Oltacının tarifine sağdaki yakalamadan giderek devam etmiştik. Sofist'in ikinci tarifini soldaki takastan hareket ederek elde edebiliriz. Şöyle ki: Takas'ı iki türe ayırabiliriz: Elden ele *hibe* şeklinde takas ile alışveriş veya *ticaret* şeklinde takas. Ticaret takasının da iki bölümü vardır: Biri doğrudan doğruya müstahsil tarafından *ilk elden*, öteki de *ikinci elden* tüccar tarafından yapılan takastır. Ticaret takasını da şehir içinde yapanlara *tacir*, şehir şehir dolaşarak yapanlara da *bezirgân* diyoruz. Bu bezirgânlığın da, biri bedenin, öteki ruhun beslenmesini hedef tutan, biri *maddî* öteki *manevî* iki şekli vardır. Ruh maddeleri bezirgânlığı, *temsil* (gösteri) sanatı ile ilim satma sanatına ayrılır. Bilgi bezirgânlığının da iki şekli vardır: Biri sanat veya teknik tacirliği, öteki de *fazilet üzerine söz ve öğretim alışverişi yapan ilim bezirgânlığıdır.* Bu da Sofist'in ikinci tarifidir. Bunu da aşağıdaki şema ile gösterebiliriz.

Sofistin Üçüncü Ve Dördüncü Tarifi

Üçüncü ve dördüncü tarifler dahi, gene oltacı örneğindeki yapma ve kazanma sanatlarından çıkıyor: O perakende sattığı malı, ya başkasından alıp satar, yahut da kendi yapar satar. Böylece birinci ve ikinci elden ilim bezirgânlığı onun üçüncü ve dördüncü tariflerini teşkil eder.

Buraya kadar verdiğimiz dört tarif önceki diyaloglarda çokça ele alınmış konulardır. Birinci tarifin bir örneğini *Ziyafette (Symposion)* görüyoruz: Orada aşk bir avcı, bir sofist olarak tarif ediliyor: "Aşk, diyor, mahir bir avcıdır; durmadan hile kurar; düşüncesi her zaman merak ve tecessüs içindedir; her işin kolayını bulan fikirlerle doludur; bütün ömrünü felsefe yapmakla geçirir; mahir bir büyücü, mahir bir sofisttir." (203 d).

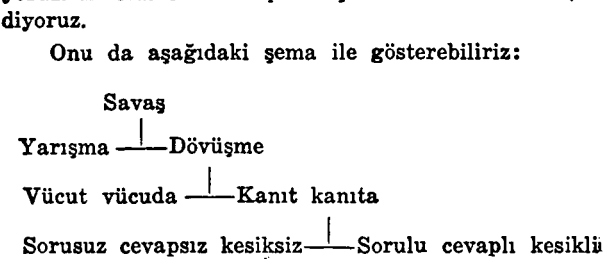
İkinci, üçüncü, dördüncü tarifler Sofistlerden söz eden her diyalog'da tekrar edilen ve Akademi çevresinde yerleşmiş ve kökleşmiş tariflerdir: *Protagoras*'ta Sokrates dostu Hippokratos ile Protagorası görmeye giderken: "Sofist, diyor, toptan ve perakende ticaret yapan bir adamdır, sattığı mallardan ruh gıdasını alır. Bunlar da bilgilerdir. O bunları şehir şehir taşır" (315). Sonra, konuşmalarında Protagoras, "Sofist sanatı eski bir sanattır, ben bir Sofistim, insanları terbiye ederim", diyor (316-318).

Devlet de (*Politeia*), feylesof-kıralları yetiştirmek için, matematik öğretimini temel tutuyor. Feylesof öğrencinin bu ilmi "toptancı veya perakendeci bezirgânlar gibi, sırf alıp satmak için, menfaat düşüncesi ile değil, fakat ruhun duyulur dünyadan (mahsus âlem), anlaşılır dünyaya (makul âlem) yönelmesini kolaylaştırmak için", incelenmesini istiyor (525).

Sofist'in Beşinci Tarifi

Beşinci tarif için de, gene oltacı örneğinden faydalanacağız. Kazanma sanatının sol bölümü olan savaştan hareket edeceğiz: Savaş yarışma ve dövüşme olarak ikiye bölünebilir. Dövüşme de ya vücut vücuda, yahut da kanıt kanıta çarpışma şeklinde olur. Bu çarpışma, mahkemelerde, kesiksiz söz şeklinde devam ederse, buna adlî tartışma diyoruz. Ama özel kişiler arasında sorular ve cevaplarla kesilerek devam ederse buna da münazara (dispute) diyoruz. Münazara (karşılaşma) iyi ve doğru veya başka türlü genel kavramlar üzerinde olursa ona da Eristik diyoruz. *Eristik sanatını para için icra edene de Sofist* diyoruz.

Onu da aşağıdaki şema ile gösterebiliriz:

Böylece, Sofist beşinci yönü ile bize, *Eristik sanatında kazanç sağlayan bir profesyonel,* olarak görünüyor.

Bu tarifte kastedilen Sofist, önceki dört tariftesözü geçen Sofistlerden farklıdır. Ötekiler sürekli ve kesiksiz konuşmalarında iyilik ve fazilet üzerine ders veriyor ve dinleyenleri daha iyi kılmayı hedef ediniyorlardı. Soru ve cevap usulünün ustası kişiler değillerdi. Hatta Sokrates onları diyalektiğin çaprazı al-

tına alınca şaşırıyorlardı. Halbuki Eristik'i geçim vasıtası yapan Sofistler soru ve cevap usulünü, yani Zenon'un diyalektiğini bir söz güreşi haline getirmişlerdi. Bu usulü her konuda tatbik ediyor ve karşısındakini tezatlar içine düşürerek nakzediyorlardı. Bir hakikate varmak için değil, şaşırtmak, tenakuza düşürmek ve çürütmek için konuşuyorlardı. Karşısındakinin cevabı ne olursa olsun onu çıkmaza sokuyorlardı. Bu tarife uygun en iyi misalleri *Euthydemos*'ta görüyoruz. İki kardeş Sofist kendilerini söz güreşinde pehlivan ilân ediyor, herkesi her konuda çürütebildiklerini iddia ediyorlardı. Bunların kanıtlarının birçoğunu Aristo, *Sofistik Kanıtlar* adlı eserine almıştır. "Bunların kullandığı metot, Sokratik diyalektiğin bir karikatürüdür. Sanatları Eristiktir. Maharetleri doğruyu da, yanlışı da çürütmektir. Dinleyenleri ne söylerse söylesin, gene onu çürütmektir. Eflatun her konu üzerinde herkesle tartışmaya girecek kadar görünüşte bilgin, doğruyu yanlış, yanlışı doğru kılacak kudrette meslekten tenakuzculardan bahsederken şüphesiz onları (yani Euthydemos ile kardeşi Dionisodoros) düşünüyordu. (Louis Méridier. *Euthydemos* tercümesine önsöz).

Bu beş tariften sonra oltacının örnek alınmasının sebebi daha iyi anlaşılıyor, bu ciddî araştırmanın altında alaycı bir niyetin gizlendiğine şüphe yok: Oltacılık hususî bir istidat istemeden, herkesin yapabileceği bir sanattır. Hatta sanattan da aşağı bir şeydir. Bayağı bir meşgale, bir geçim vasıtasıdır. Sofisti bu mertebeye indirince, onunla feylesof arasındaki fark daha belirli olarak ortaya çıkacaktır: Felsefe böyle bir sanat değildir. O tabiî bir istidadı gerektirir. "İnsan feylesof doğar". O bir *ilham*, bir *çağrıdır*. Faaliyetinin gayesi kendindedir. Adi menfaat peşinde koşmaz. Feylesof sahtesini feylesofla değil, eşiti, benzeri oltacı ile kıyaslamak gerekir. Böylece aristokrat Eflatun, Demokrat bir memlekette, başka her meslek

erbabı gibi, öğretimle geçinen Sofistleri her zaman hor görmüş, onları küçültmek için böyle benzetmelere başvurmuştur.

Sofist'in Altıncı Tarifi

Altıncı tarifin özelliği, artık oltacıyı bırakarak yeni bir örnekten hareket etmesidir. Bu da *ayırma* ile ilgili sanatlar örneğidir. Meselâ, süzmek, elemek, kalburlamak gibi işlerle ilgili sanatlar. Bu sanatlar, ya benzeri benzerinden, yahut da iyiyi kötüden ayırır. İyiyi alıkoyup kötüyü atan ayırmaya *temizleme* veya *ayıklama* denir. Şimdi temizlemenin de iki türü vardır: Biri beden temizlemesi, öteki ruh temizlemesidir. Ruh temizlemesi de iki türlüdür: Hastalıktan temizleme ile çirkinlikten temizleme. Ruhta hastalık geçimsizlik, çirkinlik ise bilgisizliktir. Geçimsizlik adalet ile, bilgisizlik de öğretim ile ayıklanır. Bilgisizliğin en büyüğü bilmediği halde bildiğini sanmaktır. Bunu temizleyen öğretime de eğitim diyoruz. Eğitimin de iki şekli vardır: Biri atalardan gelme azarlama veya öğütleme, öteki de gerçek anlamı ile eğitme ve terbiye etmedir. Buna teknik bir tabirle çürütme diyoruz: Eğitimci eğittiği kimselere birtakım sorular sorar, aldığı cevapları tenkit ederek veya çürüterek bilgisizliklerini ortaya kor, böylece bilgisizliği bırakıp ruhlarını bilgiye açmayı sağlar. Nasıl vücut iç engeller atılmadıkça, kendine verilen gıdalardan faydalanamazsa, ruh da ancak bildiğini bildiğine, bilmediğini bilmediğine inanıncaya kadar, kendine verilen ilimden faydalanamaz. "O halde Sofist altıncı defa *çürütme yolu ile ruhu bilgisizlikten temizleyici, olarak görünüyor*" *(231 b)*.

Bu şekilde anlaşılan temizleme *Theaitetos*'ta tam tarifini bulduğumuz, *doğurtma* (Maieutik) ten başka bir şey değildir. Onun için yabancı bu sanatı tatbik edenlere sofist demekle "Sofistleri yükseltmiş oluruz.

Ama şimdilik bunların sofist olduğunu kabul edelim ve bundan da halis ve gerçekten asîl sofistleri kast-ettiğimizi söyleyelim" diyor .291 a). Bu tarif daha önce *Kratylos* da vardır. Orada tanrı Hades'den bahsederken, "bu tanrı mükemmel bir sofisttir. Yanında bulunanlara büyük iyilik eder. İnsanlar vücutlarına sahip oldukları müddetçe onlarla ilgilenmez, ama ruhları vücutla ilgili arzular ve fenalıklardan temizlendiği zaman onlarla münasebet kurar" diyor. Ve gene aynı diyalog'da tanrı Apollon'dan söz ederken de, "hekimlikte olsun, kâhinlikte olsun, temizlemenin (taharet=purification) tek bir iyiliği vardır: O da insana, ruhunda olduğu kadar, bedeninde de, bir saflık ve temizlik sağlamaktır" diyor (405 a).

Şimdi ruhu bilgisizlikten temizleyen bu sofist'ler ile beşinci tarifte sözü edilen eristikçiler arasında bir benzerlik vardır. Her ikisi de *soru* ve *cevap* usulünü tatbik ediyorlar. Fakat bu benzerlik kurt ile köpek, en yaban hayvan ile en evcil hayvan arasındaki benzerlik gibidir. İnsanın her şeyden çok benzerlerine karşı uyanık olması lâzımdır.

Bu altı tariften sonra yabancı, "önce durup bir nefes alalım, sonra buraya kadar ne elde ettik bir bakalım, sofist kaç cepheden göründü, bir tekrarlayalım", diyor. Her bahis başında, önce bitirdiği bahsin bir hülâsasını vererek yeni bahse giren metodik bir öğretmen gibi, tariflerin bir özetini veriyor. Böylece, diyor, sofist bize, şu altı çehre ile görünüyor:

1 — "Kendi faydası için zengin delikanlılar peşinde koşan bir menfaat avcısı olarak";

2 — "Ruh ilimlerinde toptancı tüccar olarak";

3 — "Aynı ilimlerde perakendeci olarak"

4 — "Aynı ilimleri hem yapıcı hem satıcı olarak";

5 — "Dövüş sanatında söz pehlivanlığı yapan eristikçi olarak";

6 — "Ruhu ilme engel olan kanaatlerden temizleyici olarak".

Bu altı tariften, burada, Eflatun'un asıl üzerinde durduğu, ve bu eseri yazmasına sebep olan tarif beşinci tariftir. Bundan sonra gelen bahisler, *"yokluğun varlığı"* ve *"yanlışın imkânının"* ispatı, bu beşinci tariften hareket ederek elde edilmektedir. Onun için, Eflatun, tariflerini bu şekilde özetledikten sonra, yeniden beşinci tarife dönüyor. Onu bir daha başka bir yönden ele alarak asıl ana tezin ispatına geçiyor:

Şimdi, bütün bu tarifler altında, çeşitli şekillere giren sofistin ortak bir özelliği vardır: sofist her konu üzerinde tartışma (münakaşa), çarpışma (münazara), ve çelişme (tenakuz) yapan bir *terssözcüdür (antilogikos).* Görülmez tanrılık şeyler üzerinde olduğu kadar, görünür, yer, gök, tabiat olayları, mevzu kanunlar üzerinde de, her yerde *antinomia*'lar, keşfeder. Fakat, hiç bir kimse, aynı zamanda, bütün bu şeyler üzerinde ihtisas sahibi olamaz. Öyle ise sofist çevresindeki insanları şaşırtıyor, onları hile ile kandırıyor. Bunu da kendini *"âlimikül"* olarak göstermekle başarıyor. Ama gerçek hiç de böyle değildir. "Onun bilgisi evrensel ilmin kendisi değil, bir kopyası, uydurma bir görünüşüdür." O bir *hokkabaz,* bir *sihirbazdır.* Sadece gerçekleri taklit eder. Tenakuz oyunları yarattığı alanlarda gerçek bir ilim sahibi değildir. Onun sanatı ciddî bir iş değil, sadece oyundur. "Çünkü bir kimse kalkar da her şeyi bilirim derse, bunun sadece bir oyun olduğuna inanmak gerekir." O halde sofisti son ve kesin olarak yakalamak için, onun taklitçi yanını incelemek, bunun için de taklit türlerini sınıflandırmak lâzımdır:

Taklit türleri ikidir. Birincisi, kopya veya aslını çıkarmak sanatıdır: "En sadık kopya modelin uzunluk, enlilik ve derinlikçe tam ölçüsü alınarak ve her parçaya uyan renkleri verilerek yapılan kopyadır (235 d). İkincisi, tabir caizse, kopyanın kopyası, ya-

hut da, kopyanın uydurmasıdır. Bu ressamlarla, heykelcilerin çokça başvurduğu bir kopya sanatıdır. Bir şey, uzaktan bakınca, gerçekte olduğu gibi görünmek için, bazı perspektif kaidelerine göre, gerçek ölçüler değiştirilerek kopya edilir. Nitekim sanatçılar aslından gerçekten uzaklaşıp doğru ölçüleri feda ederek yanıltan ölçüleri korlar. "Çünkü güzellikleri gerçek ölçülerle takilt etseler üst bölümleri pek küçük alt bölümleri pek büyük görünürdü" (235 e).

Taklit üzerine bu görüşün daha açık bir ifadesini *Devlet* de görüyoruz: "Resim, olanı olduğu gibi değil, görüneni göründüğü gibi gösterir. Gerçeğin değil, görünüşün taklididir. O halde taklit sanatı doğru ve gerçekten oldukça uzaktır. Her şeyden bir parçaya dokunur, o da bir hayalet, bir uydurma, bir *fantasma*'dan ibarettir" (599).

Böylece, taklit sanatının türlerini ayırma, bize sofisti daha iyi tanıttı. O bir *şarlatan* bir *hokkabazdır:* Aldatıcı hayaller ve yalanlar imal eder. Var olmayanı var, var olanı da yok kılar. Böylece *"Sofistlik adında bir sanat vardır, konusu yalan ve yanlıştır, demek, var olmayanı düşünmek ve dile getirmek mümkündür, demektir; yokluğun gerçeklikte var olduğu kadar, iç ve dış sözde de var olduğunu kabul etmektir. Çünkü her düşüncenin ve her sözün bir konusu vardır: Bir şeyi düşünür veya söyleriz. Şimdi, yanlış bir kanaatin gerçekten yanlış olması için, onun var dediğinin gerçekten var olmaması, yok dediğinin de gerçekten var olması lâzımdır"* (A. Diès, *Autour de Platon,* tome II, P. 499).

O halde, sözlerde olduğu kadar kanaatlerde de yanlış vardır, demek, varlığı yoklukla birleştirmek demektir. Bu da ancak, Parmenides'in sözünü münakaşa etmekle, *yokun* bir bakımdan *var, varında*' herhangi bir bakımdan *yok* olduğunu ispat etmekle mümkündür" (241). "Çünkü Parmenides ile, *yok yoktur. Onu ne düşünmek ne de dile getirmek mümkündür,*

demek, bir işe yaramaz. Madem ki sofist vardır, yalan ve yanlış söyler, öyle ise var olmayanın var olduğunu, var olanın da var olmadığını söylüyor demektir. Böylece sofist üzerine verdiğimiz tarif ancak bir baba katline başvurmakla, Parmenides'in varlık ve yokluk üzerine görüşlerini çürütmekle mümkündür. "Bu çürütme yapılmadıkça, ne yanlış sözlerden, ne yanlış kanaatlerden, ne hayallerden, ne kopyalardan, ne taklitten, ne de uydurmalardan söz edilemeyeceği gibi, bunlarla uğraşan sanatlardan da bahsedilemez" (241 e). Çünkü Parmenides o meşhur şiirinde "Hayır, asla, yokluğu zorla varlığa getiremezsin", diye haykırıyor. O halde, Parmenides'e karşı ispat etmek gerekir ki "*Yokluk bir bakıma vardır, varlık ta başka bir bakıma yoktur*" (241 d).

Parmenides'i Çürütme

1 — Varlık Meselesi.

"Varlık üzerine felsefe görüşlerini ilk olarak Parmenides'in şiirinde buluyoruz. Parmenides'e göre, bir varlık bütünlüğü vardır: tam, değişmez bir bütünlük. Değişmezdir, çünkü varlık tam, mükemmel, eksiksizdir. Ne daha iyiye, ne de daha kötüye değişebilir. Tamlık ve mükemmelliğinin bir neticesi olarak değişmezdir. Ancak kendinden doğar, çünkü varlığın kaynağı yoklukta, *var değilde*, olamaz."

"Parmenides bu nazariyeyi Herakleitos'a karşı ortaya atmıştır; çünkü ona göre, ancak hareket (değişme) vardır. Varlığın varlığı üzerine görüş, varlığın yokluğu üzerine görüşe karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır... Birbirine bu kadar karşıt bu iki doktrin, çoğu zaman birbirine benzer sonuçlara götürmüştür, çünkü ikisi de, sofistlikte, varlığın inkârında sona ermiştir. Gerçekten de, bir yanda Protagoras'ın nazariyesi vardır: Ona göre, her şey durmaksızın değişir; hakikat izafidir, insan her şeyin

ölçüsüdür. Öte yandan da, Gorgias'ın doktrini vardır: birincisi Herakleitos'un felsefesinin neticesi olduğu gibi, bu da Parmenides'in felsefesinin neticesidir; ona göre de, varlık var olsa idi bilemezdik; çünkü bu mutlak ile bizim aramızda bir münasebet, bir bağ mevcut olamazdı; hatta bilse idik bile, ifade edemezdik. Parmenides ile Herakleitos'un karşıt iki nazariyesi, bu sonuçları ile aynı derecede tatmin edici görünmüyorlardı. Bunları yeniden gözden geçirmek gerekiyordu. Bu da Eflatun'un vardığı sonuçtur." (Jean Wahl, *Metaphysique*, S. 85-86).

Böylece Eflatun *"yokluğun bir bakıma var, varlığın da başka bir bakıma yok olduğunu"* ispat etmek için, varlık meselesini ele aldığı zaman, ilk olarak mevcut varlık nazariyelerini sıra ile gözden geçiriyor. Sonra bu incelemenin ışığında, yaptığı tenkitler sonunda, yokluğun varlığı üzerine açık bir fikre varıyor: Artık Parmenides'in anladığı manada mutlak bir yokluk yoktur, izafî bir yokluk vardır, o da *başkalıktır.*

2 — Varlık Nazariyeleri.

Eflatun, en eski Kozmogoni yazarlarından, en modern felsefecilere kadar, varlık üzerine söz edenlerin hepsini sıra ile ele alıyor, ve hepsi hakkında şu hükmü veriyor: Onlar bize çocuklara anlatır gibi, masallar anlatıyor: Kimi varlık üçtür, kimi ikidir, kimi de birdir diyor. Bazıları da, hem birdir hem de çoktur diyor. "Bütün bunlardan hangileri doğruyu, hangileri yanlışı söylüyor, bunda bir hüküm vermek güç" diye bitiriyor. Varlık üçtür, diyenden kimi kast ettiği bilinmiyorsa da, büyük bir ihtimalle Sisamlı *Pherekides*'den bahsetiği anlaşılıyor. Onun Kozmogonisinde üç ilke hâkimdir: Zeus, Yer ve Zaman İkidir, diyenlerden, dünyayı kuru ile yaş, sıcak ile soğuk gibi, ikili ilkelerin idare ettiğini söyleyen Arkhelagos'u kastettiği görülüyor. Birdir, diyenler de, kendi tabirince Elealı takımı, yani Parmenides ile

çömezleridir. Hem birdir, hem de çoktur diyenlerin de Herakleitos ile Empedokles olduğu kendi ifadesinden anlaşılıyor. Bunların hepsini sıra ile sorguya çekiyor, fikirlerini gözden geçiriyor, sonunda şu neticeye varıyor: Onların varlık üzerine söyledikleri, bizim yokluk hakkında bildiğimizden farksızdır. İkisi de güçlüklerle doludur. Varlık kavramı da, yokluk kavramı kadar karanlıktır.

Gerçekten de, varlık ikidir diyenler, ikiden ne kastediyorlar Sıcak da, soğuk da var olduğuna göre, varlık bunların çifti midir? Yoksa, ikisine ayrı ayrı katılan üçüncü bir ilke midir? O halde, varlık iki değildir, üçtür. Dolayısıyle varlığı ikide kapamak imkânsızdır.

Varlık birdir, diyenlere gelince, onlar da tenakuz içindedir: Çünkü, "varlık ile bir aynıdır" demek istiyorlarsa, o zaman aynı şeye iki ad vermiş olacaklardır. Böylece varlığın birliği bir *"birin birliği"* değil, bir *"çiftin birliği"* olacaktır. Sonra gerçek bir "birci=monist", adları da kabul etmemelidir, çünkü, her ad kendi kendinin adı değildir, ama başka bir şeyin adıdır. Böylece, bir adın varlığını kabul eden bir kimse, bunun sonunda iki şeyin var olduğunu kabul etmiş olacaktır: O da ad ile adın adı olduğu şeydir. Sonra Parmenides, *"her yandan iyice yuvarlak bir kürenin kitlesine benzeyen, hiç bir yanı daha büyük ve daha ufak olmadığından, merkezden her yöne doğru aynı derecede kuvvetli"* bir bütünden bahsederken, meseleyi daha da karıştırıyor. Çünkü küre olduğuna göre bölümlü olmak gerekir. Bütün olduğuna göre de bölümlerden kurulu olması lâzımdır. Bu takdirde de varlığın mutlak birliği imkânsız olur, dolayısıyle de, birden fazla şeyler vardır.

Eflatun bu konuya, *Sofistes*'ten önce yazdığı *Parmenides*'te dokunmuştur. Orada mutlak birliğin ya bir yokluğa (birinci hipotez), yahut da, bir çokluğa (ikinci hipotez), götürdüğünü göstererek, mutlak mo-

nizmin bizi ancak antinomilere götürdüğünü ispat etmiştir. Denebilir ki, Eflatun'un *Parmenides*'i asıl Parmenides'in, "bir" bir bütünüdür, hipotezinin çürütülmesi olarak mütalâa edilebilir. Böylece şu neticeye varıyoruz ki varlığı "bir" de kapamak imkâsızdır: "Varlık çifttir, yahut da tektir, diyen kimse, her iki halde de önünde binlerce, on binlerce güçlük belirdiğini görecektir" (245 d). Dolayısıyle de "Varlığın olduğu kadar yokluğun da ne olduğunu söylemek kolay bir şey değildir" (245 e).

Varlığın birlik ve bütünlüğü ile çokluk ve bölünürlüğü üzerine bu görüşlerden başka, varlığın özü ve yapısı üzerine görüşler de başlıca iki grupta toplanabilir. Birincilere göre varlık yalnız cisimdir, maddedir. Bunlar dayanıp dokunmadıkları şeylere varlık adı vermezler, cisimsiz varlıktan bir şey anlamazlar. İkinciler ise gerçek varlık cisimsizdir, *İdea*'dır, *sure*ttir, derler? Madde sadece değişen bir *oluş*un görünüşleridir. Cisimsiz varlık, ruh, ve ruhta bulunan bilgi ve fazilet görünür ve dokunulur şeyler değildir. Fakat birinciler cisim olmayanın varlığını inkârda ısrar ederler. Eflatun, bunları yumuşatmak için başka bir varlık tarifine başvurur: O da varlığın *kuvvet*le, *enerji* ile tarifidir: "Tabiatı gereğince başka bir şey üzerine bir etkide bulunmak veya en önemsiz bir etkenin etkisine uğramak gücüne (Dünamis) sahip olan bir şey gerçekten vardır (247 d). diyor. O halde bir şey, bir cisim olmadan da var olabilir. Maddeciler yalnız cismi değil, cisim üzerine etkide bulunan kuvveti de kabul etmek zorundadırlar. İdeacılara gelince, bu tarifi onlar da kolayca kabul etmez. Çünkü onlar varlık ile oluşu birbirinden ayırır, bunu oluş için kabul eder ama varlık için kabul etmezler. Ama herhangi bir bilgi edindiğimiz zaman, ruhun bildiğini, varlığın da bilindiğini inkâr edemezler. Bilmenin bir etkileme, bilinmenin de bir etkilenme olduğunu kabul etmek zorundadırlar. Bu karşılıklı etki

alma ve etki vermenin hareketsiz olması imkânsızdır. O halde *varlıkta hareketin, hayatın, ruhun* ve *düşüncenin yeri olduğunu, varlığın yaşadığını ve düşündüğünü kabul* edeceklerdir (248 e).

Burada, cisimci veya maddecilerden kimleri kast ettiği kesin olarak bilinmiyor. Bazı tarihçiler bunların Atomistler olduğunu söylemişlerse de Taylor da, Diès de bu görüşe katılmıyorlar. Taylor'a göre bunlar daha çok, cisimli olmayana varlık tanımayan ve kamu duyusuna göre hüküm veren halktan kimselerdir. Diès'te bunları, *Theaitetos'daki, sırlara vâkıf olmayan*lara benzetmekle, onun görüşüne katılıyor. Nitekim *Theaitetos*'ta, bu türlü kimseler, elleri ile tutup, avuçları içinde sıkmadıkları şeylere varlık tanımazlar: Hareketlerin, etkilerin, kısacası, gözle görülmeyen şeylerin, onlarca varlıkta payı yoktur" (*Theaitetos*, 155), diyor.

*İdeacı*lara gelince, onlar hakkında bir hüküm vermek daha da zordur. Bazıları bunda Eflatun'un kendisini, yahut da çömezlerini görmüşlerdir. Fakat bu görüşü metinde geçen bazı sözlerle telif etmek zordur. Nitekim bir yerde yabancı, Theaitetos'a "belki sen bu açıklamaya verdikleri cevabı anlayamazsın, halbuki ben anlayabilirim, çünkü alışkınım", diyor. Eflatun burada kendini kastetseydi, Akademi mensubu olan Theaitetos'a bunu nasıl söyleyebilirdi. O halde, yabancının sözünü ciddiye alarak, onların İtalya'da bulunduğunu ve büyük bir ihtimalle, matematik şekilleri cisimsiz *suret*ler olarak kabul eden, Pythagorascıları kastettiğini kabul etmek lâzımdır. Diès bu görüşe şüphe ile bakıyor. Sokrates ve Eflatun okulunun dışında, İdeacılar bulunduğuna şüphe yok. Nitekim, Timaios bütün bunlara vâkıftır. Onların, İdeacılardan anladıkları, Eflatun'un anladığı değildi. Timaios'un anladığı *suretler*, ahlâkî değildi, ama geometrik idi. Taylor'a göre bunlar İsa'dan önce beşinci yüz yılda yaşamış gerçek düşünürlerdi.

Meselenin bir de, bizzat diyaloglarda kalarak çözümü vardır. *Parmenides*, *Sofistes*'ten önce yazılmıştır. Bu eserde Parmenides İdeacıları müdafaa ediyor. Eserin ikinci adı da *İdealar*'dır. Birçok *makul suretlerin* sabit ve farklı varlığını müdafaa ediyor. Bunlar içinden en önemlisi, "*bir*" i örnek alarak, üç meşhur *hipotez* veya daha doğru olarak *postulat*'ı müdafaa etmiştir. *Theaitetos*'ta, Parmenides'in değil, Herakleitos'un doktrini cerh edilmiştir. Elealı yabancı daha önceki diyaloglarda, meselâ *Parmenides*'te bahsi geçen İdeacıları anlatıyor. Eflatun aralarında dev savaşı veren iki tarafı, varlığı kuvvet ve enerji (Dymanis) olarak kabul eden tarif üzerinde birleştirdikten sonra şu neticeye varıyor: "O halde, şimdi, gerek biri, gerek İdeaların çokluğunu müdafaa edenlerin, bütünün hareketsizliği üzerine ileri sürdükleri fikri reddetmek gerekir; öte yandan da, varlığı her yönden hareket ettirenlere de kulak vermemek lâzımdır. Feylesof, varlığın da, bütünün de, hem harekette hem de sükûnette olduğunu kabul etmelidir", diye bitiriyor (249 d).

Cinslerin Karşılıklı Birleşmesi

O halde hareket ve sükûnet, değişme ve değişmezlik, devamsızlık ve devamlılık, aynı zamanda vardırlar, sonra da birbirinin karşıtıdırlar. Mademki ikisine de varlık yükleyebiliyoruz, o halde varlık ikisinden de ayrıdır. Böylece varlık, varlık olarak, ne harekettir, ne de sükûnettir, onlardan başka bir üçüncüdür. Bununla beraber, var olan her şey, ya harekettedir, ya sükûnette. Üçüncü bir imkân mevcut değildir. O halde, bu zıtları nasıl barıştıracağız. Meselenin bu şekilde ortaya çıkması şunu gösteriyor ki varlık da yokluk kadar esrarengizdir, eğer birini aydınlatırsak, öteki de aydınlanacaktır (251). Burada, hareket ve sükûnet üzerine vardığımız bu netice bize

çözüm yolu göstermektedir. Şöyle ki "hareketle sükûnetin varlığın içinde bulunduğunu düşünerek, varlığı ruhta bu ikisine katılan üçüncü bir şey olarak kabul ediyoruz. Varlığa ortak olmalarına bakarak da, onları varlık içinde topluyor, böylece her ikisinin de var olduğunu söylüyoruz" (250 b). Aynı şekilde, insandan söz ederken ona birçok adlar veriyoruz: Renk, şekil, boy, iyilik, kötülükten söz ediyoruz. Sadece "insan insandır" demiyoruz, insan iyidir, insan kötüdür„ diyoruz." Başka her şey için de böyle yapıyoruz, her birini "bir" olarak ortaya koyuyor, sonra dönüp "birçok" olduğunu söylüyoruz. Ama okuldan yeni çıkan bazı gençler ile okula geç başlayan bazı yaşlılar bunu kabul etmiyor, "*çok*" u bir, "*bir*" i de çok yapamazsın, diyorlar. İyi iyidir, insan insandır, diyorlar da, insan iyidir demiyorlar. Kafaca zayıf bu zavallıları bir yana bırakırsak burada, yani "biri çok ve çoğu bir yapmada", ancak üç hal mümkündür.

1 — Hiç bir şey, hiç bir bakımdan hiç bir şeyle birleşemez.

2 — Her şey, her bakımdan, her şeyle birleşir.

3 — Bazı şeyler, bazı bakımdan, bazı şeylerle birleşir.

Birinci hal doğru olduğu takdirde, hareketin de, sükûnetin de varlıkla birleşmesi imkânsız olacaktır. Bu ise, daha önce gördüğümüz bütün varlık görüşlerine aykırıdır, çünkü bu kimselerin hepsi, ister gerçekten hareket eden bir varlıktan (Herakleitos), ister hareketsiz bir varlıktan (Parmenides) söz etsinler, onlara bir varlık yüklemekten geri kalmazlar.

İkinci hal doğru olduğu takdirde daha abes ve saçma bir netice elde ediyoruz: O zaman hareket sükûnet, sükûnet de hareket olmak gerekiyor. Bu ise mutlak olarak imkânsızdır.

O halde elimizde yalnız üçüncü hal kalıyor. Üçten birinin doğru olması gerektiğine ve ilk ikisinin

imkânsız olduğu anlaşıldığına göre, üçüncünün hakikate uygun olduğunu kabul etmek zorundayız.

Şeyler veya, daha doğru olarak, kavramlar arasında bu karşılıklı birleşmeyi, alfabenin harfleri arasındaki birleşmeye benzetebiliriz. Alfabenin sesli ve sessiz harfleri, gerekli birleşmeleri yaparak, *sözü* meydana getirirler. Harflerin hangileri, hangileri ile birleşeceğini bilmek gramercinin işidir. Hangi kavramın, hangi kavramla birleşeceğini bilmek de diyalektikcinin işidir. "Diyalektik ise, ancak kendini bütün namus ve vicdanı ile felsefeye veren kimseye vergidir" (253). Eflatun, meselenin bir aydınlığa vardığı şu anda, bu fırsattan istifade ederek, sofist ile feylesofu bir daha karşılaştırarak, araştırmasına istikamet veriyor: "Sofist, diyor, yokluğun karanlığında sığmak kuruyor. Orada yaşaya yaşaya karanlığa alışıyor, ve bu yüzden gözümüzden kaçıyor": "Halbuki, diye devam ediyor, feylesof düşüncelerini durmadan varlık şekli üzerine çevirir, ve bu alanda parlayan ışık yüzünden, onu görmek kolay değildir, çünkü bayağı ruhun gözleri tanrılık şeylere bakmaya dayanacak güçte değildir" (254 a ve b).

Burada yabancı bir an *Devlet* ve *Theaitetos*'da Sokrates'in yarattığı havanın içine girer gibi oluyorsa da, önündeki çetin konuyu, ve az sonra ele alacağı *Devlet adamı* ile *Feylesof*'u düşünerek kısa kesiyor: "Biraz sonra feylesof üzerine daha açık bir fikir edineceğiz, fakat, Sofisti adamakıllı incelemeden bırakmayalım", diyerek konuya dönüyor:

"Mademki, cinslerden bazıları karşılıklı birleşmeye geliyor, bazıları da gelmiyor; bazıları birkaçı, bazıları da birçoğu ile birleşiyor; her yere giren bazılarının da hepsiyle birleşmesine bir şey engel olmuyor; o halde, kalabalıkta ipin ucunu kaçırmamak için, ilkin en büyüklerini ele alalım", diyor (254 b c).

Tıpkı, alfabenin sesli harfleri gibi, cinsler arasındaki bu büyük cinsler veya daha sonra Aristo'nun

dediği gibi, Kategoriyalar, konumuzla ilgili olarak, biraz önce ele aldığımız cinslerdir: Varlık, hareket, sükûnet. Gördük ki, hareket de, sükûnet de gerçekten vardır ve birbirine karşıttır. Dolayısıyle biri ötekine yükletilemez. Ama varlık ikisine de yükletilebilir. Çünkü ikisi de vardır. O halde burada, kendi kendinin *aynı*, ama kendinden başkasının *gayrı* üç büyük cins karşısındayız. Bunlara ikisini daha eklemek zorundayız. Çünkü *aynı* ile *gayrı*, üçü ile birleşiyor, fakat üçünden de ayrıdır. Bu büyük cinslerle birleşen *aynı* ile *gayrı*, başka bütün cinslerle de birleşir, çünkü her cins kendinin aynı, kendinden başkasının gayrıdır. Böylece *aynı* ile *gayrıyı* ilk üçe ekliyerek, beş büyük cins elde etmiş olduk.

Şimdi, konuyu iyice kavramak için, bunlardan birini, meselâ, hareketi alalım: Haraket vardır, ama sükûnet değildir, o halde sükûnetten *başka*dır. Hareket hareket olarak, kendinin aynıdır., ama aynıdan başkadır; başkadan da başkadır: Çünkü, başka cinslerden ayrıldığı için, başkadan pay alarak başkadır, ama, başka da bir cins olduğuna göre, ondan da başkadır. O halde hareket, hem başkadır, hem başka değildir. Aynı şekilde, varlıktan da başkadır. Böylece, netice olarak "hareketin gerçekten yokluk olduğu, varlıktan pay almakla da var olduğu besbellidir" (256 d).

Yokluk Meselesi

"Öyle ise, yalnız harekette değil, bütün cinslerde de yokluğun muhakkak bir varlığı vardır. Gerçekten bütün cinslerde başkanın özü, onların her birini varlıktan başka ve dolayısıyle yokluk kılıyor" (256). Eflatun'un bu pasajını Diès şöyle açıklıyor: "*Herhangi bir cinsler serisinde, cinslerden biri daima ötekilerden başkadır, o halde varlıktan da başkadır*, böylece var değildir, yoktur. Her gerçeklik varlığının be-

lirli ve sınırlı miktarı ile kendini ortaya kor ve kendi varlığını sonsuz ve sınırsız öteki cinslerin karşısına diker. Kendi ifadesince "her cinste sayısız varlıkla bitmez tükenmez yokluk vardır" (256). Böylece başkalar ne kadar varsa varlıkta o kadar yoktur" (*Sofist*, tercümesine "Notice" s. 279).

Şimdi konumuz daha aydınlanmış oldu: Yokluk dediğimiz zaman, varlığın karşıtı bir şey değil, sadece *başka bir şey* diyoruz (258). Meselâ, hareket sükûnet değildir, dediğimiz zaman, sükûnet yoktur, demek istemiyoruz. Sadece, sükûnetin hareketten *başka* olduğunu belirtmek istiyoruz. A, B değildir, demek, A hiç bir şey değildir, demek değildir, ama A, B den başka bir şeydir, demektir. Böylece, var olmak fiilinin varlık ifade eden anlamı ile, bir cümlede bağlantı ifade eden "imek" fiilinden gelen "dır" anlamı arasındaki ayrılık üzerine düşünmek, fikir yürütmek, bütün güçlükleri uzaklaştırmaya yaradı. Böylece, "dır" veya "değildir" ile bağladığımız her cümlede "değildir" e verdiğimiz mana, *"vardır"* ın karşıtı olan *"yoktur"* değildir. Böyle bir yokluk, mutlak bir yokluk değildir. Ama "var olan" dan ayrı olarak var olan, başka bir şeydir. Meselâ A, B'den büyük değildir, dediğim zaman A hiç bir şey değildir demek istemiyorum. Ama B'ye eşit veya B'den küçüktür, demek istiyorum. Dolayısiyle, sözü edilen şeyden, şu veya bu şekilde, başka olan bir şeyden bahsediyorum. Ve yine bir şey, güzel değildir dediğim zaman, bir hiçi değil, güzelden başka bir şeyi kastediyorum. Dolayısiyle de, güzel - değil'in güzelden daha az varlığı yoktur. Aynı şekilde büyük - değil de, büyük kadar vardır. Doğru ile doğru - değil için de böyledir. Böylece bütün bunlarda, yokluk varlıktan daha az var değildir. "Büyüğün büyük, güzelin güzel, büyükdeğilin, büyük - değil, güzel - değilin, güzel - değil olduğu gibi, yokluğun da sağlam bir varlığı ve kendine has bir özü vardır" (258). "Çünkü bu, *var ola-*

nın karşıtı değil, sadece *var olandan başka bir şeydir*" (258).

Böylece, "hayır, yokluğu hiç bir zaman var edemezsin", diye haykıran Parmenides'e karşı "yokluğun bir bakıma var, varlığın da başka bir bakıma yok olduğunu" ispat etmek için, ileri sürülen varlık ve yokluk üzerine görüşler yalnız hedefe ulaşmakla kalmamış, "Parmenides'e meydan okuyarak onun aşılmasını yasak ettiği sınırları bile aşmıştır" (258). Çünkü, "yalnız yokluğun var olduğunu göstermekle kalmamış, yokluk cinsini de tamamiyle aydınlatmıştır." O da *başkalık*'tır. Yokluğu, varlığın karşıtı olarak gösteren görüş artık aşılmıştır. "Biz, varlığın o mahut karşıtından yüzümüzü çevireli hayli zaman oldu. Onun var veya yok olduğunu, anlaşılır veya hiç anlaşılmaz bulunduğunu bilmek bizi ilgilendirmez" (158 e).

Böylece, *yokluğun mutlak olarak yok olduğunu* söyleyen Parmenides'e karşı, Eflatun, yokluğun var olduğunu, fakat mutlak yokluktan başka bir şey olduğunu; yani *yokluğun başkalık olduğunu* (Le néant, c'est l'altérité) ispat ediyor." "Eflâtun, böylece yokluk meselesini hüküm alanına aktarıyor. *İzafî bir yokluk,* başkalık veya ayrılık (altération ou différence) olan bir yokluk fikrinin zaruretini müdafaa ediyor. *İzafî yokluk,* düşüncenin temelli kategoryalarından biri oluyor." (Jean Wahl, Metaphysique, Les Ideés Négatives, P. 149. 1957, Payod. Paris).

Yokluk, Sözde Ve Düşüncede Yanlış

Sofist üzerine verdiğimiz tarif ancak Parmenides'i çürütmekle, yani, yokluğun varlığını ispat etmekle mümkündür. Şimdi bu ispat yapılmış, fazla olarak da, *yokluğun başkalık olduğu* gösterilmiştir. Ama sofist bununla yetinmeyecek, ispatta kullanılan delilleri kendine silâh yaparak, sığındığı yanlış inin-

de savunmaya devam edecektir. Diyecektir ki, "Siz bazı cinslerin bazıları ile birleştiğini ve bazıları ile de birleşmediğini söylediniz. Yokluk da bu cinslerden biri idi. Şimdi, söz, düşünce, gerçek şeylerdir. Yokluk ile birleşemezler. O halde, yanlış söz ve yanlış düşünce yoktur, dolayısıyle de yanlış imkânsızdır." O halde, sofisti, son yuvasından çıkarmak veya dahı yerinde olarak, yuvasında kapatmak için, "sözün, düşüncenin, kanaatin, hayalin ne olduğunu adamakıllı incelemek lâzımdır. Bu noktayı aydınlattıktan sonra da, bunların yoklukla ortaklıklarını bulur; bunu bulunca da yanlışın var olduğunu gösteririz; bir defa yanlışın var olduğunu gösterince de, sofisti yanlışın içine hapsedebiliriz" (260-261).

Söz, düşünce veya kanaat ve hayal arasındaki münasebetleri biliyoruz: İlkin "düşünce ile söz aynı şeydir. Şu var ki, ruhun kendi kendisiyle yaptığı içten ve sessiz konuşmaya düşünce diyoruz" (263). Bu düşünce, ruhta, müspet veya menfi bir şekil aldığı zaman, kanaat oluyor. Duyum yolu ile elde edilen kanaata da hayal diyoruz. Bu tarife, gine yanlış vesilesiyle, daha önce, *Theaitetos*'ta rastlıyoruz: "düşünce, ruhun incelediği konular üzerinde kendi kendisi ile konuşmasıdır. Benim düşünce halindeki ruhtan edindiğim hayal, bir diyalog hayalidir: Onda ruh, kendi kendine sorular sorar, cevaplar verir, bunları da tasdik veya inkâr eder. Fakat, şüphesine son verip de bir karara vardığı zaman, artık bir hüküm vermiş, bir kanaat edinmiş olur. Böylece, ben, hüküm vermeye "konuşma", kanaata da, ses yolu ile başkasına söylenen bir söz değil, fakat sessizce içten söylenen bir söz diyorum." *(Theaitetos,* 189 e, 190 a).

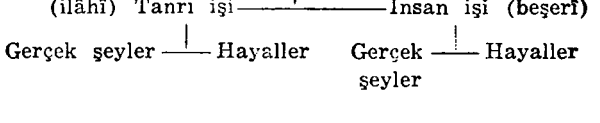
Şimdi, söz, düşünce veya kanaat ve hayal arasındaki bu münasebet belli olduğuna göre, içlerinden birinde, meselâ, *söz* de, yanlışın var olduğunu ispat etmek, hepsinde var olduğunu ispat etmek için kâfi gelecektir: Halbuki, söz, ses yolu ile, bir gerçeği ifade

ettiği zaman, iki türlü işaret kullanılır: *İsim* ve *fiil*. Ne fiilsiz isimle, ne de isimsiz fiille bir söz meydana gelmez, ama, isimlerle fiillerin rastgele sıralanmasından da gine bir söz meydana gelmez. Çünkü, "söz, söz olmak için, bir şey üzerine söylenmiş olmak gerekir, hiç üzerine söz olmaz, sonra, sözün belli bir niteliği (keyfiyeti) de olmak gerekir. Meselâ *Theaitetos oturuyor*, dediğim zaman, belli bir kimse üzerine bir hüküm ifade ediyorum. Sonra *şimdi kendisi ile konuştuğum Theaitetos uçuyor*", dediğim zaman da gine belli bir kimse üzerine hüküm veriyorum. Ama, birinci hüküm ile ikinci hükmün nitelikleri, yani keyfiyetleri bir değildir. Biri *doğrudur*, öteki *yanlıştır*. "Şimdi, ikisinden, *doğru olanı, Theaitetos üzerine, var olanı olduğu gibi söyliyendir. Yanlış olan da, var olandan başka bir şey söyler*" (263 b). Birinin gerçek bir değeri vardır. Ötekinin gerçek bir değeri yoktur. Böylece, Theaitetos hakkında, var olmayanı, sanki varmış gibi söyler. Hakikatte uçmak, gerçek bir fiildir. Kuşlar uçar. Belki, böyle bir harekete kalkışsa, Theaitetos'ta uçabilir. Ama burada, oturmaktadır, o halde, uçmak fiili, onun, bu söz söylendiği anda yaptığı fiilden başkadır, ayrıdır. Bu bakımdan gerçeğe uygun değildir. Var olmayanı, gerçek olmayan bir şeyi söylemektedir, dolayısıyle yanlıştır. Theaitetos hakkında, aynı olanı, başka olarak, var olmayanı da var olarak söyleyen isim ve fiil yığını, gerçekten yanlış bir sözdür" (263 d). Netice: Yanlış söz vardır, o halde yanlış düşünce, yanlış hüküm, yanlış kanaat ve yanlış hayal de vardır.

Sofistin Son Ve Tam Tarifi

"Mademki şimdi yanlış sözle yanlış kanaatin var olduğunu meydana çıkardık, öyle ise, varlıkların taklitleri mümkündür ve bunları yapmak gücünden bir aldatma sanatı doğabilir." O da Sofistlik'tir (264 d).

Öyle ise, şimdi, başlangıçta söylediğimizi hatırlayarak sofistin eksik kalan tarifini tamamlayabiliriz: Sofistliği ilkin bir sanat olarak almış, sanatları da *meydana getirme* ve *kazanma* diye ikiye bölmüş ve tarifimize buradan başlayarak devam etmiş, çeşitli tarifleri yaptıktan sonra, Sofistin bir *taklitçi* olduğu noktasına gelmiş, tam orada, karşımıza çıkardığı güçlükler yüzünden, *yokluğun varlığını* ve *yanlışın imkânını* ispat etmek için, tarifimizi yarıda bırakmıştık. O halde şimdi *taklit*ten başlamak gerekir: "Taklit bir çeşit meydana getirme, ama gerçekleri değil de, hayalleri meydana getirme" (265 b), olduğuna göre, meydana getirmeyi de, kazanma gibi, bölümlerine ayırmak suretiyle, tarifi tamamlayabiliriz (önceki tarifler kazanmayı bölümlerine ayırmak suretiyle elde edilmişti): Meydana getirmeyi ikiye bölebiliriz: İlâhî (Tanrı işi) ve beşerî (insan işi). Tanrı da, insan da, hem gerçek şeyler hem de hayaller meydana getirirler, o halde meydana getirmenin iki bölümünü, ayrı ayrı ikişer bölüme daha ayırarak, şöyle bir şema çizebiliriz.

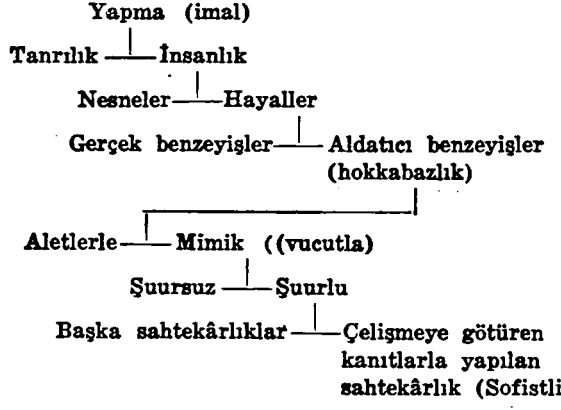

Tanrı işi gerçek şeyler, cansız, canlı bütün varlıklardır, Tanrı işi hayaller de, düşlerde, parlak yüzlerde, sularda gördüğümüz ve başka bu türlü hayallerdir. İnsan işi gerçek şeyler, bütün insan sanatlarının meydana getirdiği şeylerdir. İnsan işi hayaller de resim sanatı ile meydana gelen hayallerdir. Şimdi burada, önceki tarifimizde kaldığımız noktaya geldik. O zaman "Hayal yapmanın biri *kopya meydana getirme*, biri de *uydurma (Fantasma) meydana getirme*

olarak" ikiye bölündüğünü görmüştük. Şimdi, "Yanlışın gerçekten yanlış olduğunu ve varlıklar arasında yer aldığını" (266 d e), gördükten sonra, bir hayal yapma veya yaratma sanatının varlığını ispat etmiş olduğumuza göre, bu sanat üzerine araştırmamıza devam ederek, bölümlerine ayırabiliriz: Bu sanatın iki bölümünden biri olan *uydurmayı* ikiye bölebiliriz: Uydurma, ya aletlerle olur, yahut da alet yerine kullanılan insan ile olur. Uydurmanın bu ikinci şekline *taklit* diyoruz. "Bir adam senin biçimini benzetmek için kendi vücudunu, senin sesini benzetmek için de kendi sesini kullanırsa" (267 a), seni *taklit ediyor* deriz. Taklit eden, taklit ettiği şeyi ya bilir, yahut da bilmez. Bunlara ayrı ayrı ad vermek zordur. Sofist taklit ettiğini bilmediğine göre, ikinci türlü taklit bizi ilgilendirir, Eflatun ona görünüşü taklit (Doksomimetike), bizim anladığımz manada şarlatanlık diyor. İşte Sofistin bilgili ve faziletli bir insanı taklit etmesi bu türlü bir şarlatanlıktır. Ama şarlatanlığı da ikiye bölebiliriz: Biri budalanın biridir, bilmediğini bilirim sanır; öteki de şarlatanlığı hakkında şüphe içindedir. Böylesine mürayi (Hipokrit) (alaycı) şarlatan yahut da kısaca *sahtekâr diyebiliriz.* Bu sahtekârlık da, ya halk önünde yapılır, ona halk hatipliği deriz, yahut da özel konuşmalarda karşısındakini susturmak ve çelişmeye düşürmek için yapılır. Buna da sofistlik deriz. O halde sofistliğin son ve tam tarifi şudur:

Sofistlik: 1) Bir tenakuzlar sanatıdır; 2) Yalnız kanaatler üzerine kurulu taklit sanatının alaycı (bilerek, samimiyetsiz) bölümü ile mimetik sanatına girer; 3) Fantasmalar imal eden cins ile de hayaller imal etme (hokkabazlık=illusionisme) sanatına bağlanır; 4) Hokkabazlık sanatının da söz cambazlıkları bölümünü kendine faaliyet alanı seçer; bu da meydana getirme sanatının, Tanrılık değil de insan-

lık bölümünün hayaller imal eden şekline girer. İşte, "kanı ile, şeceresi ile" Sofist budur.

Görülüyor ki bu son ve kesin tarif, beşinci tarifin genişletilmiş bir şekildir. Demek Eflâtun eserini bu türlü Sofistleri tanıtmak ve tenkit etmek için yazmıştır. Fakat onlar üzerine çizdiği bu satirik (hicivci) tabloya, Aristo'nun çizdiği kötü portere deeklenince, onlardan sonra Sofistlik bir fikir sahtekârlığı, Safistler de fikir şarlatanları olarak tanınmıştır.

Gerçekten de, Sofistliğin Eflatun tarafından bu şekilde tarifi, yani, *mantığı namussuzca kötüye kullanma* (The dishonest abuse of logic) sanatı olarak tanıtılması, Aristo'nun da bu tarifi kabul etmesi ve *Sofistik Kanıtlar* da bunu tartışmalarına temel olarak alması ile tamamıyle tutunmuş ve uzun zaman Sofistlikten bu anlaşılmıştır. "*Sofistes* de, belki hiç bir zaman, eski okulların Justinianus tarafından kapatılmasıyle ondokuzuncu yüzyılın yarısına kadar geçen uzun zaman aralığında, fazlaca okunmuş bir eser olmamıştır. Fakat Aristo'nun daha iyi tanınan

Mantık Yazıları yolu ile onun yani *Sofistes*'in Sofistlik anlayışı yeni çağ boyunca geçer akça olmuştur." (A. E. Taylor, Plato, the Sophist and the States man, 74-75).

Şüphesiz Eflatun ile Aristo'nun çizdiği bu tabloda mevcut olan hakikat payını inkâr etmek imkânsızdır. Ama beşinci tarife giren ve örneklerini *Euthydemos* de gördüğümüz bu türlü Sofistler ile, öteki tariflere giren Sofistler arasında, özellikle yaşadıkları cemiyette, belli bir devirde, İsa'dan önce V. yüzyılda, belli bir içtimaî rol oynamış olan Protagoras ve Gorgias gibi üstatlar arasında bir ayrılık gözetmek gerekir. Zaten Eflatun da adlarını taşıyan diyaloglarda onlara bu şekilde hücum etmemiştir. "Bunların yaptıklarını bile bile yapan şarlatanlar olduğu ve hele bir sahtekârlık sanatı meydana getirdiği bu diyaloglarda bahis konusu edilmemiştir." (A. E. Taylor aynı eser 73).

Gerçekten de "Sofist kelimesi başlangıçta hiç de kötü bir manaya gelmezdi. Bugün biz Profesörden ne anlıyorsak, o zaman da Sofistten aşağı yukarı o anlaşılıyordu. Sofist genç delikanlılara, onlara hayatta faydalı olabilecek bazı şeyler öğreten bir kimse idi. Böyle bir öğretim ve eğitim için masrafı Devletçe ödenen bir müessese mevcut olmadığından, Sofistler yalnız kendileri ve ebeveyni bu türlü imkânlara sahip gençlere ders verirlerdi. Bu da, bazı sınıflarda, onlar aleyhinde, devrin siyasî şartları ile artan, bir cereyanın doğmasına sebep olmuştu. Böylece bazı çevrelerde halk tarafından tutulmuş, bazı çevrelerde ise tutulmamışlardır. Ama onlar kendi kanaatlarınca, her zaman şahıslar ve taraflarla ilgisiz gayelere hizmet etmişlerdir. Eflatun bütün ömrünü onları karikatürize edip kötülemeye vermiştir. Fakat onlar hakkında, onun polemiklerine göre hüküm vermek doğru değildir. (Bertrand Russel. *History of Western Philosophy).*

Mantıkçı feylesof Bertrand Russel, sofistin çeşitli ve değişken çehrelerini göz önüne alıp gerekli ayırmayı yapmadığı için, Sofistleri savunayım derken, Eflatun'u yermekten kendini alamamıştır. Bunda da, kanaatımızca aldanmıştır. Çünkü, onun bu tenkidi, Eflatun'a karşı çevrilen ilk tenkit değildir. Eflatun'un, aristokratik bir ruh ve kafa ile onları kavrayamadığı, her zaman hor gördüğü, okul sahibi bir üstat gururu ile bu gezici öğretmenleri alaya aldığı ve daha başka birçok şeyler öncede söylenmiştir. Fakat mesele eğitim alanından alınıp da, gerçek felsefe alanına aktarıldığı zaman, bu türlü görüşler çok yufka kalır. Meselenin "Bütün namus ve vicdanı ile felsefe yapan" biri için pek önemli ve pek ciddî bir yanı vardır ki Russel üzerinde durmuyor.

Gerçekten de mesele, "Eflatun'un, Protagoras'ın relativizminde veya pragmatizminde, biricik insanî felsefeyi tanımamış olmakta hata edip etmediğini, yahut da çağının gezici konferanscılarında modern profesör ve bilginin öncülerini keşfedip etmediğini bilmek değildir, kaldı ki ben, derhal desteklemeye hazırım ki, her birimizin hayatında tanıdığı ve saygı gösterdiği profesör tipi, sofist değil, Eflatun'dur, burada ortaya konması ve çözülmesi gereken mesele şudur: Eflatun'un sofist adı altında yarattığı tip gerçek bir tip midir?

Gerçek Gorgias, gerçek Protagoras için demiyorum, ama bu belâgat ve fazilet üstatlarının topu için, onun yarattığı tip gerçek midir? Cesaretle cevap veriyorum. — Evet. Buna şunu da ekliyorum: Eflatun onları kini ile takip etmekte tamamıyle haklı idi. Çünkü Yunan felsefesinin en yeni bir tarihçisi, onların birçok alanda öncülük meziyetini yüksek derecede takdir etmekle birlikte, onlar hakkında şunları yazmakta da kendini haklı buluyor. Diyor ki: "Sofistler bütün emeklerini, *bir söz şekilciliğini* (Formalisme verbal) olgunlaştırmaya vermişlerdir. Ama fikir-

lere karşı ilgisiz kalmışlardır. Umumiyetle yanlarında yedek tezler bulundurmuşlar, ve bunları da günün müşterisine göre ya ortaya çıkarmış, yahut da ticaret tedbiri ile gizlemişlerdir. Manevî nüfuz ve tesirlerinin genişliğini elde ettikleri kâra göre ölçmüşlerdir" (Léon Robin. *La Pensée Grecque*, P. 171, 1928. Paris).

Fakat kinin Eflatun'u kör kıldığı, kininde-gerçekten haksız ve hatalı olduğu, çağının Sofistlerinin bizim Sofist dediğimiz kimselerden büsbütün başka olduğu, ispat edilse bile, gine ortaya atılan mesele çözülmemiş ve cevapsız olarak kalacaktır: Eflatun'un yarattığı tip, beşerî ve küllî bir hakikat ile hakikî midir? Çünkü Eflatun onu yaratmıştır. Tarihî olsun veya olmasın, *Protagoras'da* veya *Theaitetos*'da, iki *Hippias* da, *Gorgias'da* veya *Politeia*'da bize tanıttığı çeşitler, hayatiyet ve ferdî renk dolu, insana şaşkınlık veren harika şahsiyetlerdir. *Sofistes*'de, gerçekten birbirinden ayrı, bütün bu çeşitleri, bütün bu özel fizyonomileri, genel bir formülün potasında eriterek, sofist cinsini yeniden yaratmak için toplamak istemişe benziyor:

"Her şeye gücü yeten, her şeyi bilen, her şeyi yapan; hakikati, bulmak ve öğretmek için değil de, şöhreti ve menfaati uğruna elinde oynatmak için arayan; gençlerin güven dolu ruhları ile kitelelerin oynak ve korkunç ruhlarını eğitmek değil de okşamak ve fethetmek isteyen bu tip adam; bu palavracı şarlatan, bazan kendine bile hokkabazlık eden bu hokkabaz; önüne düşerek, kendini ittirmek için yarının modasını gözetleyen bu kurnaz çıkarcı; gerçekten edebî ve felsefî bir mevhuma, bir uydurma, bir fiksion mudur? Yoksa, bütün zamanlarda, bütün göklerin altında yetişen canlı bir insan türü müdür? *Sofistes*'in okuyucusu hükmünü verecektir. (A. Diés. *Autour de Platon).*

Mehmet KARASAN
Ankara, şubat 1966

SOFIST

KONUŞANLAR :

THEODOROS

SOKRATES

Elealı YABANCI

THEAITETOS

THEODOROS. — İşte, Sokrates, yeniden bu- 216
luşmak için dün verdiğimiz sözü tutarak[1] geldik, yanımızda şu misafiri de getirdik. Elealıdır, Parmenides'le Zenon'un çevresinde yetişenlerle düşüp kalkanlardandır... doğrusu, tam bir feylesof.

SOKRATES. — Sakın Theodoros, sen bize, Homeros'un dediği gibi, bir yabancı yerine, bilmeden bir tanrı getirmeyesin? Bilirsin, o der ki, tanrılar — ve daha ziyade yabancıların tanrısı[2] — b
kanuna karşı gelenlerle ona saygı gösterenlerin ne ettiklerini görmek ve kontrol etmek için *hayâdan* ve *doğruluktan* payı olan insanlarla birlikte dolaşmak için yeryüzüne gelirler. Kim bilir, belki, bu yüksek varlıklardan biri, bizim gibi zavallı münakaşacıları gözlemek ve çürütmek için çürütme tanrısı olarak seninle birlikte aramıza gelmiştir.

THEODOROS. — Hayır Sokrates, bu yabancı c
hiç öyle değil: münakaşalara can atanlardan[3] daha ölçülü bir adamdır. Bana sorarsan o hiç de bir tanrı değildir, ama, tanrımsı bir varlıktır. Çünkü ben bütün feylesoflara bu adı veririm.

SOKRATES. — Hem de haklı olarak, dostum. Ama bu cins insanları tanımak, tanrıları tanımak kadar güçtür. Yalancı değil gerçek feylesoflar "şehir şehir dolaşarak[4]", bu geçici dünya insanlarının yaşayışını yükseklerden seyrettikleri zaman, bilgisiz

d halkın gözünde başka başka kalıplara girerler. Bazılarınca bir değerleri yoktur. Bazılarına göre de bir dünyaya bedeldirler. Onlara bazan sofist, bazan devlet adamı* derler; bazı kere de birçoklarına bütün bütüne deli görünürler. Yabancı müsaade eder-
217 se, kendi yurdu halkının onlara ne gözle baktığını, onlara hangi adı verdiğini sormak isterdim.

THEODOROS. — Kime?

SOKRATES. — Sofiste, devlet adamına, feylesofa[5].

THEODOROS. — Asıl öğrenmek istediğin nedir? Onlar hakkında seni bu kadar zora düşüren ve bunu sorduran ne olsa gerek?

SOKRATES. — Şu: bu toplulukta tek bir birlik mi, yoksa iki birlik mi görüyorlar. Yahut da, ortada üç ad bulunduğuna göre, her ada bir birlik olmak üzere, ayrı ayrı üç birlik mi buluyorlar?

THEODOROS. — Yabancının bunu anlatmakta hiç de zorluk çekmeyeceğini sanırım. Ne dersin, Elealı, öyle değil mi? Güçlük çekmeden cevap vermeyecek miyiz?

b *YABANCI.* — Elbette vereceğiz. Theodoros, doğrusunu istersen, onları birbirinden ayrı üç cins olarak kabul ettiklerini söylemek, benim için ne güçtür, ne de bir marifettir. Ama ne olduklarını, teker teker, açıkça, tanımlamak ne ufak, ne de kolay bir iştir.

---

* *Politikos* karşılığı.

THEODOROS. — Tam yerinde bir soru, Sokrates: çünkü dokunduğun konular, buraya gelmezden önce, ona sorduklarımıza pek yakındır; şimdi sana gösterdiği güçlükleri o zaman bize de gösteriyordu, çünkü, söylediğine bakılırsa, bunun üzerine gereğince ders dinlemiş, hem de onları hiç unutmamış.

SOKRATES. — Lütfet, Yabancı, ilk dileğimizi karşılıksız bırakma, bize daha ziyade, konuşmalarında her zaman hangi yolu tuttuğunu söyle: ispat etmek istediğini tek başına anlatmayı mı, yoksa soru-cevap yolunu mu? Şimdi hatırımda kaldığına göre, eskiden geçmiş bir günde, Parmenides, benim önümde şaşılacak kanıtları zincirlerken bu karşılıklı konuşma yolundan gitmişti, o zaman *ben bir delikanlı idim*[6]. O ise, oldukça ileri bir yaşta bulunuyordu.

YABANCI. — İnsanın karşısında hatır sayar, söz dinler bir kimse bulunursa, Sokrates, en kolayı soruna cevap veren biri ile konuşmak yoludur. Yoksa, insanın tek başına konuşması daha iyidir.

SOKRATES. — Öyleyse, istediğini seç. Hepsi sözünü dinleyecek. Ama beni dinlersen, bir genci, meselâ Theaitetos'u veya istediğin başka birini dinleyici olarak al.

YABANCI. — Doğrusu, Sokrates, bu ilk buluşmada kısa sözlerle, dostça, düşüncelerimizi söyleyecek yerde, yalnız başına söyleyerek, yahut başka biriyle konuşarak, sanki bir hitabet gösterisi örneği veriyormuş gibi, önünüzde geniş bir fikri uzun

uzadıya anlatmaya kalkmaktan utanıyorum. Çünkü mesele, gerçekte, senin söylediğin gibi söylenince, hiç de umulduğu kadar sade değildir. Tersine, pek uzun sözler ister. Ama ne de olsa, misafirinizim, hem de söylediğin sözlerden sonra, senin ve dostlarının dileğini kabul etmemenin, nezaketsiz, kaba
218 olacağını pek iyi biliyorum. Theaitetos'u daha önceki konuşmalardan sonra ve senin gösterdiğin istek üzerine seve seve dinleyici olarak seçiyorum.

THEAITETOS. — Peki öyle olsun, Yabancı. Sokratesin dediği gibi, yalnız onu değil, hepimizi memnun edeceksin.

YABANCI. — Burada, korkarım, fazla söz lüzumsuz olur. Ama, görüyorsun, şimden sonra, münakaşanın yükünü yalnız sen üstüne alacaksın. Bu uzun iş sana biraz ağır gelirse, bundan beni değil, burada bulunan dostlarını suçlu tutmalısın.

b *THEAITETOS.* — Ama öyle çabucak yorulmam sanırım. Gücüm yetmezse, o zaman, *şu Sokratesi*[7] de aramıza alırız. Sokratesin adaşı benim yaşıtım ve idman arkadaşımdır; çalışmalarımın çoğunu paylaşmak, alışkın olmadığı bir şey değildir.

YABANCI. — İyi dedin; bu, zaten senin bileceğin iş. Konuşma devam ederken kendini yoklar, ona göre karar verirsin. Ama, bu araştırmaya girişmek için, fikrimce hemen sofistten başlamak, onun
c ne olduğunu bulup açıkça tanımlamak, ikimizin işidir. Şimdilik, seninle ben, doğrusunu istersen, onun ancak adı üzerinde uyuşuyoruz. Fakat bu adın gösterdiği şeyi, sen kendine göre anlarsın, ben de

kendime göre. İmdi, her zaman ve her araştırmada, tanımlama yapmaksızın kelime üzerine anlaşmaktan ziyade, tanımlayan sebeplerin yardımıyle asıl şey üzerinde anlaşmak gerekir. İncelememize konu olan sofist denilen adamlara gelince, onların ne olduğunu anlamak kolay bir iş değildir. Ama, başarılması gereken iş ne kadar büyük olursa olsun, bu durumda her zaman ve herkesçe kabul olunan kural şudur: pek büyük konulara geçmeden önce, ilkin küçük ve daha kolay örnekler üzerinde denemelerde bulunmalı. Bunun için, Theaitetos, şimdiki durumda, ikimiz de şöyle bir yol tutalım: sofist d
sanatı denilen cinsin istediği bu güç ve yorucu avdan önce, ilkin, bu araştırmada güdülen yolu, *daha kolay bir konu*[8] üzerinde deneyelim. Bunun yanında teklif edeceğin daha kolay bir yol varsa o başka.

THEAITETOS. — Hayır, gösterecek bir yolum yok.

YABANCI. — Öyleyse, ister misin, sade bir konu üzerine araştırmalarda bulunalım; böylece büyük konumuza bir örnek bulmak yolunu arayalım?

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Kolay bilinen ve ufak olmakla e
beraber, en büyük konulardan daha kolay tanımlanamayan hangi konuyu teklif edebiliriz? Meselâ oltayla balık avcısı herkesin bildiği ve pek büyük bir dikkat istemeyen bir konudur, öyle değil mi?

YABANCI. — Bununla beraber, umarım ki 219

gittiği yolda, tanımında, amacımıza yarayan bir şey bulmaktan geri kalmayacağız.

THEAITETOS. — Böyle bir şey pek güzel olurdu.

YABANCI. — Peki, öyleyse oltacıyı şöyle ele alacağız: söyle bakalım, oltacının bir sanatı var mıdır, yoksa başka bir işe gücü yeter mi?

THEAITETOS. — Sanatı olduğunu kabul etmemek en yersiz bir cevap olurdu.

YABANCI. — Ama bütün sanatlar aşağı yukarı iki şekle ayrılabilir.

THEAITETOS. — Hangi şekillere?

YABANCI. — İlkin, çiftcilik ve canlı cisimlerin bakımına mahsus bütün emekler; sonra alet adı altında topladığımız, birçok parçalardan yapılmış
b şeyler üzerine her iş; en sonra da, *taklit*[9]; bütün bunları bir tek adla göstermek gerçekten doğru olmaz mı?

THEAITETOS. — Nasıl ve hangi adla?

YABANCI. — Önceki bir yokluktan sonraki bir varlığa getirilen bir şey için getirmek, meydana getirmektir; getirilmiş olmak, meydana getirilmiş olmaktır diyebiliriz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Şimdi saydığımız bütün sanatlarda bu güç vardır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse, onları şu ad altında toplamamız gerekir: meydana getirme.

THEAITETOS. — Pekâlâ.

YABANCI. — Bundan sonra da, bütün ilimlerle, bilgi, para kazanma, savaş, av sınıfından şeyler gelir. Öyle ya, bu sanatların hiç biri yapmaz. Bunlar, önceden var olan, daha önce meydana getirilen şeyleri, bazan söz veya işle yakalar, bazan da yakalamak isteyene karşı korurlar. O halde en iyi iş, bu bölümlerin hepsini birden kazanma veya elde etme sanatı adı altında toplamaktır.

THEAITETOS. — Evet, böyle demek, gerçekten iyi olur.

YABANCI. — Mademki bütün sanatlar kazanma ve meydana getirmeden başka bir şey değildir, öyleyse, oltacı sanatını hangi bölüme koyacağız? d

THEAITETOS. — Kazanç bölümüne, şüphesiz.

YABANCI. — Ama, kazanmanın da, biri, bağışlama, kiralama, satın alma gibi karşılıklı istekle yapılan takas; öteki, söz veya işle elde etmekten ibaret, zorla yakalama sanatı olmak üzere iki şekli yok mudur?

THEAITETOS. — Söylediğimizden bu çıkıyor.

YABANCI. — Öyleyse, yakalama sanatını da ikiye bölmek gerekmez mi?

THEAITETOS. — Ne gibi?

YABANCI. — Açıktan açığa olanları savaş sınıfına, gizli ve hileli olanları da av sınıfına ayırabiliriz.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama bu av sanatını da, mantıklı olmak istersek, ikiye bölmeliyiz.

THEAITETOS. — Hangi bölümlere, söylermisin?

YABANCI. — Biri cansız, öteki canlı avına.

THEAITETOS. — Şüphesiz: ayrılıkları besbelli.

220 *YABANCI.* — Tabiî besbelli. Zaten, mademki cansız avının ancak dalgıçlığın bazı bölümlerinde ve başka pek sayılı sanatlarda özel adı vardır, öyleyse ondan büsbütün gözümüzü çevirmeliyiz. Ruhu, canı olanları avlayan ikincisine ise canlı avı diyeceğiz.

YABANCI. — Ama, bu canlı avını da iki şekle ayırmak doğru olmaz mı? Birincisine, çok bölüm ve ada ayrılan ayaklı hayvanlara dair yürür avı; yüzen canlıları içine alan ikincisine de su hayvanı avı diyerek iki şekle ayırmak yerinde olmaz mı?

THEAITETOS. — Pek yerinde olur.

b *YABANCI.* — Sonra bu yüzen cinsi de uçan ve suda yaşayan bölümlerine ayırıyoruz.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Uçar cinsin avına da, sanırım, kuş avı diyoruz.

THEAITETOS. — Evet, ona bu ad veriliyor.

YABANCI. — Bunun tersine olarak, suda yaşayan hemen hemen bütün hayvanların avına balık avı diyoruz.

THEAITETOS. — Öyle.

YABANCI. — Balık avını da, önemli parçalarına göre, ikiye ayırmayacak mıyız?

THEAITETOS. — Hangi parçalara göre?

YABANCI. — Balığı yalnız başına yakalayan, kapanlarla yapılan avla onu vurarak yakalayan ava göre.

THEAITETOS. — Ne demek istiyorsun? Birini ötekinden nasıl ayırdediyorsun?

YABANCI. — Birinci parçada, balığı tutmak için kuşatan ve kapatan şeylerin hepsine tabiî kapan diyoruz. e

THEAITETOS. — Çok doğru.

YABANCI. — Büyük sepet, ağ, tuzak, saz sepet ve bu gibi başka aletlere kapandan başka bir ad verecek miyiz?

THEAITETOS. — Hayır.

YABANCI. — Avın bu kısmına kapan avı diyeceğiz. yahut da buna benzer başka bir ad vereceğiz.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama olta veya zıpkınla yapılan av, birincisinden ayrıdır: ona, vuran veya yaralayan av adından daha iyi bir ad verebilir miyiz, Theaitetos? d

THEAITETOS. — Addan bir şey çıkmaz; boş yere onunla uğraşmayalım; zaten bu da yeter.

YABANCI. — Bu yaralayan av, geceleyin ateş ışığında yapıldığı zaman, sanırım, balıkçılar ona ateşle balık avı derler.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Zıpkının ucuna olta takarak, gündüz gözüyle yapılan ava da, herkes, olta ile balık avı der.

e *THEAITETOS.* — Gerçekten ona verilen ad budur.

YABANCI. — Ama böyle zıpkının ucuna iğne takarak yapılan bu yaralayıcı avda balığa yukardan aşağıya vurulduğu zaman, daha çok zıpkın kullanılır, zıpkınla balık avı adı da buradan geliyor sanırım.

THEAITETOS. — Evet bazıları bu adı veriyor.

YABANCI. — Geri kalanı da tek bir bölüm meydana getirir.

THEAITETOS. — Hangi bölüm?

YABANCI. — Bu bölümün özel silâhı oltadır. Balığa zıpkının tersinden vurur. Oltayı, zıpkın gibi
221 rastgele bir yerine saplamaz. Balığı başından veya ağzından yakalayıp, sopa veya sazla, aşağıdan yukarıya doğru çekerek, suyun yüzüne çıkarır. Bu türlü balık avına hangi adı verelim dersin, Theaitetos?

THEAITEOS. — Bana öyle geliyor ki biraz önce aradığımız şeyi şimdi bulduk.

YABANCI. — Olta ile balık avı işinde, se-
b ninle ben, yalnız ad üzerinde değil, bundan başka, asıl onun tanımı üzerinde de anlaştık. Öyle ya, sanatı bir bütün olarak göz önüne aldığımızda görürüz ki, onun tam yarısı kazanma; kazanmanın yarısı yakalama; yakalamanın yarısı av; avın yarısı

canlı avı; canlı avının yarısı su avı; su avının yarısı yaralayan balık avı; yaralayan balık avının yarısı da olta ile balık avıdır. Bu sonuncu bölümde oltayı yukarı çekerek alttan üste doğru vuran balık avı, e
adını bu davranıştan almıştır; bu da asıl bizim aradığımız balık avıdır ve olta ile balık avı adını alır.

THEAITETOS. — İşte apaçık bir ispat.

YABANCI. — Peki, o halde bu ispatı örnek alarak sofistin ne olduğunu da bu şekilde bulmayı deneyelim.

THEAITETOS. — Peki deneyelim.

YABANCI. — İlk ileri sürdüğümüz mesele şu idi: oltacı, bilgisiz bir kimse midir, yoksa bir sanat sahibi midir?

THEAITETOS. — Evet, bir sanat sahibidir.

YABANCI. — Ya bizim sofist; onun bilgisiz c
biri mi, yoksa sofistlik ustası mı olduğunu söyleyeceğiz?

THEAITETOS. — O hiç de sanatsız biri değildir, ne demek istediğini pek iyi anlıyorum. Bu kadar *ünlü bir adla*[10] mesleksiz olamaz.

YABANCI. — O halde onu, belirli bir sanatın eri olarak kabul edeceğiz, sanırım.

THEAITETOS. — Acaba hangi sanatın?

YABANCI. — Tanrılar aşkına, bu iki adam arasındaki akrabalığı unutuyor muyuz yoksa?

THEAITETOS. — Hangi adamlar arasındaki?

YABANCI. — Oltacı ile sofist arasındaki.

THEAITETOS. — Hangi akrabalık?

YABANCI. — Avcılar arasındaki yakınlık. Bence ikisi de apaçık avcıdır.

e *THEAITETOS.* — Sonuncuyu hangi cins ava koyuyoruz? Birincisi belli.

YABANCI. — Canlı avını, biraz önce, ikiye bölmüştük sanırım: bir bölüme yüzerleri, ötekine yürürleri koymuştuk.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Birinciyi, sırf suda yaşayan yüzerleri göz önüne alarak inceledik. Yürürler bölümüne gelince, sadece çok şekilli olduğunu söyleyerek, onu bölmeden bıraktık.

222 *THEAITETOS.* — Doğru.

YABANCI. — O halde bu noktaya kadar, sofist ile oltacı, kazanma sanatından hareket ederek bir yolda yürüdüler.

THEAITETOS. — Şimdilik öyle.

YABANCI. — Ama canlı avından sonra yolları ayrılıyor. Biri denize, belki de nehir ve gölcüklere doğru gidiyor: O, buralarda avlanıyor.

THAITETOS. — Hiç şüphesiz.

YABANCI. — Ötekine gelince, o, toprağa, karaya, para ve gençlerle dolu başka türlü nehirlere, daha doğrusu, çayırlara doğru yollanır: Burada otlayanlar, ona güzel bir av olacaklardır..

b *THEAITETOS.* — Anlayamadım.

YABANCI. — Yürüyen hayvan avının iki geniş bölümü vardır.

THEAITETOS. — Bunlar hangileridir?

YABANCI. — Biri evcil, öteki yaban hayvan avı.

THEAITETOS. — Demek evcil hayvanlar da avlanır, öyle mi?

YABANCI. — İnsan evcil bir hayvansa, evet. Şimdi, beğendiğin fikri seç. Evcil hayvan olmadığını varsa, insandan başka bir hayvan olduğunu ve insanın yaban olduğunu kabul et; yahut insan evcildir de, insan avı bulunmadığına hükmet. Bu sözlerin hangisi hoşuna giderse onu söyle.

THEAITETOS. — Peki evcil bir hayvanız, c
insan avı da vardır, diyorum.

YABANCI. — Öyleyse evcil hayvan avı da ikiye ayrılır.

THEAITETOS. — Ne bakımdan?

YABANCI. — Haydutluğu, köle avını, zorbalığı, her türlü savaşı alalım, bunların hepsiyle bir birlik kurarak, buna zor kullanan av diyelim.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Fakat mahkemede, halk önünde verilen söylevlerin, özel konuşmaların hepsiyle de gene bir tek bütün kuracak, adına da kandırma d
sanatı diyeceğiz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Ama bu kandırma sanatını da iki cinse ayıracağız.

THEAITETOS. — Hangi cinsler?

YABANCI. — Biri özel kişileri, öteki halkı kandırma.

THEAITETOS. — Öyleyse, her birinden, ayrı bir bölüm kuralım.

YABANCI. — Özel kişiler avı da ya kazanç güderek, ya hediye vererek yapılır, değil mi?

THEAITETOS. — Anlamıyorum.

YABANCI. — Anlaşılan henüz dikkatini aşk avına vermemişsin.

THEAITETOS. — Verseydim, ne görürdüm?

c *YABANCI.* — Bu avın armağansız olmadığını.

THEAITETOS. — Doğru söylüyorsun.

YABANCI. — Öyleyse, bu aşk sanatı ile de ayrı bir bölüm kuralım. Ama, menfaat avında da lütuflarla kendine kapıları açtırmak, yalnız zevki yem diye kullanmak, zevkte kendi geçiminden başka
223 bir kazanç aramamak, bütün bunlara, sanırım hepimiz *yüze gülme veya okşama sanatı*[11] diyoruz.

THEAITETOS. — Evet, başka şey denemez.

YABANCI. — Buna karşılık, konuşmalarında *faziletten başka bir şeyin*[12] menfaatini gütmediğini söylemek, ama, parayı peşin almak, bu cins ava da başka bir ad vermek doğru olmaz mı?

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Ama hangi adı, söyler misiniz?

THEAITETOS. — Apaçık bir ad: bence sofistin kendisi. Bu sözle bizim avcıya yaraşan adı verdiğimi sanırım.

b *YABANCI.* — O halde, Theaitetos, buraya kadar ki sözlerimizi gözden geçirirsek görürüz ki, mal edinme sanatında, avda, canlı kara hayvanı,

evcil hayvan, insan, sade bir tek adam avında, öğretme örtüsü altında para karşılığı yapılan bir takastan başka bir şey olmayan menfaat avının, içinde zengin ve asil aileden gençler peşinde koşan avın bu konuşmamız sonunda vardığımız adı, sofistlik olması gerekir.

THEAITETOS. — Çok doğru.

YABANCI. — Başka bir görüş noktasını da ele alalım; çünkü, aradığımız konuya giren sanat, basit olmaktan uzaktır; pek karışıktır; öyle ya, e
bundan önceki bölümlere göre, bu konu bize, yukarıda tanımladığım gibi değil, başka bir cinsin uydurma şekli olarak görünüyor.

THEAITETOS. — Bunu anlayamadım.

YABANCI. — Kazanma sanatının, biliyorsun, iki şekli vardır: biri av, öteki takas, diyeceğiz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Öyleyse, takasın da iki şekli vardır: Biri doğrudan doğruya takas, öteki ticaret takası.

THEAITETOS. — Pekâlâ.

YABANCI. — Şimdi, ticaret takasının da iki bölümü olduğunu söyleyeceğiz.

THEAITETOS. — Hangileri onlar? d

YABANCI. — Birincisi, doğrudan doğruya meydana getiren tarafından satış; ikincisi, başkasının meydana getirdiğini alıp satmak olan ticaret.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Sonra, bu ticaretin de hemen hemen yarısı şehir içi takasıdır; buna küçük ticaret denmiyor mu?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama alıp satarak şehirden şehire dolaşan takasın adı da bezirgânlık değil midir?

THEAITETOS. — Öyle.

YABANCI. — Bezirgânlıkta da bir bölünme görmüyor muyuz: burada da, bir yandan vücudun, öte yandan ruhun besisine ve işine yarayan para
c karşılığı alıp satılan nesneler yok mudur?

THEAITETOS. — Nedir söylemek istediğin?

YABANCI. — Belki bizim bilmediğimiz, ruha ait olan bölümdür, çünkü öteki meydandadır sanırım.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde şehir şehir sırtta gezdirilen, şurada alınan, buraya götürülerek satılan,
224 *her türlü şekli ile musiki*[13], resim, *bokkabazlık*[14], ister eğlence, ister ciddî inceleme konusu olarak, taşman ve satılan ruha mahsus başka binbir mal, onları taşıyan ve satana, yiyecek, içecek satımı kadar bezirgânlık hakkı verse gerek.

THEAITETOS. — Buna hiç diyecek yok.

b *YABANCI.* — Toptan ilim satan, onları şehir şehir dolaşıp paraya karşılık takas eden kimseye de hep aynı adı mı vereceksin?

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Bu ruh maddeleri ticaretinin bir bölümüne haklı olarak *gösteri* sanatı diyecek

miyiz? Ötekine gelince, ona, birinciden daha az gülünç olmamakla beraber ilim satıcısı olduğundan, gördüğü işin adı ile yakından ilgili bir ad vermek zorunda değil miyiz?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde bu toptan ilim bezirgânlığında, türlü sanatların bilimlerine bağlı bölümün bir adı olacaktır; fazilet maddesiyle uğraşanın da başka bir adı bulunacaktır.

THEAITETOS. — Tabii.

YABANCI. — Birinciye uyan ad sanatlar üzerine toptan tacirliktir. İkincinin adını da sen bul bakalım.

THEAITETOS. — İşte, aradığımız nesneye, o meşhur sofistlik cinsi demekten başka ne desek yanlış olur.

YABANCI. — Evet, şimdi sözlerimizi bir daha gözden geçirelim: Sofistlik, ikinci yönü ile, kazanmanın, takasın, ticaret takasının, bezirgânlığın, ruh bezirgânlığının, fazilet üzerine söz ve öğretim alışverişinin bir bölümü olarak görünüyor.

THEAITETOS. — Çok doğru.

YABANCI. — Sofistin üçüncü çehresine geçelim. *Bir şehirde yerleşerek*[15], attığı fazilet derslerini bir yandan satın alan, öte yandan da yapan (imal eden) bir kimseye, tüccardan başka bir ad vermek istemezsin sanırım.

THEAITETOS. — Nasıl isteyebilirim ki.

YABANCI. — Böylece takasla, ticaret takası ile kazanç, — satış ister ikinci elden, ister yapan

eliyle olsun — bu ticaret, söylediğimiz dersler üzerinde olursa, belli ki, sence hep sofistlik olacaktır.

THEAITETOS. — Muhakkak.

YABANCI. — O halde, aradığımız cinsi gene bunun gibi bir şeye benzetip benzetemeyeceğimizi görelim.

225 *THEAITETOS.* — Ne gibi bir şeye?

YABANCI. — Kazanma sanatının bölümleri arasında savaş da vardı.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse savaşı da ikiye bölmek yersiz olmayacak.

THEITETOS. — Nasıl bölüyorsun, anlat.

YABANCI. — Biri düpedüz yarışma, öteki de dövüşme.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Göğüs göğüse dövüşmeyi kaba kuvvet saldırması diye tanımlamak, ona, tabii, bir ad, hem de yerinde bir ad vermek olur sanırım.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Kanıtların birbiriyle karşılaştığı dövüşmeye de, tartışmalardan başka bir ad verecek
b miyiz, Theaitetos?

THEAITETOS. — Hayır.

YABANCI. — İmdi, tartışma cinsini de ikiye bölebiliriz.

THEAITETOS. — Hangi bakımdan?

YABANCI. — Birincisi, uzun bir söyleve karşıt kanıtlarla dolu bir söylevle cevap verir, halk önünde doğrulukla eğrilik meseleleri üzerinde tartışma açarsak, bu, *adlî tartışma* olur.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama, sorularla cevapların birbiri ardı sıra gelmesiyle bölümlenen, kişiler arasındaki münakaşaya çelişici tartışmadan başka bir ad veriyor muyuz?

THEAITETOS. — Hayır, vermiyoruz.

YABANCI. — Konusu iş anlaşmaları olan, rastgele ve sanatsız yapıldığı halde gene münakaşalıktan çıkmayan çelişimin ayrıca bir şekli olması gerekir: özelliği konuşmamızda açıkça görülüyor; ama bizden önce gelenler ona özel bir ad vermemişlerdir. Şimdi de bir ad koymak emeğimize değmez. c

THEAITETOS. — Doğru; gerçekten bölümleri pek ufak ve pek değişik.

YABANCI. — Ama ustalıkla yöneltilen ve kendiliğinden doğru'ya, kendiliğinden eğri'ye ve bu gibi başka genel kavramlara ait tartışmaya hep *Eristik* demiyor muyuz?

THEAITETOS. — Başka ne ad verilebilir ki.

YABANCI. — İmdi, bir iflâs ettiren, bir de zengin eden eristik vardır. d

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Her birine hangi adı vermek gerekiyor, arayalım bakalım.

THEAITETOS. — Peki arayalım.

YABANCI. — İnsan, böyle bir işin verdiği hazza kendi işlerini feda eder, üstelik de sözlerine dinleyici kitlesine zevk verecek bir şey katmazsa, buna sadece gevezelik derler sanırım.

THEAITETOS. — Zaten ona verilen ad da budur.

e *YABANCI.* — Özel tartışmalardan para çıkaran aksi sanatın adını de sen bul bakalım.

THEAITETOS. — Bu sefer de, yanılmak tehlikesine düşmeden, ancak şunu söyleyebilirim: izinde koştuğumuz o sihirbaz yani sofist. İşte dördüncü defa karşımıza çıkıyor.

226 *YABANCI.* — Anlaşılan, bu tanıma göre, sofist şudur: Didişimden (eristik) çelişimden, munakaşadan, söz dövüşmesinden, fikir güreşmesinden, kazanç çarpışmasından, para sağlayan bir sanat erbabıdır.

THEAITETOS. — Pek doğru.

YABANCI. — Bu hayvanın kararsız ve değişken olduğunu söyleyenlerin ne kadar haklı olduğunu, "onu tek elle yakalayamazsın" diyen atasözünün ne kadar doğru olduğunu görüyor musun?

THEAITETOS. — Demek ki ona çift elle sarılmak gerek.

YABANCI. — Öyledir şüphesiz; bu yol üzerinde izini güderek, onu yakalamaya gücümüz yet-
b tiği kadar çalışmak, ikimize düşüyor. Söylesene: ev işlerini gösteren kelimeler yok mudur?

THEAITETOS. — Hem de çoktur. Ama bu bin türlü kelime arasında, seni ilgilendiren hangileridir?

YABANCI. — Şu cinsten olanlar: süzmek, kalburlamak, savurmak, ayıklamak.

THEAITETOS. — Daha?

YABANCI. — Bir de pamuk atmak, ayırmak, argaç atmak ve binlerce başkaları... Biliyoruz ki sanatlar bunlarla doludur.

THEAITETOS. — Bu sözlerle ne ispat etmek istiyorsun, bütün bu misaller hangi meseleye hazırlıktır? c

YABANCI. — Bu kelimelerin hepsi ayrılma fikrini verir.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Benim anladığıma göre bütün bunlar aynı bir sanata çıkar, ona da kanaatimce bir tek ad verilebilir.

THEAITETOS. — Ne addır o?

YABANCI. — Ayıklama sanatı.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Bak bakalım, şimdi onu herhangi bir bakımdan iki şekle bölemez miyiz.

THEAITETOS. — Acele ediyorsun; ben o kadar çabuk inceleyemem.

YABANCI. — Halbuki söylediğim ayıklamaların sonucu, ya iyiyi kötüden, yahut da benzeri benzerden ayırmaktı. d

THEAITETOS. — Böyle deyince, mesele anlaşılır.

YABANCI. — Son çeşidi gösteren bir ad tanımıyorum. Fakat iyiyi alıp kötüyü atan birincinin bir adı olduğunu biliyorum.

THEAITETOS. — Nedir o?

YABANCI. — Bu türlü ayırmalara, öyle sanırım ki, herkes temizleme der.

THEAITETOS. — Evet öyle derler.

YABANCI. — Bu temizleyen şeklin ikiliğini herkes görmüyor mu?

THEAITETOS. — Evet, belki düşününce. Ama ben şimdilik bu ikiliği görmüyorum.

YABANCI. — Cisimlerde kullanılan bir sürü temizleme şekli, herhalde, bir ad altında toplanmalıdır.

THEITETOS. — Hangi şekiller, hangi ad?

YABANCI. — Canlı cisimlerde: idmanla tıbbın, tam bir ayıklama sayesinde yaptıkları içten temiz-
227 leme ile, adları ne kadar yüksek olursa olsun, gene yöntemini hamamcılıktan öğrenen, dıştan temizlemeler; cansız cisimlerde: çırpıcılık veya, genel olarak, cilâcılıkla ilgili olan ve birtakım gülünç adlara bölünen bütün işler.

THEAITETOS. — Doğrusu, bu adlar pek gülünç...

YABANCI. — Büsbütün gülünç de, Theaitetos. Ama ne de olsa konuşma yöntemi, süngerin temizleyici etkisi bize ilâç şurubunun etkisinden daha iyilik vericidir veya değildir diye birine ötekinden daha az itibar göstermez. Doğrusu bu yöntem bütün sanatları yalnız keskin bir zekâ edinmek için
b inceler, aralarındaki yakınlıkla benzemezlikleri bulmaya çalışır. Onun için, bu bakımdan, hepsine eşit bir değer verir. Benzerliklerini gözden geçirdiği zaman, birini ötekinden daha gülünç görmez. Komutanlık sanatının, av sanatını bit öldürme sanatından daha iyi tanıttığını da kabul etmez ve çoğu zaman

birincide bir böbürlenmeden başka bir şey bulmaz. Burada senin, canlı ve cansız cisimleri temizleyen kuvvetlerin topuna hangi adı vermek gerektir yolunda ortaya attığın meseleyi o işte şöyle ele alır: hangi adın daha kibar bir hali olacağına hiç aldırmaz; o sadece, ruhu temizleyenden, ruhtan başka c
şeyi temizleyeni ayırmak, onu yeni bir topluluğa bağlamakla kalır. Niyetine bakarak hüküm verecek olursak, şimdi yapacağı şudur: düşünce ile ilgili temizliği görmek, onu ötekilerin hepsinden ayırdetmek.

THEAITETOS. — Bu anlaşıldı, iki temizlik şekli olduğunu kabul ediyorum. Birinin konusu ruhtur, ve cisimle ilgili olandan büsbütün ayrıdır.

YABANCI. — Mükemmel. Öyleyse şimdi söyleyeceğime dikkat et ve bu bölmeyi anlamaya çalış. d

THEAITETOS. — Beni hangi yoldan götürürsen götür, bu bölme işinde yoldaşın olmaya çalışacağım.

YABANCI. — Bizce ruhta kötülük, faziletten ayrı bir şeydir, değil mi?

THEAITETOS. — Tabiî. e

YABANCI. — Temizlemek de kötüyü atıp geri kalanı alıkoymaktı

THEITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse, ruhta da kötülüğü yok etmek için bulacağımız her vasıtaya, temizleme demekle doğru bir ad bulmaz mıyız?

THEAITETOS. — Evet, bulmuş oluruz.

YABANCI. — Kötülüğün, ruhta iki şekle büründüğünü söylemek gerek.

THEAITETOS. — Hangileri?

228 *YABANCI.* — Biri vücutta hastalığın, öteki çirkinliğin karşılığıdır.

THEAITETOS. — Anlamıyorum.

YABANCI. — Sen, belki hastalıkla geçimsizliğin eş olduğunu görmüyorsun.

THEAITETOS. — Buna da ne karşılık vereceğimi bilmiyorum.

YABANCI. — Öyleyse geçimsizlikte, tabiatta hısım olanlarda ahengin kesilmesinden doğan herhangi bir bozukluktan başka bir şey görüyor musun?

THEAITETOS. — Hayır, görmüyorum.

YABANCI. — Çirkinlikte de, cinsinin biçimsizliğini her yerde gezdiren, ölçüsüzlükten başka bir şey görüyor musun?

b *THEAITETOS.* — Hayır.

YABANCI. — Öyleyse kötülerin ruhunda, kanaatle arzunun, cesaretle zevkin, akılla acıların karşılıklı ve *genel geçimsizliğini*[16] apaçık görmüyor muyuz?

THEAITETOS. — Görüyoruz.

YABANCI. — Bununla beraber, bütün bunlar arasında herhalde asıldan bir hısımlık var.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — O halde kötülüğün, ruhun bir geçimsizliği ve hastalığı olduğunu söylersek doğru bir dil kullanmış olacağız.

THEAITETOS. — Besbelli.

YABANCI. — Şimdi, harekette olan her şey, c
bir hedefe yönelip ona varmaya çalışırken her atılmasında yolundan ayrılarak ona ulaşmayınca, bu türlü başarısızlıkların o şeyle hedef arasındaki uygunluktan geldiğini mi, yoksa uygunsuzluktan geldiğini mi söyleyeceğiz?

THEAITETOS. — Tabiî, uygunsuzluktan.

YABANCI. — Ama, biliyorduk, ruh, ve her ruh, kendi *isteğiyle bilgisiz değildir*[17].

THEAITETOS. — Çok doğru.

YABANCI. — İmdi, bilgisizlik, asıl kendini doğruya atan, ve akla doğru bu atılmasında yol- d
dan çıkan bir ruhun halidir: bu bir sapıtmadan başka bir şey değildir.

THEAITETOS. — Muhakkak.

YABANCI. — Öyleyse şunu kabul edeceğiz: akılsız ruh çirkin ve ölçüsüzdür.

THEAITETOS. — Öyle görünüyor.

YABANCI. — O halde, görünüşte ruhta iki cins dert vardır: biri, besbelli bir hastalıktır, halk ona kötülük der.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ötekine halk bilgisizlik der, ama, onun ruhta başlıbaşına bir bozukluk olduğunu söylemekten çekinir.

THEAITETOS. — Biraz önce sana pek inana- e
mamıştım. Ama şimdi kabul ediyorum, evet, ruhta iki cins bozukluk vardır: korkaklığa, taşkınlığa, haksızlığa hastalık gözüyle bakmalı; bilgisizlik der-

dinin çok ve çeşitli görünüşlerine de çirkinlik demeli.

YABANCI. — Bu iki derde karşı, hiç değilse vücut için, iki deva bulunmamış mıdır dersin?

THEAITETOS. — Hangileridir onlar?

229 *YABANCI.* — Çirkinliğe karşı, cimnastik; hastalığa karşı, hekimlik.

THEAITETOS. — Evet, öyle görünüyor.

YABANCI. — Böylece, ölçüsüzlük, haksızlık ve alçaklıkla korkaklığa karşı sanatlar içinde doğruluğa en uygun olanı cezadır.

THEAITETOS. — İnsanların hükmüne uyacak olursak, ihtimal öyledir demeliyiz.

YABANCI. — Her türlü bilgisizliğe karşı, öğretimden daha yerinde bir çare var mıdır dersin?

THEAITETOS. — Yoktur.

YABANCI. — Öyleyse öğretimde bir tek cins
b mi vardır; yoksa onda da, ikisi esas olmak üzere, birçok cinsler mi görmeliyiz? Meseleyi incele bakalım.

THEAITETOS. — Benim de yaptığım o.

YABANCI. — Bence, onu en çabuk çözme çaresi şudur.

THEAITETOS. — Hangisi?

YABANCI. — Bilgisizliğin ortasından ikiye bölünüp bölünemeyeceğini görmek. Bilgisizlik çift olunca, bellidir ki öğretimin de, her biri bir bilgisizlik cinsine karşılık olan, iki bölüme ayrılması gerekir.

THEAITETOS. — Bir çözme çaresi belirdi mi dersin?

YABANCI. — Hiç değilse bütün öteki bilgisizliklere bedel, pek büyük ve yenilmez bir bilgisizlik şekli gördüğümü sanıyorum. c

THEAITETOS. — Hangisidir o?

YABANCI. — Bilmediği halde bilirim sanmak: düşüncemizin bütün yanılmalarının nedeni, korkarım budur.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — İşte asıl bu türlü bilgisizliğe kara cahillik denir.

THEAITETOS. — Evet öyle.

YABANCI. — Ama bizi bundan kurtarmayı üstüne alan öğretim bölümüne hangı adı vereceğiz?

THEAITETOS. — Fikrimce, Yabancı, gerisi d sanatlar öğretimi işidir; fakat dediğin öğretime biz burada, eğitim diyeceliz.

YABANCI. — Gerçekten Theaitetos, aşağı yukarı bütün Hellenler ona bu adı veriyorlar, ama, acaba bölünmez bir bütün müdür, yoksa ad vermek zahmetine değer birtakım bölümleri de var mıdır. Şimdi bunu incelememiz kalıyor.

THEAITETOS. — Öyleyse inceleyelim.

YABANCI. — Burada da bölmenin nereden yapılacağını bulduğumu sanıyorum.

THEAITETOS. — Nereden?

YABANCI. — Sözle öğretimde, karşımıza çı- e kan yollardan biri, daha çetine benziyor, fakat ikinci yol daha düzdür.

THEAITETOS. — Nedir bu iki yol?

YABANCI. — Biri babalarımızın şu eski yöntemi ki, oğullarına karşı asıl onu kullanırlardı, bugün de çok kimseler, oğulları bir kabahat işleyince ona başvururlar: bunların biri azarlamak, öteki de tatlı sesle öğüt vermektir. Bu çeşide, toplu olarak *ihtar* demek yerinde olur.

THEAITETOS. — Evet, öyle.

YABANCI. — Gelelim öteki yola, bazı kimseler birincinin tersine olarak uzun boylu düşündükten sonra şu fikirlere varmışa benziyorlar: her bilgisizlik istemeyerektir. Ben bilginim diyen kimse, elimden gelir dediği şeyde artık bilgi edinmek istemeyecektir. Bunun için ihtar yoluyle eğitim hem çok emek ister, hem de az işe yarar demişler.

THEAITETOS. — Hakları da var.

YABANCI. — Böylece bu boş hülyayı savmak için ona karşı yeni bir yöntem kullanıyorlar.

THEAITETOS. — Hangi yöntem o?

YABANCI. — Bu kimseler, eğittikleri adama, birtakım şeyler sorarlar. Makbul bir cevap verdiğini sandığı halde, gerçekte değeri olan bir şey söylemeyen muhataplarına bu kadar saçmasapan kanaatlerin boşluğunu kolayca gösterdikten sonra, hepsini birden *tenkit eder*[18], birini ötekiyle, karşılaştırır, bu karşılaştırma sonunda da bu fikirlerin aynı şeyler üzerinde, aynı bakımdan birbirini çürüttüklerini gösterirler. Bunu gören muhatapları kendi kendilerine kızarlar ve başkalarına daha uysallık gösterirler. Böyle bir muamele ile kendi haklarında

besledikleri o kibirli, o kesici kanaatleri giderirler. Bu öyle bir temizlemedir ki, dinleyiciye en büyük hazzı, hastaya da en devamlı faydayı sağlar. Öyle ya genç dostum, bu temizleme yöntemini tatbik edenler vücut hekimlerinin şu ilkesinden ilham alırlar: "Vücut, verilen gıdalardan, iç engeller atılmadıkça, faydalanamaz." Böylece ruh hakkındaki fikirleri de aynıdır: ruh, bilgisizliği çürütmeye alışıncaya kadar, bu çürütme ile, kendinden utanarak, öğretime yolları kapayan kanaatlerden sıyrılıp tertemiz bir hale gelinceye kadar, ancak bildiğini bildiğine ve bilmediğini bilmediğine inanıncaya kadar, kendine verilen ilimden hiç fayda görmez. d

THEAITETOS. — Şüphesiz en iyi ve en akıllıca hal budur.

YABANCI. — Demek görüyorsun, Theaitetos, temizleme işinde en önemli, en etkili şeyin çürütme olduğunu, bu denemenin dışında kalmanın, Dârâ da olsa, insan için en büyük lekelerden temizlenmemiş kalmak olduktan başka, gerçek bahtiyarlığa kavuşmak isteyen kimsenin en büyük temizlik ve en büyük güzelliğe muhtaç olan taraflarında bilgisizlikle çirkinliği saklamak olduğunu söylememiz için elimizde birçok sebepler vardır. e

THEAITETS. — Bu muhakkak.

YABANCI. — Öyleyse bu sanattan olanlara ne ad vereceğiz? Doğrusu ben onlara sofist demekten çekiniyorum.

THEAITETOS. — Neden çekiniyorsun? 231 a

YABANCI. — Sofistleri yükseltmiş oluruz da ondan.

THEAITETOS. — Öyle ama, onlarla şimdi sözü geçen arasında bir benzerlik var.

YABANCI. — Evet, kurtla köpek arasında, en yaban hayvanla en evcil hayvan arasındaki benzerlik gibi... İmdi emin olmak için her şeyden çok insanın benzerlere karşı hep uyanık bulunması gerekir: doğrusu, bu pek kaypak bir cinstir. Ama şimdilik, bunların sofist olduğunu kabul edelim. Bunlar, iyice tetikte oldukları zaman kavgalar, küçük ayrılıklar
b üzerinde olmayacaktır.

THEAITETOS. — Öyleye benziyor.

YABANCI. — O halde ayıklama sanatının bir bölümü olarak temizleme sanatını ele alalım. Bunda da konusu ruh olan bölümü ayıralım. Ruh temizlemesinde de öğretimi, öğretimde de eğitimi bir yana koyalım. Sonra, şimdiki kanıtda boş bir bilgelik görünüşü üzerine hüküm verirken, bize söz arası, eğitim sanatında, öyle bir çürütme yöntemi gösterdi ki onda halis ve gerçekten asil sofistlikten başka bir şey görmüyoruz.

c *THEAITETOS.* — Peki bu adı verelim, ama bak işte işin bu bir sürü cephesi karşısında şaşıyorum; doğru ve emin bir söz söylemek istersen sofisti nasıl tanımlamalıyım?

YABANCI. — Sıkıntını anlıyorum; fakat şu anda araştırmamızdan kurtulmak için onun uğradığı sıkıntı herhalde epeyce büyüktür: çünkü, "bütün takipleri şaşırtmak kolay değildir", diyen atalar sözü boş değildir. O halde her zamandan ziyade, şimdi, onun peşinde koşmanın zamanıdır.

THEAITETOS. — İyi dedin.

YABANCI. — Öyleyse önce durup bir nefes alalım. Bu durak anında neler elde ettik bir bakalım. Şimdi söyler misin? Sofist kaç cepheden gö- d
ründü? Bize ilkin kendi faydası için zengin delikanlılar peşinde koşan bir avcı gibi görünmüştü sanırım.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — İkinci olarak ruh ilimlerinde toptancı tüccar olarak.

THEAITETOS. — Ta kendisi.

YABANCI. — Üçüncü cephesi, aynı ilimlerde perakendeci olmak değil mi idi?

THEAITETOS. — Evet, dördüncü cephesi de aynı ilimlerde hem yapıcı, hem satıcı olmaktı.

YABANCI. — Güzel... unutmamışsın. Beşinci işine gelince, onu da ben hatırlayayım. Dövüş sanatında söz pehlivanı idi. Kendine tartışmayı sanat c
edinmişti.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Altıncı çehresi veya şekli münakaşa götürüyordu. Mamafih ruhu ilme engel kanaatlerden temizlediğini söyleyerek böyle bir cephesi olduğunu da kabul etmiştik.

THEAITETOS. — Doğru söylüyorsun.

YABANCI. — Bir adam birçok bilgi ile kar- 232
şımıza çıktığı vakit bir tek sanat adının onu tanımlamaya yaraması, sağlam olmayan bir görünüşten başka bir şey değildir. Ve bu işte belirli bir sanatı kabul zorunda olmamız, adamın bütün bu bilgilerini

topladığı merkezin nerede olduğunu bilmediğimizden, böyle davranmazsak o bilgilere sahip olan bir tek yerine birçok ad koymak zorunda olacağımızdandır, değil mi? Sen de böyle düşünmezmisin?

THEAITETOS. — Belki en tabiî görüş budur.

b *YABANCI.* — Bize düşen tembelliğe kapılmayıp araştırmamızı yarı yolda bırakmamaktır. Biz hele önce sofistin tanımına dönelim. Tanımlardan bir tanesi var, bana kalırsa, bu tanım onu daha iyi meydana çıkarıyor.

THEAITETOS. — Hangisi o?

YABANCI. — Sofist bir tartışmacıdır demiştik, değil mi?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Bundan, başkalarına da aynı sanatı öğrettiği sonucu çıkmaz mı?

THEAITETOS. — Çıkar elbette.

YABANCI. — Öyleyse, bu adamlar hangi konular üzerine münakaşacı yetştiriyorlar, onu bir inceleyelim. Bu incelemeye, aşağı yukarı, şöyle girişeceğiz: acaba bunlar herkesin gözünden kaçan *tanrılık şeyler*[19] üzerinde münakaşacı yetiştiriyorlar mı?

c *THEAITETOS.* — Yetiştirdikleri hiç değilse söyleniyor.

YABANCI. — Yerin, göğün, yerle gök olaylarının görünür şeyleri üzerine de bir şey öğretiyorlar mı?

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Ama onları, özel toplantılarda, oluş veya varlığa dokunan genel meseleler üzerinde

ustalıkla münakaşa ederken, yetilerini başkalarına aşılarken görmüyor muyuz?

THEAITETOS. — Görüyoruz şüphesiz.

YABANCI. — Şimdi de şunu söyle: onlar, d
kanunlarla bütün devlet işleri üzerinde iyi münakaşacılar yetiştirmeyi üzerlerine alıyorlar, değil mi?

THEAITETOS. — Böyle bir işi yüklenmeselerdi, konuşmalarını dinleyecek kimse bulunmazdı, sanırım.

YABANCI. — Sanatların hepsi, ayrıca da her biri üzerine münakaşaya gelince, her sanat ehlinin kendi sanatı üzerinde münakaşa etmek için ileri sürmesi gereken kanıtlar herkesçe bilinir. Çünkü kitaplar o kanıtları öğrenmek isteyenin gözleri önüne sermektedir.

THEAITETOS. — Bana öyle geliyor ki Protagoras'ın cimnastik ve başka sanatlar üzerine yaz- e
dığı eserlerden söz etmek istiyorsun.

YABANCI. — Hem daha başka birçoklarının yazılarından, aziz dostum... Ama, doğrusu, bu münakaşa sanatının özelliği, aslında, herhangi bir konu üzerine her zaman münakaşaya hazır bir yeti sahibi olmak değil midir?

THEAITETOS. — Görünüşe göre, hemen hiç bir konu elinden kaçmıyor.

YABANCI. — Ama sen, benim genç dostum, Tanrılar hakkı için söyle, sen bunu mümkün sanıyor musun? Belki siz gençler, bunu daha keskin bir gözle görüyorsunuz, biz yaşlıların, ne de olsa, gözlerimiz paslıdır.

THEAITETOS. — Ne o? Aklına neler geliyor? İleri sürdüğün soruyu iyice anlamıyorum.

YABANCI. — Sorduğum şudur: bir insan her şeyi bilebilir mi?

THEAITETOS. — Bilseydi, insan soyu bahtlı bir soy olurdu, aziz misafirim.

YABANCI. — Öyleyse, nasıl olur da bilmeyen bileni çürüterek akla uygun bir şey söyleyebilir?

THEAITETOS. — Bu olamaz.

YABANCI. — O halde, sofistliğe bu göz kamaştırıcı gücü kim verebilir?

THEAITETOS. — Hangi gücü?

b *YABANCI.* — Bu adamlar, gençliğe, bütün konular üzerinde, yalnız kendilerinin herkesten daha bilgili olduklarını inandırabilmek için ne yapıyorlar? Doğrusu bu, apaçık bir şey: münakaşalarında haklı olmasa veya gençliğe haklı görünmeseler, hatta tartışmada ustalıkları bilgeliklerine yeni bir ün katmasalardı, senin dediğin gibi, kimse bu iki sanatta yetişmek için onlara gönülden para vermeye gelmezdi.

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Demek ki, gönülleriyle geliyorlar, öyle mi?

THEAITETOS. — Hem ziyadesiyle.

YABANCI. — Münkaşa ettikleri bütün konular üzerinde kendi malları olan bir bilgileri var gibi görünüyorlar, sanırım.

THEAITETOS. — Herhalde.

YABANCI. — Ama bizce her konu üzerine münakaşa ediyorlar, değil mi?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Demek, talebelerine her şeyi bilir görünüyorlar?

THEAITETOS. — Hem de nasıl!

YABANCI. — Gerçekte öyle olmadıkları halde. Çünkü gördük, her şey bilinemez.

THEAITETOS. — Çok doğru...

YABANCI. — Demek ki, sofistin bildiği, evrensel ilmin kendisi değil, uydurma bir görünüşüşüdür.

THEAITETOS. — Pek doğru söylüyorsun, bu d
adamlar hakkında da söylenebilecek en doğru söz bu olsa gerek.

YABANCI. — Şimdi, onlar üzerinde daha açık bir misal alalım.

THEAITETOS. — Hangi misali?

YABANCI. — Şunu: söylediğime iyi dikkat et ki, cevap verebilesin.

THEAITETOS. — Ne cevabı?

YABANCI. — Bir tek sanatın yardımıyle mutlaka her şeyi ama her şeyi — yalnız söylemek veya çürütmekle kalmayıp — meydana getirmeyi ve yapmayı bilirim diyen... e

THEAITETOS. — "Her şey" den ne anlıyorsun?

YABANCI. — Senin şimdi asıl kavrayamadığın nokta, açıklamamızın temelidir; çünkü, benim "her şeyi, ama her şeyi" sözümü hiç anlamamış görünüyorsun.

THEAITETOS. — Doğrusu, bundan hiç bir bir şey anlamıyorum.

YABANCI. — Benim "her şey" sözüm, sen ile ben, ve bizden başka bütün şeyler, ağaçlar, hayvanlar demektir.

THEAITEOS. — Nasıl, nasıl?

YABANCI. — Beni, seni, sonra doğup biten bütün başka şeyleri meydana getireceğini iddia eden bir kimse...

THEAITETOS. — Senin söylediğin meydana
234 getirme nedir? Herhalde bir çiftçiyi düşünmüyorsun. Çünkü söylediğin adam canlılara varıncaya kadar her şeyi meydana getiriyor.

YABANCI. — Evet öyle, bunlarla birlikte de deniz, yer, gök, tanrılar ve başka bütün şeyleri meydana getirir. Üstelik bu eserlerden herhangi birini el çabukluğuyle meydana getirdikten sonra pek az bir paraya karşılık teslim eder.

THEAITETOS. — Senin bu sözün ciddî değil, oyun.

YABANCI. — Neden olmasın? Bir kimse kalkar da her şeyi bildiğini, bir anda hiç pahasına başkasına her şeyi öğreteceğini söylerse, bunun sadece bir oyun olduğuna inanmak gerekmez mi?

THEAITETOS. — Tam oyundur sanırım.

b *YABANCI.* — Oyunun, taklitten daha bilgince, daha ince bir şeklini tanıyor musun?

THEAITETOS. — Hayır tanımıyorum, çünkü geri kalan her şeyin temeli olduğunu söylediğin bu şekil, pek girifttir; hem denebilir ki, şekillerin en değişkenidir.

YABANCI. — Böylece, biliyoruz ki bir tek sanatla, her şeyi meydana getirebildiğini söyleyen bir adam, sonunda ancak gerçeklerin taklidini, adaşlarını yapabilir. Elindeki ressamlık sanatından kuvvet alarak delikanlıların en saflarına resimlerini uzaktan gösterir ve bununla vücuda getirmek istediği her şeyin asıl gerçeğini yaratacağı hayalini verir.

THEAITETOS. — Buna şüphe yok. c

YABANCI. — Öyleyse, nesnelerin gerçekliğinden henüz uzakta bulunan gençlerin kulaklarına sihirli sözler dökebilen, her şey üzerine masallar anlatabilen, böylece işittiklerinin doğru olduğunu söyleyen kimsenin her konuyu herkesten iyi bildiği hayalini verebilen bir söz sanatı da olacağı tasarlanamaz mı?

THEAITETOS. — Pekâlâ tasarlanabilir. d

YABANCI. — Bu yaşta bu gibi nutukları dinleyenlerin çoğunda yılların geçmesiyle, yaşın ilerlemesiyle, yakından incelenen şeylerin ve gerçeklerle açıkça karşılaştırılan görgülerin eskiden edinilen kanatleri değiştirmesi, büyük görüneni küçük, kolay sanılanı güç buldurması gerekmez mi? Böylece kelimelerin taşıdığı uydurma şekiller, canlı ger- e çeklerin önünde gözden kaybolmayacak mıdır?

THEAITETOS. — Daha doğrusu, ben yaşta bir kimsenin anlayabildiği kadar, evet. Ama ben, henüz nesnelerin gerçeğinden uzakta bulunanlardan biriyim.

YABANCI. — Bunun için, burada bulunan bizler, seni tecrübelerin zahmetinden kurtararak, gerçek şeylerin yanına elimizden geldiği kadar gö-

türmeye çalışacağız. Şimdiden de çalışmaya başlıyoruz. Gene sofiste gelelim, söyler misin: gerçek-
235 leri taklitten başka bir iş görmeyen bir sihirbaz mıdır, onun, üzerinde münakaşa edebildiği konulara dair gerçekten bilgi sahibi olduğuna hâlâ inanmaya yeltenecek miyiz?

THEAITETOS. — Bunda artık şüpheye yer yoktur, Yabancı. Yukarıda söylediklerimize göre, onun yeri daha şimdiden oyuna katılanların yanındadır.

YABANCI. — Öyleyse onu sihirbaz ve taklitçi olarak kabul edeceğiz.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

b *YABANCI.* — Haydi, şimdi şu hayvanın yakasına iyice yapışalım. İşte bak, adamakıllı ağın içine düştü; düşüncemiz, bu türlü avları böyle yakalar. Avımız bizim ağdan herhalde yakayı kurtaramayacaktır.

THEAITETOS. — Hangi ağdan?

YABANCI. — Hokkabazlar cinsinde yer almaktan.

THEAITETOS. — Ben de bunda senin fikrindeyim.

YABANCI. — Artık kararı verdik: hayal yapan sanatı çabucak bölümlere ayırmak ve bu ine inerek, orada sofist bize karşı korsa onu derhal
c kıralın emriyle yakalayıp avımızın ne olduğunu bildirerek, hükümdara teslim etmek. Taklidin öteki bölümlerinde, gizlenecek bir sığınak bulursa, adım adım peşinden giderek onu yakalayıncaya kadar

barındığı her bölümü durmadan parçalamak. Öyle ki, ne o, ne de başka bir çeşit, hem parçalarda, hem bütünde bu kadar yöntemli ilerletilmiş bir takipten kurtulmakla övünebilsin.

THEAITETOS. — Çok doğru dedin; böyle davranmalıyız.

YABANCI. — Şimdiye kadar ki gibi bölmeye d devam edince, iki taklit şekli gördüğümü sanıyorum. Aradığımız doğru çehreye gelince, onu bu iki şekilden hangisinde bulabiliriz, henüz meydana çıkarabileceğimi sanmadığım nokta da budur.

THEAITETOS. — Herhalde önce sözünü ettiğin iki şeklin adını söyler ve birbirinden ayırırsın.

YABANCI. — Taklitte ilk sezdiğim sanat, kopya sanatıdır. En sadık kopya ise, taklidi mükemmel kılmak için, modelin uzunluk, enlilik ve derinliğinin tam ölçüleri alınarak, bundan başka her parçaya uyan renkler verilerek yapılan kopyadır. e

THEAITEOS. — Peki ama, taklit edenlerin hepsi böyle yapmaz mı?

YABANCI. — Herhalde büyük ölçüde bir heykel veya resim yapmak isteyenler değil. Öyle ya bunlar güzellikleri gerçek ölçülerle taklit etselerdi, üst bölümleri pek küçük, alt bölümleri de pek büyük görürdük, çünkü, birincileri pek yakın- 236 dan, ötekileri pek uzaktan görüyoruz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Aslında sanatçılar, gerçekten uzaklaşıp, doğru ölçüleri feda ederek yerlerine yanıltan ölçüleri koymazlar mı?

THEAITETOS. — Evet korlar.

YABANCI. — O halde bu eserlerin, örneği sadıkça taklit eden birincisine, kopya demek yerinde olmaz mı?

THEAITETOS. — Evet.

b *YABANCI.* — Taklit sanatının bu bölümüne, biraz önce verdiğimiz kopya sanatı adını vermek gerekmez mi?

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Öyle ama, fena yerden bakan seyircilere güzeli taklit etmiş duygusunu verdiği halde bu kadar geniş ölçüleri kavrayabilen gözlerin önünde kopyadaki sözde sadıklığı kaybeden şeye ne ad vereceğiz? Bir nesneyi, kopya olmadığı halde, böylece kopya gibi gösteren şeye uydurma şekil demeyecek miyiz?

THEAITETOS. — Nasıl demeyiz.

YABANCI. — İmdi, resim ve taklidin pek
c büyük bir parçası böyle değil midir?

THEAITETOS. — Şüphesiz böyledir.

YABANCI. — Kopya yerine uydurmasını yapan sanata, uydurma sanatı demek pek yerinde olmaz mı?

THEAITETOS. — Pek yerinde olur.

YABANCI. — Demek ki hayal yapan sanatın söylediğim iki şekli, böylece, kopya sanatı ile uydurma sanatıdır.

THEAITETOS. — Tamam.

YABANCI. — Sofisti bu sanatlardan hangisine sokmak gerektiğini bilmek işinde beni o zaman

düşündüren meseleye gelince, bunun çözümünü ben henüz açıkça görmüyorum. Bu adam hiç şüphesiz bir harikadır. Onu adamakıllı yakalamak da pek d
güçtür; işte, bu defa da pekâlâ içinden çıkılmaz bir şekle sığındı.

THEAITETOS. — Öyle görünüyor.

YABANCI. — Sana bunu kabul ettiren, duyduğun güçlük müdür? Yoksa konuşmanın gidişi ve alışkanlığın sürüklemesi ile mi sözümü bu kadar çabuk kabul ediyorsun?

THEAITETOS. — Ne demek istedin? Neden bunu sordun?

YABANCI. — Çünkü, mutlu delikanlı, görüyorsun, son derece güç bir mesele karşısında bulunuyoruz; var olmadan var gibi görünmek, doğru söylemeden bir şey söylemek, bunlar öyle meseleler- e
dir ki, dün olduğu gibi bugün de güçlüklerle doludur. Öyle ya, yanlışın gerçekten var olduğunu, saçmaya düşmeden söylemek veya düşünmek için nasıl bir söz bulunabilir? Mesele gerçekten son derece güç, Theaitetos. 237

THEAITETOS. — Neden?

YABANCI. — Böyle bir sözün cüreti, yokluğu var saymasındadır: çünkü bu şart olmadan yanlış mümkün değildir. Oysa ki, evlâdım, *ulu Parmenides*[20] vaktiyle biz çocuklara gerek dersleri gerek şiirleriyle durup dinlenmeden bu düşüncenin yanlışlığını göstermişti:

"Hayır asla yoku zorla var edemezsin,
"Vazgeç, bu sarp yolda araştırma yolundan düşünceni uzak tut."

Görüyorsun bu kanıt bize ondan geliyor, ama, en açık itiraf, biraz sorguya çekince iddianın kendinden çıkacak. O halde bir diyeceğin yoksa, önce iddiayı inceleyelim.

THEAITETOS. — Nasıl istersen, öyle olsun. Münakaşaya gelince, onu iyi idare etmek senin işindir. Haydi yürü; seçtiğin yolda arkandan geleceğim.

YABANCI. — Öyleyse, başlayalım. Söyle bakalım, mutlak olarak var olmayanı, herhangi bir şekilde ifade etmek cesaretini gösterecek miyiz?

THEAITETOS. — Niçin göstermeyelim.

YABANCI. — Meseleyi iyice tarttıktan sonra, bizi dinleyenlerden biri, hiç bir münakaşa ve oyun ruhuna kapılmaksızın bu *"yokluk"* adının hangi nesneye verilmesi gerektiği işini üzerine alıyor, diyelim. Dinleyiniz bu adı hangi nesneye takacaktır dersin? Bu nesne onun vereceği açıklamalarda nasıl vasıflandırılacaktır?

THEAITETOS. — Sorduğun güçtür. Hatta benim gibi bir kafa için çözülmesi büsbütün imkânsızdır, diyeceğim.

YABANCI. — Ne de olsa, bir şeyden eminiz: herhangi varlığa yokluk yükletilemez.

THEAITETOS. — Bu olabilir mi?

YABANCI. — İmdi, varlığa yükletemeyince "herhangi" ye yükletmek onun kadar yanlış olmaz mı?

THEAITEOS. — Neden olsun.

d *YABANCI.* — Bu "herhangi" kelimesini, bütün sözlerimizde var bir şeye taktığımız da besbel-

lidir sanırım. Gerçekten o, varlığı olan şeylerden sıyrılarak, çırçıplak söylenemez, değil mi?

THEAITETOS. — Evet, söylenemez.

YABANCI. — Meseleyi bir yandan alınca, "herhangi" dememin, hiç değilse, muhakkak "herhangi bir" demek olduğunu benimle birlikte söyleyeceksin.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Çünkü, sen de kabul edersin ki bu "herhangi" aslında "bir", "bazı" da, "iki" veya "birçok" demektir.

THEAITETOS. — Tabiî kabul ederim.

YABANCI. — Herhangi bir şey söylemeyen, zorunlu ve mutlak olarak hiç bir şey söylemez, sanırım.

THEAITETOS. — Ona şüphe yok.

YABANCI. — Böyle bir kimsenin bir şey söylediğini, ama hiç bir şey söylemediğini kabul edemeyiz. Bunun tersine olarak, yokluğu sözle bildirmeyi deneyen, hiç bir şey söylemiyor demeliyiz, sen ne derisn?

THEAITETOS. — İşte bu, meselenin güçlüklerini giderecektir.

YABANCI. — Hele şimdiden sesini yükselt- 238
me: dahası var, mutlu delikanlı, kalan zorluk hepsinin en büyüğü ve birincisidir, çünkü bu zarluk asıl ilkenin içindedir.

THEAITETOS. — Ne demek istiyorsun? Fikrini dolambaçsız anlat.

YABANCI. — Varlığa, herhangi bir başka varlık katılabilir, sanırım.

THEAITETOS. — Hiç şühesiz.

YABANCI. — Ama herhangi bir varlığın yokluğa katılabildiğini söyliyebilir miyiz?

THEAITETOS. — Nasıl söyliyebiliriz?

YABANCI. — İmdi, bize göre sayı, bütün olarak varlıktır.

b *THEAITEOS.* — Bu ada hakkı olan bir şey varsa, o da sayıdır.

YABANCI. — Çokluk olsun, birlik olsun, sayıdan olan herhangi bir şeyi yokluğa bağlamaya kalkışmayalım.

THEAITETOS. — Anlaşıldığına göre, bunu denemekle, herhalde yanlışa saplanacağız: buraya kadar yürüttüğümüz muhakeme tarzı ile çarpışıyor.

YABANCI. — Sayıyı kullanmadan, yoklukları yahut yokluğu nasıl ağızdan söylemeli, hatta, sadece, düşünce ile nasıl kavranmalı?

THEAITETOS. — Fikrini aç.

c *YABANCI.* — Yokluklardan söz ederken sayı çokluğunu kullanmıyor muyuz?

THEAITETOS. — Şüphesiz kullanıyoruz.

YABANCI. — Yokluktan söz ederken de birliği kullanmıyor muyuz?

THEAITETOS. — Kullanıyoruz.

YABANCI. — İmdi, varla yoku bir araya toplamanın ne doğru ne de dürüst olduğunu söylüyoruz.

THEAITETOS. — Ne kadar doğru...

YABANCI. — O halde tek başına var olmayanı ağza almaya da, söylemeye de, düşünmeye de hakkımız olmadığını; tersine olarak, onun düşünülmez, denilmez, ağza alınmaz, söylenmez olduğunu anlıyor musun?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Acaba biraz önce ona bağlı b
güçlüklerin en büyüğünü söyleyeceğim derken aldandım mı dersin?

THEAITETOS. — Ne o? Henüz söylemediğin, daha ağır bir güçlük mü var?

YABANCI. — Delikanlı, sadece bundan önce söylediklerimizde yokluğun, ona yok diyeni ne gibi güçlüklerle bıraktığını görmedik mi? Onun var olmadığını söylemek, önüne geçilmez çelişkilere düşmek değil midir?

THEAITETOS. — Ne dedin? Daha açıkça anlatamaz mısın?

YABANCI. — Bu fazla açıklığı bende arama. Ben biraz önce yokluğun birlikte de, çoklukta da payı olmayacağını bir ilke olarak ortaya attım. e
Şimdi de bir olduğunu söylüyorum. Çünkü yokluk diyorum. Anlıyorsun şüphesiz.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Dahası var. Biraz önce, o yokluk ağza alınmaz, denmez, söylenmezdir diyordum, dinliyor musun?

THEAITETOS. — Hiç dinlemez olur muyum.

YABANCI. — Onda bu "dir" i kullanmaya kalkışmak, önceki sözlerimi çürütmek değil midir? 239

THEAITETOS. — Öyle görünüyor.

YABANCI. — Ama, onda "dir" i kullanmak birlik görmek değil midir?

THEAITETOS. — Öyledir.

YABANCI. — Hem de, onun denmez, söylenmez, ağza alınmaz olduğunu söylerken, bununla bir varlığın sözünü ediyordum.

THEAITETOS. — Evet, öyle idi.

YABANCI. — İmdi, kesin bir dil kullanmak gerekirse, *onu,* ister bir ister birçok olarak tanımlamak, hatta sadece *ondan* söz etmek yasaktır, diyoruz: çünkü burada da bu ad onu birlik şekli içine koyuyor.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

b *YABANCI.* — Öyleyse kendimden daha çok söz etmek neye yarar, her zaman olduğu gibi bugün de yokluğa karşı bu konuşmada alt edildiğimi görmek için ise neye yarar? Dediğim gibi, yokluk üzerine güzel konuşma kurallarını benim sözlerimde aramamalı. Haydi artık onları sende arayalım.

THEAITETOS. — Ne demek istediğini anlamadım.

YABANCI. — Öyleyse, ileri: genç olduğuğun kadar güzel, yürekli ol. Bütün gücünü ger ve yokluğa varlık, birlik, sayı çokluğu vermeden onun üzerinde doğru bir söz söylemeye çalış.

THEAITETOS. — Senin başaramadığını gördüğüm böyle bir işe kalkışırsam, cüretim büyük, girişkenliğim gülünç olur.

YABANCI. — Peki, istersen, sen de, ben de işe karışmayalım, ama avımızı yakalayacak gücde birini buluncaya kadar, onun, yani sofistin, gene bütün kurnazlığıyle, içinden çıkılmaz bir ine sığındığını söyleyelim.

THEAITETOS. — Gerçekten de öyle.

YABANCI. — O halde, her şeyin uydurmasını yapan bir sanat sahibi olduğunu söyleyecek olursak bu gibi sözler ancak bize vereceği karşılığı kolaylaştıracaktır. Kolayca sözümü bize karşı çevirecek ve ona hayal yapıcısı olduğunu söylediğimizde bize dönüp hayalden ne anladığımızı soracaktır. Theaitetos, bu adama verecek bir cevap bulmalıyız.

THEAITETOS. — Şüphesiz, su ve aynadaki hayaller, boyama veya oyma hayaller ve bütün bu gibi şeylerle cevap vereceğiz.

YABANCI. — Belli ki, Theaitetos, sen hiç sofist görmemişsin.

THEAITETOS. — Neden?

YABANCI. — O sana gözü kapalı yahut büsbütün gözsüz biri gibi görünecek.

THEAITETOS. — Nasıl, nasıl?

YABANCI. — Ona böyle bir cevap vermeye kalktığın zaman, aynada beliren yahut elin yoğurmasıyle şekil alan şeyden söz açacak olursan, o senin gözü gören insan için olan bu misallerinle alay edecektir. Aynayı, suyu, hatta gözü bilmezlikten gelecek, senden soracağı da bu misallerden sadece ne çıkarmak gerektiği olacaktır.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Çok olduğunu söylediğin halde bir cins olarak hepsine yaydığın bir tek adla, yani hayal adiyle şereflendirdiğin bütün bu şeyler arasında neyin ortak olduğunu soracaktır. Şimdi söyle; hem bir adım gerilemeden düşmanı püskürt bakalım.

THEAITETOS. — O halde hayali nasıl tanımlayacağız? Ona, kopyası çıkarılan gerçek şeyin benzeri ikinci bir şey demeyecek miyiz?

YABANCI. — Senin "benzeri ikinci bir şey" dediğin gerçek bir şey midir? Bu "benzer" den ne
b anlıyorsun?

THEAITETOS. — Gerçek değil, şüphesiz, ama benzeyen bir şeyi.

YABANCI. — Fakat, gerçekten anladığın "var olan bir şey" dir, değil mi?

THEAITETOS. — Evet, şühesiz.

YABANCI. — Gerçek - değil'den gerçeğin karşıtını anlıyorsun, değil mi?

THEAITETOS. — Ona şüphe mi var.

YABANCI. — Öyleyse sence, *benzeyen,* gerçek olmayan, bir *yok*'tur. Çünkü onun "gerçek - değil" olduğunu söylüyorsun.

THEAITETOS. — Ama onun bir varlığı var.

YABANCI. — Herhalde sence, gerçek bir varlık değil.

THEAITETOS. — Gerçek bir benzeme varlığı olmasına rağmen, şüphesiz hayır.

YABANCI. — Demek oluyor ki, benzeyiş dediğimiz şey, gerçekten gerçek olmayan bir yoktur.

THEAITETOS. — Sakın varlık, böyle bir içiçe girişme yüzünden, pek tuhaf bir şekilde yoklukla sarmaşmasın. e

YABANCI. — Pek tuhaf bir şekilde, şüphesiz. Hiç değilse, görüyorsun ki, gene şimdi bizim yüz başlı sofist, böyle bir çaprazlama ile yokun herhangi bir biçimde var olduğunu, istemediğimiz halde, bize zorla kabul ettirdi.

THEAITETOS. — Çok iyi görüyorum.

YABANCI. — Peki, ya şimdi sanatına ne diyeceğiz? Kendi kendimizle uygun kalmak istersek onu nasıl tanımlayacağız?

THEAITETOS. — Ne demek istiyorsun? Neden çekiniyorsun?

YABANCI. — *Alanı uydurma, eseri aldatma, sanatı da* bir *hayal sanatıdır,* dediğimiz zaman, onun sanatı yüzünden ruhumuzun yanlış kanaatler edindiğini mi söyleyeceğiz? Yoksa ne diyeceğiz? d

THEAITETOS. — Bunu diyeceğiz. Başka ne diyebiliriz ki.

YABANCI. — Şimdi, yanlış kanaat, var olanın tersini kavrayan kanaat mi, yoksa başka bir şey midir?

THEAITETOS. — Var olanın tersini kavrayandır.

YABANCI. — O halde, sana göre, yanlış kanaatin kavradığı, yokluklardır.

THEAITETOS. —Tabiî.

YABANCI. — Bu, yoklukları yok olarak mı kavrıyor, yoksa hiç bir bakımdan var olmayanı, herhangi bir bakımdan var olarak mı kavrıyor? e

THEAITETOS. — Yoklukları herhangi bir bakımdan var olarak anlıyor. En ufak bir yanlışın mümkün olması isteniyorsa, bu böyle olmalıdır.

YABANCI. — Peki, mutlak olarak var olanı mutlak olarak var olmayan diye kavramayacak mıdır?

THEAITETOS. — Kavrayacaktır.

YABANCI. — Gene bu da yanlış olacak, değil mi?

THEAITETOS. — Evet bu da.

YABANCI. — Öyle sanıyorum ki bu hesapça, söz de, aynı sebepten ötürü, yani varlıklara yok,
241 yokluklara var dediği için, yanlış denecektir.

THEAITETOS. — Başka neden ötürü yanlış olabilirdi.

YABANCI. — Daha başkasını görmüyorum. Fakat sofist bunu tanımayacaktır. Öyle ya, bunun ağıza alınmaz, söylenmez, anlatılmaz, düşünülmez olduğunu önceden teslim etmiş sağduyulu bir adama gel de bunu tanıt. Sofistin ne diyebileceğini şimdiden anlıyor muyuz, Theaitetos?

THEAITETOS. — Bizi eskiden söylediğimizin tersini söylemekle suçlayacağını nasıl anlamayayım; sözlerde olduğu kadar kanaatlerde de yanlış vardır dedik. İşte bu, bizi birçok sözlerde varlığı yoklukla
b birleştirmeye zorluyor. Halbuki biraz önce bunun en mutlak bir imkânsızlık olduğunu kabul etmiştik.

YABANCI. — İyi hatırladım. Ama şimdi sofiste ne edeceğimizi sormanın zamanı geldi. Çünkü sanatı hokkabazlıktır, sihirbazlıktır, demekle onu

daha iyi inceleyeceğimizi ileri sürerken bak bir sürü itiraz ve güçlük karşımıza yığılıverdi.

THEAITETOS. — Evet, çok doğru.

YABANCI. — Bu itiraz ve güçlüklerin ancak pek azını gözden geçirdik: bunların sayısı sonsuzdur, denebilir.

THEAITETOS. — Öyleyse, sofist yakalanamayacak.

YABANCI. — Ne o? Şimdi de, işten kaçacak kadar cesaretimizi mi kaybettik?

THEAITETOS. — Adamı yakalamak umudu ne kadar az olsa da, şüphesiz o kanaatte değilim.

YABANCI. — Öyleyse müsamahana güvenebilirim, sen de, dediğin gibi, bu kadar zorlu bir iddia üzerinden kazanabileceğimiz az bir şeyle kanaat edeceksin, öyle mi?

THEAITETOS. — Bundan nasıl şüphe edebilirsin.

YABANCI. — Senden daha büyük bir dileğim var.

THEAITETOS. — Nedir o?

YABANCI. — Bana bir baba katili gözüyle bakma.

THEAITETOS. — Ne demek istedin?

YABANCI. — Demek istediğim şu: kendimizi müdafaa etmek için babamız Parmenides'in sözünü münakaşa etmek ve yokun, bir bakımdan var olduğunu, varın da herhangi bir bakımdan yok olduğunu muhakkak ispat etmek gerekiyor.

THEAITETOS. — Apaçık görülüyor ki, münakaşanın bütün ağırlığını buraya taşımalıyız.

YABANCI. — Bundan daha açık ne var ki. Dedikleri gibi, bir kör için bile apaçık. Bu çürütme yahut ispat yapılmadıkça yanlış sözlerden, yanlış kanaatlerden, hayallerden, kopyalardan, taklit veya uydurmalardan söz edilemeyeceği gibi gülünç tenakuzlara düşmeksizin bunlarla uğraşan hiç bir sanattan da söz edilemeyecek.

THEAITETOS. — Çok doğru.

242 *YABANCI.* — İşte bundan dolayı ya babamızın sözüne saldırmak, yahut da, herhangi bir vicdan azabı buna engel olursa meydanı büsbütün ona bırakmak yollarından birini seçmenin tam zamanıdır.

THEAITETOS. — Ne türlü olursa olsun hiç bir engel bizi durdurmamalıdır.

YABANCI. — Üçüncü bir dilekte daha bulunacağım.

THEAITETOS. — Buyur.

YABANCI. — Biraz önce, babanın sözünü bu biçimde çürütmenin her zaman gücümüzü aştığını kesin bir dille söyledim. Şüphesiz şimdi de aşmaktadır.

THEAITETOS. — Evet, söyledin.

YABANCI. — Sakın, söylediklerimden ötürü bana, istediği anda sözünden büsbütün dönüveren,
b kafadan sakat biri gözüyle bakmayasın. Doğrusu, şimdi onun sözünü çürütecek olursak, buna senin hatırın için karar vereceğiz.

THEAITETOS. — Bu çürütme ve ispata kalktığında, hiç değilse benim, ölçüyü aştığına hükmet-

meyeceğime güvenebilirsin. Korktuğun yalnız bu ise, aldırma, yürü.

YABANCI. — Peki, yürüyelim. Fakat bu kadar tehlikeli bir konuşmaya hangi ucundan başlayacağız? Bana kalırsa, genç dostum, şöyle bir yol tutmak zorundayız.

THEAITETOS. — Nasıl yol?

YABANCI. — İlkin bize şimdi açık görünen şeyleri incelemek. Böyle etmezsek, bu açık görünenler içinde de bazı noktalar hakkındaki görüşümüz bulanık olduğundan, sanki iyice çözülmüş bir iş gibi fazla kolay anlaşmamız tehlikesi vardır. e

THEAITETOS. — Söylemek istediğini daha açıkça anlat.

YABANCI. — Parmenides de, onunla birlikte ne kadar varlık bulunduğunu, bunların neler olduğunu belirtmek işine atılanların hepsi de, bence, bize bu meseleleri pek uzatmadan, üstünkörü anlatıyorlar.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Bana öyle geliyor ki, onların her biri *çocuklara anlatılan masallar*[21] gibi bir masal anlatıyor. Bunlardan birine göre bazan herhangi bir şekilde kavga eden, bazan dost olarak bizi düğünlerine, çocuklarının doğumuna, torunlarının beslenmelerine davet eden üç varlık şekli vardır. Başka biri iki varlıkta kalıyor: kuru ile yaş, soğukla sıcak; bunları bir arada yaşatıyor, gereğince evlendiriyor. Bizde, *Ksenophanes*[22] ve daha yukarılardan gelen Eleali takımı denenler de Bütünde ancak Bir- d

lik görüyor, masallarına bu yönde devam ediyorlar. Daha sonraları İoniyanın, Sicilyanın *bazı Musaları*[29] iki iddiayı birleştirmeyi: varlığın hem bir, hem çok olduğunu, kin ile aşkın onu toplu olarak tuttuğunu söylemenin daha doğru olacağını düşündüler. Bu Musalar arasından en güçlü sesler, şöyle diyorlar: varlıktaki anlaşmazlık sürekli bir ahenktir. Sesi daha gevşek, yumuşak, olanlar da bu kanunun sürekli sertliğini gevşettiler: Bütün, bazan birdir ve Aphroditenin etkisi altında tam ahenk halindedir. Bazan da çoktur, bilmem hangi anlaşmazlık altında da kendi kendinin düşmanıdır dediler. Bütün bunlarda, hangileri doğruyu, hangileri yanlışı söylüyor? Bunda bir hüküm vermek güç. Bu kadar ünlü ve eski adamlar hakkında bu derece ağır tenkitlerde bulunmayı istemek yersiz olur. Ama küstahlık etmeden şunu söyleyebiliriz.

243

THEAITETOS. — Neyi?

YABANCI. — Şunu: gözlerini, biz halka kadar indirmeyi çok ihmal ettiler. Çünkü konuşmalarında onları anlayıp anlamayacağımıza veya geride kalıp kalmayacağımıza hiç aldırmadan, her biri, alabildiğine yoluna devam ediyor.

b

THEAITETOS. — Ne demek istedin?

YABANCI. — Biri sesini yükseltip varlık bir çoktur, tektir yahut çifttir, böyle idi yahut böyle olmaktadır dediği, başka biri de, birleşme ve dağılmalar ilkesini koyduktan sonra sıcağın soğuğa karışmasını anlattığı zaman, Tanrılar hakkı için söyle, Theaitetos, bütün bu söylediklerinden bir şey anlıyor musun? Bana gelince, daha genç bir

yaşta iken şimdi içinden çıkamadığımız şeyden, yani yokluktan söz açıldığı zaman, onu tam anladığımı sanırdım. Ama bugün, onu anlamakta hâlâ çektiğimiz güçlüğü görüyorsun.

THEAITETOS. — Görüyorum. c

YABANCI. — Varlık karşısında ruhumuz aynı karışıklıkla dolu olabilir. Onun hakkında hiç sıkıntı çekmediğimizi, onu söyleyenleri anladığımızı, fakat ötekinden, yani yokluktan, hiç bir şey anlamadığımızı ileri süren bizlerin de her ikisi karşısında aynı halde bulunmamamız pek mümkündür.

THEAITETOS. — Olabilir.

YABANCI. — Öyleyse yukarıda söylediklerimizin hepsi hakkında da aynı itirazda bulunalım.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — İstersen, daha sonra, incelememizi onlar üzerinde de yaparız. Ama ilkin en bü- d
yüğünü, başı, ele almalıyız.

THEAITETOS. — Hangisini demek istiyorsun? Şüphesiz, sana göre bu vazife, her şeyden önce, varlıktan söz edenlerin ondan ne anladıklarını görmek için, varlıkla uğraşmayı emreder.

YABANCI. — Fikrimi hemen kavrayıverdin, Theaitetos. Bence araştırmamızda güdeceğimiz yol şudur: onları karşımızdaymış gibi tutacak, kendilerine şunları soracağız: Siz ki Bütünün, sıcak ve soğuk veya bu çeşitten bir çift ilke olduğunu söylüyorsunuz, lütfedip bize söyler misiniz, hem çift "vardır" hem de onu teşkil edenlerin her biri "vardır" dediğiniz zaman, çift için kullandığınız bu ke-

c limeden ne anlıyorsunuz? Bu "var" ile bize ne anlatmak istiyorsunuz? Bu, geri kalan, ikisine katılan üçüncü bir ilke midir? Hem, size göre, Bütün, iki değil de üç müdür? Çünkü, her ikisinin, aynı şekilde, "var" olduğunu söylemek için, ikisinden biri veya öteki "vardır" demek yetmez sanırım. Böylece burada, hiç olmazsa, birinin var olması için iki imkân bulunacaktır, ama ikisinin var olması için hiç bir imkân bulunmayacaktır.

THEAITETOS. — Doğru söylüyorsun.

YABANCI. — Öyleyse çifte mi varlık demek istiyorsunuz?

THEAITETOS. — Belki.

244 *YABANCI.* — Ama, dostlarım, bu da açıkça ikiye bir demek olur, diye karşılık vereceğiz.

THEAITETOS. — Karşılığın pek doğru.

YABANCI. — Mademki biz içinden çıkamadık, öyleyse, bu "varlık" kelimesinden ne anladığınızı bize açıkça bildirmek şimdi size düşüyor. Şüphesiz bunlar uzun zamandır alışkını olduğumuz şeylerdir. Biz, bu ana kadar, onları anlamadığımızı sanıyorduk; görüyorsunuz, şimdi biz de içinden çıkamıyoruz. O halde sözünüzü anladığımızı sanarak, gerçekte tersinin başımıza gelmesini önlemek için, önceden bu hususta bizi aydınlatınız. İşte bu adamlardan ve Bütün birden fazladır, diyen her-
b kesten soracaklarımız, isteyeceklerimiz bunlardır. Bunda yanlış bir nokta görüyor musun, evlâdım?

THEAITETOS. — Hayır.

YABANCI. — Peki. ***Bütün, birdir diyenler***[24]-den, varlıktan ne anladıklarını öğrenmek için elimizden geleni yapmayacak mıyız?

THEAITETOS. — Tabiî yapacağız.

YABANCI. — O halde onlardan şu soruya karşılık isteyelim: Zannımca siz, yalnız bir varlık vardır diyorsunuz? Cevapları, diyoruz olacaktır, değil mi?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse, varlık adından bir şey anlıyor musunuz?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Acaba o, birle aynı mıdır? c
Böyle olunca aynı bir tek şey için iki ad mı kullanıyorsunuz; öyle değilse ne yapıyorsunuz?

THEAITETOS. — Yabancı, buna ne cevap verecekleridir?

YABANCI. — Tabiî, Theaitetos, buradaki mesele, ona bakarsan başka her türlü mesele, bu postulatı ortaya atan için, çözümü hiç de kolay olmayan bir iştir.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Bir ad kabul ettikten sonra iki ad vardır, daha fazlası yoktur demek biraz gülünçtür.

THEAITETOS. — Ona şüphe mi var.

YABANCI. — Genel olarak, herhangi bir ad için vardır sözünü kabul etmek dahi akla uygun d
olmaz.

THEAITETOS. — Ne gibi? Niçin?

YABANCI. — Adın, şeyden başka olduğunu kabul eden, iki şey kabul etmiş olur.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Bundan başka, adı şeye özdeş kabul etmek, herhalde ya onun hiç bir şeyin adı olmadığını söylemektir, yahut da, bir şeyin adı olduğunu söyleyerek, şu sonucu kabul etmektir: ad ancak bir adın adıdır, başka hiç bir şeyin değil.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Bir ki, şüphesiz yalnız kendinin birliğidir, o da bir adın birliği olacaktır.

THEAITETOS. — Elbette.

YABANCI. — Ama Bütün için ne demeli? O, var olan Bir den başka mı yoksa onun özdeşi
e midir diyecekler.

THEAITETOS. — Eşi olduğunu söyleyeceklerini, hatta söylediklerini görmemek mümkün mü.

YABANCI. — Bir, Parmenides'in dediği gibi[25]: *"her yandan iyice yuvarlak bir hücrenin kütlesine benzeyen, hiç bir yanı daha büyük veya daha ufak olmadığından, merkezden her yöne doğru aynı derecede kuvvetli" Bütün* ise, böyle olan bir varlığın ortası ve sonu vardır, böylece bölümleri olması da muhakkak lâzımdır, değil mi?

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Böyle bölünen şeyin, bir bölümler topluluğu olarak birliği olmasına, dolayısıyle yalnız bütün ve toplam olmasına değil, bir
245 olmasına da hiç bir şey engel olmaz.

THEAITETOS. — Ne engel olur ki.

YABANCI. — Ama bu şartlar altında, şeyin, Birin ta kendisi olması imkânsız değil mi?

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Öyle ya, gerçek Birin doğru bir tanımını verirsek o, ancak mutlak olarak bölümsüz olabilir.

THEAITETOS. — Muhakkak öyle.

YABANCI. — Böyle birçok bölümlerden kurulan bir Bir de bu tanıma uymaz. b

THEAITETOS. — Anlıyorum.

YABANCI. — O halde, böyle bir birlik gösteren varlık *Bir* ve *Bütün* olabilir mi? Yoksa varlık Bütündür demekten büsbütün vaz mı geçmeliyiz?

THEAITETOS. — İstediğin seçme güçtür.

YABANCI. — Şüphesiz, pek doğru söylüyorsun. Çünkü, bu bağıntılı birliğe bürünen varlık *Birin* özdeşi görünmeyecektir ve *Bütün, Birden* büyük olacaktır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Şimdi, varlığın, Birden aldığı c birlik dolayısıyle Bütün olmadığını, öte yandan da aslında, Bütününün var olduğunu kabul edelim; böylece varlığın kendinde varlık eksik olacaktır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ve bu düşünceye göre, kendinden mahrum olan varlık, varlık olmayacaktır.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Böylece, gene bu defa da, Bütün, Birden daha büyük olacaktır, çünkü bir yan-

dan varlığın, öte yandan da Bütünün ayrı ayrı özleri vardır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama Bütünün mutlak olarak var olmadığını kabul edelim, varlık için de aynı sonuçlar çıkacaktır: varlık, var olmadıktan başka, d hiç bir zaman da varlığa ulaşmayacaktır.

THEAITETOS. — Niçin?

YABANCI. — Olan her şey bir bütün şekline girmekle olmuştur. O halde Bir ile *Bütünü* varlıklar sırasına katmazsak, varlığın da, oluşun da gerçek olduğunu söyleyemeyiz.

THEAITETOS. — Böyle olması pek mümkün.

YABANCI. — Dahası var, Bütün olmayanın hiç bir niceliği olamaz; çünkü her hangi bir niceliği olanın ne olursa olsun bütün bir niceliği olması gerekiyor.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Bunun için, varlık çifttir, veya bir tektir diyen kimse, her iki halde de, önünde e binlerce, onbinlerce güçlüğün belirdiğini görecektir.

THEAITETOS. — Bunu, şimdi beliren güçlüklere bakınca, pek iyi seziyoruz; gerçekten, bu güçlükler durmadan, birbiri ardınca zincirleniyor, ve bunların her çözümün üzerine attığı şüphe, gittikçe büyüyüp korku verici bir hal alıyor.

YABANCI. — Bize varlığı, yokluğu inceden inceye anlatan bu adamlar üzerine tam olmaktan pek uzak, bir göz atmış olduk; ama şimdilik bu kadarı da bize yeter. Başkaları, açıklamalarında

başka iddiaları ileri sürüyorlar; varlığın olduğu kadar yokluğun da ne olduğunu söylemenin kolay bir iş olmadığını, tam bir araştırma sonunda görmek için, şimdi bu iddiaları da gözden geçirmeliyiz. 246

THEAITETOS. — Peki, onlardan söz açalım.

YABANCI. — Bunların varlık üzerine münakaşaları o kadar ateşlidir ki, insana bir dev savaşına tutuşmuş kimseler duygusunu verir.

THEAITETOS. — Nasıl nasıl?

YABANCI. — *Bazıları*[26] kayalarla meşeleri sadece avuçları içinde sıkarak gökte ve görünmezde bulunan her şeyi yere indirmeye çabalarlar. Çünkü ancak bu türlü şeyleri yakalayabildiklerinden, buna güvenerek, yalnız dayanan ve dokunan şeylerin var olduğunu bütün kuvvetleriyle söyler, cisimle varlığı birbirinin özdeşidir diye tanımlar, cisimsiz varlıklar bulunduğunu söyleyen başka feylesoflar görünce, b
omuz silkerek cevap verir, sonra kulaklarını kaparlar.

THEAITETOS. — Ne korkunç adamlar! Böyle bir çoğuna ben de rastladım.

YABANCI. — Onun için bu çarpışmadaki düşmanları tetik üzerinde durur ve gerçek varlığın bazı *anlaşılır* ve *cisimsiz* şekiller olduğunu ispat etmek için, dövüşerek, görünmez bir yerin yüksekliklerinde müdafaalarını kurarlar. Birincilerin övdüğü cisimlere, onların "biricik hakikat" larına gelince, bunlar onu kanıtlariyle paramparça ederler, varlık adını elinden alarak onda sadece değişen bir *oluştan* başka bir şey istemezler. İşte, Theaitetos, iki c

taraf arasında, hangi fikirler üzerine, eskidenberi bitmez tükenmez bir savaş sürüp gittiğini görüyorsun.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Öyleyse bu iki çarpışan taraftan müdafaa ettikleri varlığı sıra ile açıklamalarını isteyeceğiz.

THEAITETOS. — Bu açıklamayı nasıl elde edeceğiz?

YABANCI. — Bu açıklamayı, varlığı idea'lara koyanlardan daha kolayca elde edeceğiz. Çünkü bunlar daha yumuşak kimselerdir. Ama her şeyi
d zorla cisme bağlamak isteyenlerle, bu daha güç, belki de imkânsız bir şeydir. Onlara karşı da şöyle davranmalıyız:

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — En iyisi, onları, mümkün olursa, gerçekten daha yumuşak kılmaktır. Ama buna gücümüz yetmezse, öyle olduklarını düşünelim ve şimdikinden daha nazik cevaplar verdiklerini kabul edelim. Zaten kendileri bizi ilgilendirmez: bizim aradığımız hakikattır.

e *THEAITETOS.* — Pek doğru.

YABANCI. — Peki, söz dinler kimseler olanlardan şimdi, sana cevap vermelerini iste, sözlerinin tercümanı ol bakalım.

THEAITETOS. — Peki, hay hay.

YABANCI. — Öyleyse, ölümlü bir canlıdan söz açtıkları zaman, bundan bir varlık anlayıp anlamadıklarını bilelim.

THEAITETOS. — Tabii, böyle bir varlık anlarlar.

YABANCI. — Bu varlık, onlarca, canlı bir cisimdir, değil mi?

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Böylece ruhu, varlıklar sırasına koyuyorlar, değil mi?

THEAITETOS. — Evet. 247

YABANCI. — Ruhun da, bazan doğru ve eğri, bazan akıllı ve uslu, bazan da akılsız ve ussuz olduğunu söylemiyorlar mı?

THEAITETOS. — Söylemez olurlar mı.

YABANCI. — Şimdi bak, her bir ruh doğruluğa sahip olduğu ve doğruluk kendisinde hazır bulunduğu için doğru, bunun tersine sahip olduğu için de, doğrunun tersi yani eğri olmaz mı?

THEAITETOS. — Evet, bunu da kabul ediyorlar.

YABANCI. — Ama herhangi bir nesnede var olmaya başlayabilen veya var olmaktan kesilebilen her şey, sözlerince tam bir varlık olacaktır.

THEAITETOS. — Bunu gerçekten kabul ediyorlar.

YABANCI. — Bir kere doğruluk (adalet), bilgelik, fazilet ve karşıtları var olunca, bunların konağı olan ruh da var olunca, bunlardan görülür veya dokunulur olduğunu kabul ettikleri biri var mıdır? Yoksa hepsinin görülmez olduğunu mu söylerler? b

THEAITETOS. — Bunların hemen hiç birine görülür demezler.

YABANCI. — Bu görülmez şeylerin de bir cismi olduğunu söylerler mi?

THEAITETOS. — Buna genel bir cevap vermekle kalmazlar. Şüphesiz onlara göre ruh da cisimdir. Bilgeliğe ve sorduğun öteki şeylere gelince, bunların varlığını mutlak olarak inkâr etmek
c veya kesin bir dille cisim olduklarını söylemekten biraz utanır ve çekinirler.

YABANCI. — Adamların, daha söz anlar oldukları meydanda, Theaitetos; çünkü bunlar arasında *toprağa ekilip bitenler*[27] hiç bir utanç duymayacaklardır; tersine olarak, elleriyle tutamadıkları şeylerin var olmadığını sonuna kadar müdafaa edeceklerdir.

THEAITETOS. — Onların düşüncelerini, olduğu gibi söylüyorsun.

YABANCI. — Öyleyse onları sorguya çekmeye devam edelim; çünkü ne kadar küçük olursa
d olsun, cisim olmayan bir varlık kabul etmeleri yeter. Öyle ya, cisim olmayan varlıklarla cisim olanlar arasında, birinciler kadar ikincilerin de var olduğunu söyleyebilmek için, onlarda ortak ne buluyorlar? İşte bunu anlatmak gerekir. Belki bunda güçlük çekeceklerdir. Gerçekten biraz sıkıntı çektikleri'ni kabul ederek, teklif ettiğimiz şu varlık tanımını kabul etmeye razı olup olmadıklarını araştır bakalım.

THEAITETOS. — Hangi tanım o? Söyle bakalım, belki bileceğiz.

YABANCI. — İşte şöyle diyorum: tabiatı gereğince başka bir şey üzerine etkide bulunmak veya

en önemsiz bir etkenin en ufak bir etkisine uğramak gücünde olan bir şey, gerçekten vardır. Bu güç kendini bir kerecik dahi gösterse böyledir. Çünkü, varlıkları tanımlayan bir tanım olarak şunu kabul ediyorum ki, varlıklar gücden (dynamis) başka bir şey değildir. e

THEAITETOS. — Mademki şimdilik verecekleri daha iyi bir tanım yoktur, o halde bunu kabul edeceklerdir.

YABANCI. — Evet; belki, daha sonra, onlar gibi biz de fikrimizi değiştireceğiz. Şimdilik bunda uyuşmuş olalım. 248

THEAITETOS. — Uyuştuk.

YABANCI. — O halde şimdi, ötekilere, *idealara dost olanlar*[28], geçelim. Sen de bize verecekleri karşılıkta onlara tercüman ol.

THEAITETOS. — Hayhay.

YABANCI. — Oluşu, varlıktan ayırıyor, bunların birbirinden ayrı şeyler olduğunu söylüyorsunuz, değil mi?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Cisim, duyum yoluyla bizi, *oluşa* ortak kılıyor, ama ruh, akıl yoluyla, bizi gerçek *varlıkla* birleştiriyor; ve sonra gerçek varlığın, hiç değişmez olarak aynı kaldığını, halbuki *oluşun* her an değiştiğini söylüyorsunuz.

THEAITETOS. — Doğru, söylediğimiz bu. b

YABANCI. — Ama, mübarek adamlar, bu ortaklığa bu iki halde hangi anlamı verdiğinizi kabul edelim? Biraz önce söylediğimiz anlam olmasın?

THEAITETOS. — Hangi anlam o?

YABANCI. — İki şeyin karşılaşmasında canlanan bir kudretin sonucu, etkileme veya etki almadır. Belki, Theaitetos sen, bu açıklamaya verdikleri cevabı anlayamazsın, halbuki ben, anlayabilirim, çünkü alışkınım.

THEAITETOS. — Nedir bu cevap?

c *YABANCI.* — Varlık hakkında toprağın oğullarına biraz önce dediklerimizi kabul etmiyorlar.

THEAITETOS. — Neyi?

YABANCI. — Kabul ettiğimiz şu tanımlama varlıkları tanımlamaya yetmez miydi: "varlık, kendinde en ufak bir etkileme veya etkilenme gücü bulunan şeydir."

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Halbuki buna cevapları, şudur: oluş, etkilemek ve etkilenmek gücünü paylaşır; ama bu güclerden, onların fikrince ne biri varlığa uyar, ne de öteki.

THEAITETOS. — Söylediklerinde bir şey var mıdır dersin?

YABANCI. — Herhalde, bir şey vardır, ve buna, şu dilekle karşılıkta bulunmamız gerekir: bize ruhun bildiğini, varlığın da ***bilinmediğini*** kabul
d edip etmediklerini daha açıkça bildirsinler.

THEAITETOS. — Şüphesiz bunu kabul ediyorlar.

YABANCI. — Peki. Bilmek veya bilinmiş olmak, size göre etki midir; etki alma mıdır? Yoksa hem biri, hem de öteki midir? Yahut, biri etki alma,

öteki etkileme midir, yahut da birinin de ötekinin de etkileme ve etki alma ile hiç bir ilgisi yok mudur?

THEAITETOS. — Her ikisinin ötekiyle bir ilgisi yoktur. Yoksa, eskiden söylediklerini çürütmüş olurlar.

YABANCI. — Anlıyorum; hiç olmazsa, teslim edeceklerdir ki, ***bilmenin*** etkilemek olduğu kabul olunursa, bundan şu kaçınılmaz sonuç çıkacaktır: ***bilinen*** şey de etki alır. Gene bundan ötürü bilgi ile bilinen varlık, bilindiği kadar harekette olacaktır, çünkü etki alır; duran şeyde ise etkilenme olmaz diyoruz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Ama Zeus hakkı için şöyle, hareketin, hayatın, ruhun, düşüncenin evrensel ve mutlak varlığın böğründe yeri olmadığına, varlığın ne yaşadığına, ne de düşündüğüne, ve haşmetiyle, kutsallığıyle, akılsız olarak yerinden oynamaksızın 249
olduğu yerde bir tanrı heykeli gibi dikilip durduğuna kolayca kanıverecek miyiz?

THEAITETOS. — Bununla, Yabancı, ne korkunç bir felsefe kabul etmiş olurduk!

YABANCI. — Ama varlığın hayatı olmadan aklı olduğunu kabul edecek miyiz?

THEAITETOS. — Nasıl kabul edersin.

YABANCI. — Her ikisinin de varlıkta bulunduğunu söylerken, ruhta olduğunu inkâr edecek miyiz?

THEAITETOS. — Ama ruhta değil de varlığın neresinde bulunabilirler?

YABANCI. — O halde varlıkta akıl, hayat ve ruh bulunacaktır, fakat varlık canlı olduğu halde hiç hareket etmeden, olduğu yerde dikili kalacaktır, öyle mi?

THEAITETOS. — Bence bunların hepsi saçmadır.

YABANCI. — Öyleyse hem hareketin hem de hareket edenin varlığını tanımalıyız.

THEAITETOS. — Tanımamak olur mu...

YABANCI. — Bundan şu sonuç çıkıyor, Theaitetos: ilkin, bütün varlıklar hareketsizse, hiç bir yerde hiç bir konu üzerine hiç bir kimsede akıl yoktur.

THEAITETOS. — Tabiî, öyledir.

YABANCI. — Öte yandan, her şeyin yer değiştirdiğini, hareket ettiğini kabul edersek, gene aklı, varlıklar sırasından silmiş oluruz.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Sence, sükûnet olmayan yerde bir hal, bir tavır, bir şey hep olduğu gibi kala-
c bilir mi?

THEAITETOS. — Asla.

YABANCI. — Bu şartlar eksik olunca aklın herhangi bir yerde var olduğunu veya gerçekleştiğini görüyor musun?

THEAITETOS. — Görmüyorum.

YABANCI. — İmdi, düşüncemizin, bütün kuvvetiyle üzerine saldırması gereken biri varsa o da, ilmi, açık düşünceyi veya aklı ortadan kaldırarak herhangi bir şey üzerine herhangi bir söz yürütendir.

THEAITETOS. — Pek tabiî.

YABANCI. — O halde, gerek *Bir'i,* gerek ideaların çokluğunu müdafaa edenlerin Bütünün hareketsizliği hakkında ileri sürdükleri fikri reddetmek, öte yandan da varlığı her yönde hareket ettirenlere kulak vermemek, feylesofa, bu nimetleri d
bütün başka nimetlerden üstün tutan kimseye düşen mutlak bir vazifedir. Feylesof, iki şeyi birden isteyen çocukları taklit etmeli, varlıkla Bütün'ün aynı zamanda hem harekette, hem sükûnette olduğunu kabul etmelidir.

THEAITETOS. — Hakikatın ta kendisi.

YABANCI. — Ne dersin? Varlığı şimdiden, tanımımızda epeyce yakalamadık mı?

THEAITETOS. — Ona şüphe yok.

YABANCI. — Aman Theaitetos, elimizden kaçırmayalım. çünkü varlığı incelemenin ne kadar güç olduğunu şimdi göreceğiz sanırım.

THEAITETOS. — Gene ne var? Ne demek c
istedin?

YABANCI. — Mutlu delikanlı, şu anda, varlık hakkında koyu bir bilgisizliğe gömüldüğümüzü görmüyor musun? Halbuki biz, onun üzerine anlaşılır bir söz söylediğimizi sanıyorduk.

THEAITETOS. — Ben kendim, buna inanıyorum, nerede aldandığımızı da pek iyi görmüyorum.

YABANCI. — O halde, en son vardığımız sonuçlar üzerine, bizim eskiden, Bütün, sıcakla soğuktur, diyenlere sorduğumuz şeyleri şimdi bize sormanın yerinde olup olmadığını daha açıkça gör- 250
meye çalış bakalım.

THEAITETOS. — Nelerdi o sorulan şeyler, hatırlatır mısın?

YABANCI. — Başüstüne. O zaman onları sorguya çektiğim gibi, şimdi seni de sorguya çekerek, hatırlatmaya çalışacağım; hem bu, aynı zamanda, bize de, bahsimizde biraz daha ilerlemek imkânını verecektir.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Söyle bakalım: sence, hareketle sükûnet, mutlak olarak birbirinin karşıtı değil midir?

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Bunun yanında, her ikisinin birlikte var olduğu kadar her birinin de ayrıca var olduğunu söylüyorsun, değil mi?

b *THEAITETOS.* — Evet, söylüyorum.

YABANCI. — Onlara varlık verdiğin zaman her ikisinin birden olduğu kadar her birinin de ayrı ayrı harekette olduğunu mu söylüyorsun?

THEAITETOS. — Asla.

YABANCI. — Öyleyse, her ikisinin var olduğunu söylerken, sükûnette olduklarını mı söylemek istiyorsun?

THEAITETOS. — Bu nasıl olur?

YABANCI. — O halde hareket ve sükûnetin varlığın içinde bulunduğunu düşünerek, varlığı ruhta bu ikisine katılan üçüncü bir şey olarak kabul ediyorsun. Varlığa ortak olmalarına bakarak da onları varlık içinde topluyor, böylece, her ikisinin de var olduğunu söylüyorsun.

THEAITETOS. — Hareketle sükûnetin var olduğunu söylerken, korkarım doğrusu, varlığı üçüncü bir şey olarak ayırmamız gerekecek.

YABANCI. — O halde varlık "hareket ve sükûnet" topluluğu değil, onlardan başka bir şeydir. c

THEAITETOS.— Öyle olsa gerek.

YABANCI. — Öyleyse varlık, varlık olarak ne harekettedir, ne de sükûnette.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — O halde, varlık üzerine açık ve sağlam bir fikir edinmek istersek, düşüncemizi hangi yeni görüş noktasına çevirmeliyiz?

THEAITETOS. — Evet, hangisine?

YABANCI. — Şimdiden sonra yenisini bulmak güç olacak sanırım. Çünkü hareket etmeyenin d sükûnette olmaması veya sükûnette olmayanın hareket etmemesi olur şey mi? Halbuki varlık, şimdi, bize bu iki halin açıkça dışında göründü. Bu olabilir mi?

THEAITETOS. — Bundan daha imkânsız bir şey olamaz.

YABANCI. — Şimdi burada bir hatırayı canlandırmanın yeridir.

THEAITETOS. — Hangi hatırayı?

YABANCI. — Bizi yokluk üzerine sorguya çekerek, bu adı hangi şeye vardiğimizi sordukları zaman, sonsuz bir güçlük içine düşmüştük. Hatırlıyor musun?

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Peki şimdi, varlık üzerinde e duyduğumuz güçlük daha mı küçüktür?

THEAITETOS. — Bence, Yabancı, bu daha büyüktür.

YABANCI. — Öyleyse bu güç meselenin açıklanması üzerinde duralım. Ama, mademki varlık kadar yokluk da bizi güçlükte bırakıyor, o halde, bundan sonra, birini, azçok aydın bir ışık altında gördüğümüzde ötekinin de öyle aydınlanacağını umabiliriz. Biri yahut öteki de gözümüzden kaçar-
251 sa, hiç olmazsa, bu iki engel arasında münakaşamıza en uygun geçidi açmaya çalışırız.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — O halde, nasıl oluyor da bir tek şeye, birçok ad veriyoruz. Şimdi bunu anlatalım.

THEAITETOS. — Nasıl? Bir misal verir misin?

YABANCI. — İnsandan söz ederken, ona birçok ad veriyoruz. Ona renk, şekil, boy, fazilet kötülük yükletiyoruz. Bütün bu yüklemelerde ve bundan başka binlerce yüklemelerde, yalnız insan olduğunu değil, iyi olduğunu ve sayısız başka özellik-
b leri bulunduğunu söylüyoruz. Başka her şey için de böyledir: her birini bir olarak ortaya koyuyor, sonra dönüp birçok olduğunu söylüyor ve bir sürü ad veriyoruz.

THEAITETOS. — Doğru söylüyorsun.

YABANCI. — Sanırım ki, bununla gençlere olduğu kadar, *okulu yeni bitiren yaşlılara*[29] da güzel bir ziyafet çekmiş olacağız. Öyleya, herkes, hemen şu karşılığı verecektir: çok, asla bir olamaz, bir de çok olamaz. Tabiî bunlar, insan iyidir den-

mesini istemezler, yalnız iyi iyidir, insan insandır demekten hoşlanırlar. Senin, bu türlü açıklamaları ciddîye alan, çoğu yaşını başını almış, ama kafaca zayıf, bu gibi şeyler önünde coşarak, şüphesiz büyük bir bilgelik ortaya attıklarına inanmış *zavallı kimseler*[30] çokça rastladığını sanıyorum, Theaitetos. c

THEAITETOS. — İyi buldun.

YABANCI. — Sözü, hangi zaman, hangi manada olursa olsun, varlık üzerine konuşan kimselere götürmek için bizimle son münakaşa edenlere değil, daha önce konuştuğumuz bütün kimselere şunları sorduk diyelim. d

THEAITETOS. — Neleri?

YABANCI. — Her hangi bir şeyi her hangi bir şeyle birleştirmemiz yasak olduğu gibi, varlığı hareket ve sükûnetle birleştirmek de yasak mı olacaktır? Sonra, nesnelere biribiriyle birleşmez, karşılık ortaklığa gelmez gözüyle bakarak, onları sözlerimizde de öylemi kullanacağız? Yahut karşılıklı ortaklığa gelir göziyle bakıp, hepsini bir arada karıştıracak mıyız? Yahut da en sonunda, bazılarının buna gelir, bazılarının da gelmez olduğunu mu söyliyeceğiz? Bu adamların bu üç yoldan hangisini seçeceklerini söyliyebilir miyiz, Theaitetos? e

THEAITETOS. — Doğrusu, benim bu iş hakkında onlar adına verecek bir cevabım yok.

YABANCI. — Her varsayımdan hangi sonuçlar çıktığını araştıra araştıra, bu soruları neden teker teker çözmek istemiyorsun?

THEAITETOS. — Bu iyi bir fikir.

YABANCI. — O halde istersen, ilk olarak

şunu söylediklerini farz edelim: *hiçbir şeyde, hiçbir şeyle, hiç bir bakımdan birleşmek gücü yoktur.* Bu ise, hareketi olduğu kadar sükûneti de varlıkla her türlü ortaklıktan dışarda bırakmak olmaz mı?

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Ama, bunlardan biri, varlıkta payı olmadan var olabilir mi?

THEAITETOS. — Olamaz.

YABANCI. — İşte bir sonuç ki, görünüşte çabucak her şeyi: Bütünü hareket ettirenlerin fikirleriyle Bütün birdir ve hareketsizdir diyenlerin fikrini olduğu kadar, varlıkları idealara göre sıralayarak onların her zaman aynı ve değişmez olduğunu söyliyenlerin fikrini de altüst etti. Çünkü bu kimselerin hepsi, ister gerçekten hareket eden bir varlıktan, ister hareketsiz bir varlıktan söz etsinler, onlara bir varlık yükletmekten geri kalmıyorlar.

THEAITETOS. — Tabiî,

b *YABANCI.* — Bundan başka, Bütünü bazan bir yandan birleştiren, *bazan da bölen*[31] kimselerin, hepsi ister birliğe bir sayısızlık getirsinler, ister birlikten bir sayısızlık çıkarsınlar, ister Bütün'ü sayılı unsurlara bölsün ve sayısı belli unsurlarla yeniden kursunlar, ister bu iki değişmenin devamlı olarak biribiri ardınca veya hep birlikte olduğunu söylesinler, bunun bir önemi yoktur: biribirine karışacak şeyler yoksa, bütün bunları söylemenin hiç bir manası kalmaz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — *Ama bunların içinde* en gülünçleri, başka bir şeyin özelliğinden pay alan bir şeye, kendi adından başka bir ad vermeyi hiç istemiyecek kadar fikirlerini ileri götürenlerdir.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Onlar "varlık", "ayrıca", "başkaları", "kendiliğinden" sözlerini ve başka binlerce c
sözü, her yerde kullanmak zorundadırlar sanırım. Bunlardan kurtulmak, sözleri onlarla bağlamamak ellerinden gelmediği için, başka birinin bunları çürütmesine ihtiyaçları yoktur. Ama, denildiği gibi, düşmanı ve çürütücüyü koyunlarında taşır ve o *acayip Euriykles*[32] gibi, kendi içlerinde konuşan bu sesi her yere birlikte götürürler.

THEAITETOS. — Benzetmen pek yerinde, d
pek doğru.

YABANCI. — Ama bir de, *bütün nesnelere bu karşılıklı ortaklık gücünü verseydik,* ne olurdu acaba?

THEAITETOS. — Bu soruyu ben de çözebilirim.

YABANCI. — Nasıl?

THEAITETOS. — Şöyle: hareketle sükûnet birleşselerdi, hareket mutlak sükûnete döner, sükûnet de harekete geçerdi.

YABANCI. — Hareketin sükûnette, sükûnetin de harekette olması ise mutlak olarak imkânsız bir şeydir.

THEAITETOS. — Ona hiç şüphe yok.

YABANCI. — Öyleyse elimizde yalnız üçüncü varsayım kalıyor.

THEAITETOS. — Evet,

YABANCI. — İmdi, bu üç varsayımdan hiç olmazsa biri şüphesiz doğru olmalıdır: ya her şey karşılıklı karışmaya gelir, ya hiç bir şey gelmez, yahut da filân şey gelir, falan şey gelmez.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — İlk iki varsayımı imkânsız bulduk.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde kim doğru bir cevap vermek isterse, sonucundan başkasını söyliyemez.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Mademki bazı şeyler birleşmeye geliyor, bazıları gelmiyor, burada aşağı yukarı
253 harflerin durumuna benzer bir şey var demektir: öyleya, harflerden bazıları biribirine uyar, bazıları uymaz.

THEAITETOS. — Öyle.

YABANCI. — Ama sesliler, şüphesiz, sessizlerden şu noktada ayrılır ki, birinciler, ikincilerin arasında, bir bağ gibi dolaşırlar, böylece, sesli olmadan, sessizler birleşemez.

THEAITETOS. — Ona şüphe yok.

YABANCI. — O halde herkes hangi harflerin birleşebileceğini bilir mi? yoksa onları gereğince biribirine uydurmak isteyen bir sanat gerekmez mi?

THEAITETOS. — Gerekir, şüphesiz.

YABANCI. — Hangi sanat?

THEAITETOS. — Gramer.

YABANCI. — Öyleyse, ince ve kalın sesler için de böyle değil midir? Hangileri birleşir, hangileri birleşmez, bunu bilmek sanatına sahip olan, musikicidir, bundan bir şey anlamayan da işin yabancısıdır, değil mi? b

THEAITETOS. — Elbette.

YABANCI. — Başka her sanatta da, işin bileni ile bilmeyeni arasında aynı farkları görüyoruz.

THEAITETOS. — Tabiî,

YABANCI. — Mademki, kabul ettiğimiz gibi, *cinsler de*[33] bu karşılıklı karışmaya elverişlidir, o halde, hangi cinslerin başkaları ile uyuştuğunu, hangilerinin kaçıştığını göstermek, hepsinin içine girip aralarında bir bağ kurarak birleşmelerini mümkün kılanlar da bulunup bulunmadığını doğru olarak meydana çıkarmak ve bölmelerde, topluluklar arasındaki bölüme sebep olan başka cinsler bulunup bulunmadığını anlamak için sözlerin içinde bize yol gösterecek bir ilme muhakkak ihtiyacımız yok mudur? c

THEAITETOS. — Bir ilme, belki de en yüksek bir ilme, şüphesiz mutlak ihtiyacımız var.

YABANCI. — Öyleyse, Theaitetos, şimdi ona, bu ilme, ne ad vereceğiz? Acaba Zeus'un yardımıyle, bilmeden hür adamların ilmi üzerine mi düştük dersin? Sofisti ararken, onu bulmadan *filozofu* bulmuş olmayalım.

THEAITETOS. — İyi anlamadım.

YABANCI. — Böylece cinslere ayırmak, aynı şekli (suret, idea) başka biri için yahut da başka d

birini aynı şekil için almamak, dialetik ilminin işi değil midir?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Buna gücü yeten bir kimse, her biri ayrıca var olan birçok şekiller boyunca her yöne yayılmış bir tek şekli, bir tek şeklin dıştan kapladığı, birbirinden ayrı, birçok şekilleri, kendi birliğiyle bağını kesmeden, birçok bütünler boyunca yayılmış tek bir şekli, son olarak da büsbütün yalnız birçok şekilleri açıkça ayırdeder. İmdi, buna e gücü yetmek, cinsler arasında hangi birleşmelerin mümkün olduğunu, hangilerinin olmadığını cins cins ayırdetmeyi bilmektir.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — *Fakat bu vergiyi, bu dialektik vergisini, bütün saflığı ve doğruluğu ile kendini felsefeye verene vereceksin* sanırım.

THEAITETOS. — Başka kime vereyim.

YABANCI. — Şimdi yahut sonra, filozofu ararsak nerede bulacağımızı gördük. Onu bütün açıklığiyle görmek güçtür. Ama bu, sofisti görmekteki güçlükle aynı değildir.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Sofist, yokluğun karanlığında sığınak kuruyor. Orada yaşıya yaşıya karanlığa alışıyor, gözümüzden kaçıyorsa o, bunu bulunduğu yerin karanlığına borçludur. Doğru değil mi?

THEAITETOS. — Görünüşte öyle.

YABANCI. — Halbuki filozof, düşüncelerini durmadan varlık şekli üzerine çevirir, ve bu alanda

parlayan ışık yüzünden onu görmek hiç kolay değildir. Çünkü bayağı ruhun gözleri tanrılık şeylere bakmaya dayanacak gücde değildir. b

THEAITETOS. — Bu da birincisi kadar doğru görünen bir açıklama.

YABANCI. — İstersen, biraz sonra, filozof üzerine daha açık bir fikir edineceğiz. Fakat sofisti, adamakıllı incelemeden bırakmıyacağız, sanırım.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Mademki şimdi anlaştığımız gibi, cinslerden bazıları karşılıklı birleşmeye geliyor, bazıları gelmiyor, bazıları birkaçı, bazıları da birçoğu ile birleşiyor, her yere giren bazılarının da hepsiyle birleşmesine bir şey engel olmuyor, o halde, şimdi, konuşmanın gidişine uyarak, bize, incelememize devam etmekten başka bir şey kalmıyor. Zaten, kalabalıkta ipin ucunu kaçırmak korkusiyle, konuşmamızı bütün şekillere yaymayacağız. Ama en büyüklerinden bazılarını ele alacak, ilkin her birinin ayrıca ne olduğunu, sonra ne ölçüde karşılıklı birleşmeye geldiğini göreceğiz. Böylece, varlıkla yokluğu bütün aydınlığiyle kavramaya gücümüz yetmese bile, hiç olmazsa araştırmamız elverdiği kadar bir açıklama verebileceğiz. Yokluğu da gerçekten var olmadığını söyleyip söyliyemiyeceğimizi, ondan zararsızca kurtulup kurtulmayacağımızı öğreneceğiz. c d

THEAITETOS. — Yapılması gereken de budur.

YABANCI. — İmdi, cinslerin en büyükleri asıl bizim gözden geçirdiklerimizdir: ***varlık, hareket,*** sonra ***sükûnet.***

THEAITETOS. — Evet, bunlar çoğundan daha büyüktür.

YABANCI. — Son ikisinin biribirine karışmayacağını da ayrıca söylemiştik.

THEAITETOS. — Evet, söylemiştik.

YABANCI. — Ama varlık ikisiyle de birleşir, çünkü ikisi de vardır.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Demek elimizde üç cins var.

THEAITETOS. — Bu da apaçık.

YABANCI. — O halde bu üçten *her biri öteki ikiden başka, kendinin aynıdır.*

e *THEAITETOS.* — Evet.

YABANCI. — Ama bu, "aynı", "başka" sözleriyle ne demek istedik? Her zaman zorunlu olarak ilk üç cinse karışmış olsalar da, onlardan ayrı iki cins midirler? O halde cinslere üç değil de beş göziyle mi bakacağız? Yoksa bu "aynı", "başka", ilk üç cinsten birine bilmeden verdiğimiz başka ad-
225 lar mıdır?

THEAITETOS. — Belki.

YABANCI. — Hareketle sükûnetin ikisi de ne "aynı" dır, ne de "başka".

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Hareketle sükûnete, ortak olarak ne yükletirsek yükletelim, bu yük ne biri ne de öteki olacaktır.

THEAITETOS. — Niçin?

YABANCI. — Çünkü, hareket sükûnete, sükûnet de harekete birden geçecektir. Öyleya, bunlar-

dan her hangi biri, ikisine birden katılacak olursa, ötekini zorla kendi özüne karşıt bir öze sokacaktır. b
Çünkü onu karşıtına ortak kılacaktır.

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Ama her ikisi de, hem "aynı" hem de "başka"[34] ile ortak oluyor.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse, hareketin de sükûnetin de hem aynı, hem de başka olduğunu söylemekten sakınalım.

THEAITETOS. — Evet, sakınalım.

YABANCI. — Ama, varlıkla "aynı" ya tek bir şey gözü ile mi bakacağız?

THEAITETOS. — Belki.

YABANCI. — Varlık "aynı" dan başka bir şey demek değilse hareketle sükûnetin ikisinin de c
var olduğunu söylemekle aynı olduklarını da söylemiş olacağız; çünkü vardırlar.

THEAITETOS. — Bu hiç olamaz.

YABANCI. — O halde aynı ile varlık bir olamaz.

THEAITETOS. — Evet, öyle.

YABANCI. — O halde "aynı" yı, dördüncü bir şekil olarak ilk üç şekle katacak mıyız?

THEAITETOS. — Elbette.

YABANCI. — Ya "başka" yı? Onu da beşinci şekil olarak tanımak gerekmez mi? Yoksa, onunla varlığın bir tek cins kurduğunu mu söyliyeceğiz?

THEAITETOS. — Belki.

YABANCI. — Ama varlıklardan kimi mutlak, kimi de izafidir, sanırım. d

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — İmdi "başka" hep izafidir, değil mi?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Varlık ile "başka" bütün bütüne ayrı olsalardı bu olmazdı. Çünkü "başka" nın varlık gibi, iki şekle ortak olduğunu kabul edersek, o zaman da "başka" bir şeyin başkası olmaksızın, başka olan bir "başka" bulunacaktır. Halbuki şüphesiz olarak biliyoruz ki, her başka olan muhakkak başka bir şeye göre başkadır.

THEAITETOS. — Doğru söylüyorsun.

YABANCI. — O halde "başka" nın özünü, seçtiğimiz şekillerin beşincisi olarak saymak gerekiyor.

THEAITETOS. — Öyle.

YABANCI. — Sonra bütün şekiller boyunca yayıldığını da söyliyeceğiz. Öyleya, şekillerden her biri, kendi özü gereğince değil, *başkaya* ortaklığı dolayısiyle başkalardan başkadır.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Şimdi, her birini teker teker ele alarak, bu beş şekil üzerine şunları söylemeliyiz:

THEAITETOS. — Neleri?

YABANCI. — İlkin hareketi ele alalım: o mutlak olarak sükûnetten başkadır. Böyle değil mi, yoksa bir diyeceğin var mı?

THEAITETOS. — Evet, öyledir.

YABANCI. — O halde hareket sükûnet değildir.

THEAITETOS. — Asla.

YABANCI. — Ama, varlıktan pay aldığı için 256
de vardır.

THEAITETOS. — Evet, vardır.

YABANCI. — Öte yandan, hareket "aynı" dan başkadır.

THEAITETOS. — Peki, öyle olsun.

YABANCI. — Demek "aynı" değildir.

THEAITETOS. — Şüphesiz, hayır.

YABANCI. — Halbuki, "aynı" dır da, çünkü her şeyin "aynı" da payı vardır.

THEAITETOS. — Elbette.

YABANCI. — O halde, kızmadan şunu kabul edelim: hareket hem aynıdır, hem de aynı değildir. Çünkü, hem aynı, hem de değildir, dediğimiz zaman, onu aynı orantılar altında görmüyoruz. Gerçekten, aynıdır diyoruz, çünkü "aynı" da payı olduğunu biliyoruz. Başkadır diyoruz, çünkü "başka" da payı olduğunu biliyoruz. Bu pay alma onu "aynı" dan ayırmış, ve aynı değil, başka kılmıştır. Böylece, biraz öncekinin tersine olarak, "aynı değil" demekte haklı olacağız. b

THEAITETOS. — Tamamıyle haklı.

YABANCI. — O halde, hareket herhangi bir yanıyle sükûnete paydaş olabilseydi, ona sükûnetli demekte bir manasızlık olmazdı.

THEAITETOS. — Halbuki, cinslerden bazılarının karşılıklı karışmaya elverişli, bazılarının elverişsiz olduğunu kabul edersek, doğru olur.

YABANCI. — Biz zaten bu ispata bundan önce
c varmıştık; bunun *cinslerin özüne uygun*[35] olduğunu göstermiştik.

THEAITETOS. — Bu, apaçık bir şey.

YABANCI. — Öyleyse yeniden başlayalım: hareket, "aynı" dan ve sükûnetten başka olduğu gibi, "başka" dan başka mıdır?

THEAITETOS. — Herhalde.

YABANCI. — Bir yandan bir manaya göre, başka değildir, öbür yandan, şimdiki düşüncemize göre de, başkadır.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Peki, şimdi bundan ne çıkar? İncelemek için *seçtiğimiz cinslerin*[36] sayısı beş ol-
d duğunu tanıdıktan sonra şimdi hareket ilk üçünden başka, ama dördüncüden başka değildir mi diyeceğiz?

THEAITETOS. — Bu olabilir mi. Doğrusunu istersen, biraz önce açıkça elde ettiğimiz sayıdan daha aşağı bir sayı tanıyamayız.

YABANCI. — Öyleyse, şu fikirde bütün gücümüzle, korkmadan dayanalım: hareket varlıktan başkadır.

THEAITETOS. — Hem gözümüzü kırpmadan dayanalım, Yabancı.

YABANCI. — O halde hareketin, gerçekten, yokluk olduğu, varlıktan pay almakla da var olduğu besbellidir.

THEAITETOS. — Evet, besbelli.

YABANCI. — Öyleyse, yalnız harekette değil, bütün cinslerde de yokluğun, muhakkak bir varlığı vardır. Gerçekten bütün cinslerde, başkanın özü, onların her birinin varlıktan başka ve dolayısıyle, yokluk kılıyor. Böylece yerinde olarak, hepsine, bu bakımdan yokluk, sonra, varlığa paydaş oldukları için de, varlık diyeceğiz.

THEAITETOS. — Olabilir.

YABANCI. — O halde her cinste *sayısız varlıkla bitmez tükenmez yokluk vardır.*

THEAITETOS. — Belki.

YABANCI. — O halde varlığın da, öteki cinslerden olduğunu söyleyeceğiz. 257

THEAITETOS. — Bu muhakkak.

YABANCI. — Böylece, görüyoruz, başkalar ne kadar var ise, varlık da o kadar yoktur. Çünkü varlık, başkalar olmadığından, kendiliğinden birdir. Ama öte yandan da sayısı sonsuz olan başkalar da yoktur.

THEAITETOS. — Bu sözün hiç de hakikatten uzak değil.

YABANCI. — Mademki cinslerin özünde karşılıklı ortaklık vardır, o halde bunda kızacak bir şey yoktur. Bu noktayı tanımak istemeyen kimse, kanıtlarımızdan çıkardığımız sonuçları çürütmeden önce, onları kendi kozuna kazanmalıdır.

THEAITETOS. — Bunu istemekte pek haklısın.

YABANCI. — İşte gözden geçirilecek bir nokta daha. b

THEAITETOS. — Hangisi?

YABANCI. — Yokluk dediğimiz zaman, varlığın karşıtı bir şey değil, sadece *başka* bir şey diyoruz.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Bir şey büyük değildir, dediğimiz zaman, bu sözle onun eşitten ziyade küçük olduğunu mu söylüyoruz, dersin?

THEAITETOS. — Bu nasıl olur?

YABANCI. — Yok demenin karşıt demek olduğu söylendiği zaman bu sözü tanımayacağız, şunda karar kılacağız; yok demeden önce gelen adlar veya daha ziyade bu adların gösterdiği şeylerin
c sonuna gelen "değil" veya "me", "ma" dan anlaşılan, başka bir şeydir.

THEAITETOS. — Çok doğru.

YABANCI. — İstersen bir noktayı daha gözden geçirelim.

THEAITETOS. — Buyur.

YABANCI. — "Başka" nın özü bana ilim gibi parçalanmış görünüyor.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Şüphesiz, ilim de birdir, ama belli bir konu ile uğraşmak için ondan ayrılan her dalın yalnız kendine uyan bir adı vardır: bundan
d dolayıdır ki, birçok ilim ve sanat vardır, deniliyor.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — İmdi, başkanın özü her ne kadar birse de onun bölümleri için de böyledir.

THEAITETOS. — Belki. Ama nasıl?

YABANCI. — Başkanın güzele karşıt bir yanı var mıdır?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Adsız mıdır? Yoksa özel bir adı var mıdır?

THEAITETOS. — Bir adı vardır; çünkü "güzel - değil" dediğimiz her şey güzelin özüne göre başkadır.

YABANCI. — İşte sana bir soru.

THEAITETOS. — Nasıl bir soru?

YABANCI. — Güzel - değil dediğim şey, belli bir cinsten ayrılarak, başka bir varlığa karşı konan bir varlık değil midir?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyle sanıyorum ki güzel - değil en sonunda bir varlığın başka bir varlığa karşı konmasıdır.

THEAITETOS. — Pek doğru.

YABANCI. — Ama, böyle olunca, güzel - değil, güzelden daha mı az var olacaktır, dersin?

THEAITETOS. — Asla.

YABANCI. — Öyleyse büyük - değilin de büyük kadar var olduğunu söylemek gerek. 258

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde doğru - değil de doğru ile aynı sıraya konmalıdır, çünkü, hiç bir zaman biri ötekinden daha çok var değildir.

THEAITETOS. — Tabii.

YABANCI. — Mademki başkanın özü, gördüğümüz gibi, varlıklar arasında yer alıyor, o halde ötekiler için de aynı şeyi söyleyeceğiz, ve gene mademki o vardır, o halde, bölümleri de herhangi bir şey kadar muhakkak var olacaktır.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Öyleyse bence "başka" nın özünden bir bölüm ile varlığın özünden bir bölüm karşılıklı olarak birbiriyle karşılaştığında, denebilir
b ki, bu karşıtlık, varlıktan daha az bir varlık değildir; çünkü bu *varlığın karşıtını değil, sadece varlıktan başka bir şeyi gösterir.*

THEAITETOS. — Besbelli.

YABANCI. — Öyleyse ona ne ad vereceğiz?

THEAITETOS. — Şüphesiz yokluk, sofist dolayısıyle aradığımız yokluk adını vereceğiz.

YABANCI. — O halde *yokluk,* dediğim gibi, *var olmakta hiç bir şeyden aşağı değildir.* Ve, büyüğün büyük, güzelin güzel, büyük - değilin büyük - değil, güzel - değilin güzel - değil olduğu gibi
c yokluğun da sağlam bir varlığı ve kendine has bir özü bulunduğunu, gene aynı şekilde yokluğun, cinslerin çokluğu içinde bir cins olarak eskiden var olduğu gibi şimdi de bulunduğunu korkmadan söylemek lâzım değil midir? Yoksa hâlâ bunun üzerinde bir şüphe mi var, Theaitetos?

THEAITETOS. — Hayır, hiç bir şüphemiz yoktur.

YABANCI. — Gördün mü, şimdi, Parmenides'e meydan okuduk ve onun aşılmasını yasak ettiği sınırları aştık.

THEAITETOS. — Nereden?

YABANCI. — Araştırmalarımızı, bize yasak ettiğinden daha geniş bir alanda ileri götürerek, yanlışlarını gösterdik.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Hatırımda kaldığına göre o şöyle diyor:

"Hayır, yoku asla zorla var edemezsin.
"Vazgeç, bu yolda araştırmadan düşünceni ayır..."

THEAITETOS. — Doğru hatırladın.

YABANCI. — İmdi biz, yalnız yokluğun var olduğunu göstermekle kalmadık, yokluk cinsini de tamamiyle aydınlanttık. Öyleya, "başka" nın özünün var olduğunu ve karşılıklı ilişkilerinde bütün varlıklar arasında dağıldığını gösterdik, sonra da, asıl gerçek yokluğun "başka" nın varlığa karşı gelen her bölümü olduğunu söylemeye cesaret ettik.

THEAITETOS. — Bence, burada hakikatin ta kendisini söyledik, Yabancı.

YABANCI. — O halde bize, yokluğun, varlığın karşıtı olduğunu inkâr ettiğimiz için var olduğunu ileri sürmeye cesaret ettiğimiz söylenmesin. Biz, varlığın o mahut karşıtından yüzümüzü çevireli hayli zaman oldu. Onun var veya yok olduğunu, anlaşılır veya hiç anlaşılmaz olduğunu bilmek bizi ilgilendirmez.

Biraz önce verdiğimiz yokluk tanımına gelince, 259
ya onu çürüterek bize yanlışlığını göstersinler, yahut da bunu yapamayınca, bizim dediğimizi söyle-

meyi kabul etsinler: cinsler arasında karşılıklı karışma vardır. Varlık ile *"başka"*, bütün cinslerde olduğu kadar karşılıklı olarak da birbirleriyle karışırlar. Böylece, varlıktan pay alan "başka", varlığa paydaşlığı dolayısıyle, *vardır;* bunun beraber, kendisi paydaş olduğu şey değil, paydaş olduğundan *başkadır;* varlıktan başka olduğu içindir ki, yokluk olduğu, gün gibi apaçıktır. Öte yandan "başka" ya ortak olan *varlık* da, öteki cinslerden *başka* olacaktır. Hepsinden başka olunca da, tek başına onların hiç biri olmadığı gibi başkaların toplamı da değil-
b dir; yalnız kendisidir. Böylece varlık gene su götürmez bir şekilde, binlerce ve binlerce defa olarak yoktur, "başka" lar da ister ayrı ayrı, ister hep bir arada olsun, birçok bakımdan hem var, hem de yoktur.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Bu karşıtlığa inanmak istemiyorlarsa, meseleyi incelesinler de bizden daha iyisini söylesinler. Ama kanıtları istediği yana çekerek
c güç bir icatta bulunduğunu sanmak, verilen emeğe değmeyen bir şeyle boş yere uğraşmaktır: gösterdiğimiz kanıtlar buna şahittir. Doğrusu bunda ne güzel bir icat, ne de güç bir keşif vardır. Ama asıl güç ve güzel olan şudur:

THEAITETOS. — Ne?

YABANCI. — Önce de söylemiştim: herkesin ortaya atabileceği bu saçmaları bir yana bırakarak, bir araştırmanın gidişini, adım adım inceleyerek takibetmesini, ve bu konuşma ister bir bakımdan "başka" nın "aynı", ister "aynı" nın "başka" olduğunu

ileri sürsün, onu her iki açıklamada güttüğü yola ve fikre göre münakaşa etmesini bilmek. Fakat, doğru tenkit, doğruyu söylemek lâzımsa, rasgele "aynı" nın "başka"; "başka" nın "aynı"; büyüğün küçük; benzerin benzeme olduğunu göstermek ve durmadan kanıtlarında bu karşıtları ortaya sermekten zevk almak değildir: bu sadece gerçekle ilk temasta acele elde edilen bir meyvadır.

THEAITETOS. — Muhakkak.

YABANCI. — Gerçekten, sevgili dostum, her e
şeyi her şeyden ayırmaya çalışmak, yalnız ahengi bozmak değil, *Musalardan,* felsefeden büsbütün habersiz olmaktır da.

THEAITETOS. — Niçin?

YABANCI. — Her şeyi bütün başka şeylerden ayırmak, *her türlü sözü*[37] kökünden yok etmektir; çünkü söz, fikirlerin karşılıklı birleşmesinden doğar.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — O halde, biraz önce bu adam- 260
larla savaşmanın ve onları zorla karşılıklı karışmaya razı etmenin ne kadar yerinde olduğunu görüyor musun?

THEAITETOS. — Niçin yerinde?

YABANCI. — Sözü varlığın cinsleri arasında saklamak için. Doğrusu sözsüz kalmak, her şeyden önce, felsefesiz kalmak olurdu. Bu ise kayıpların en büyüğüdür. Ama bundan başka, bir anda şu sözün tanımını beraberce vermemiz lâzımdır. Sözün hiç bir varlığı olmadığını söyleyerek, bizi sözsüz bıra-

kacak olurlarsa, o zaman her hangi bir şey üzerine hiç söz söyleyemez oluruz. Hiç bir şeyin mutlak ola-
b rak hiç bir şeyle karışmadığını kabul etseydik, o zaman, gerçekten, sözsüz kalırdık.

THEAITETOS. — Bunda haklısın. Ama niçin şimdi sözü tanımlamak zorundayız? Bunu anlamıyorum.

YABANCI. — Peşimden gel, göreceksin, belki şu düşünceler bunu sana daha kolay anlatacaktır.

THEAITETOS. — Hangi düşünceler?

YABANCI. — Yokluğun da başkaları gibi belli bir cins olduğunu ve bütün varlıklara dağıldığını görmüştük.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — O halde, şimdi kanaate ve söze karışıp karışmadığını da gözden geçirmeliyiz.

THEAITETOS. — Niçin?

YABANCI. — Karışmazsa, her şey muhakkak
c doğrudur; karışırsa, yanlış kanaatle yanlış söz doğar. Düşüncede olduğu kadar sözde de yanlışı doğuran, var olmayanı düşünmek veya söylemektir sanırım.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — İmdi, yanlış olan yerde aldanma da vardır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Nerede aldanma varsa, orada, her şey muhakkak hayaller, kopyalar, hülyalarla doludur.

THEAITETOS. — Tabii.

YABANCI. — Sofistin buraya sığındığını, ama yanlışın mutlak olarak var olmadığını söylediğini söylemiştik. Öyleya onca, kimse yokluğu ne düşünür ne de ifade edebilir; çünkü yokluğun, hiç bir bakımdan varlıkta payı yoktur. d

THEAITETOS. — Doğru dedin.

YABANCI. — Ama şimdi yokluğun varlığa katıldığını gördük, artık o bu kanıtı silâh olarak kullanamaz. Belki, türlerden bazılarının yokluktan pay alıp, bazılarının almadığını ve kanaatle sözün pay almazlardan olduğunu söyliyerek karşı koyacaktır. Bu defa da böylece, kanaat ve sözün yoklukta payı olmadığını ileri sürerek bütün gücüyle hayaller ve uydurmalar sanatının var olmadığını söyleyecektir. Biz ise sofisti bu sanata yerleştirmek istiyorduk. Bu ortaklık ver olmadıkça, yanlış var olamaz. İşte e
bunun içindir ki, sözün, kanaatin, hayalin ne olduğunu adamakıllı incelemek lâzımdır. Bu noktayı aydınlattıktan sonra, bunların yokluğa ortaklıklarını bulur; bunu bulunca da yanlışın var olduğunu gösterir; bir defa yanlışın var olduğunu gösterince de ona karşı yapılan şikâyete hak vererek, sofisti yan- 261
lışın içine hapsedebiliriz; yahut da bunu yapamazsak serbest bırakır, onu başka bir cinste aramaya gideriz.

THEAITETOS. — Görüyorsun ki,Yabancı, başlangıçta sofist üzerine söylediğimiz tamamiyle doğru çıkıyor: o gerçekten avlanması güç olan bir cinstir. Öyleya, bol bol mesele doğuruyor: karşımıza çıkardığı her mesele, kendisini yakalamaya varmazdan önce, aşılması gereken bir kaledir. Şimdi yok-

luk yoktur diyerek önümüze gerdiği duvarı aşar gi-
b bi olur olmaz, hemen karşımıza başka birini diki-
yor; şimdi de hem sözde hem de kanaatte yanlışın
var olduğunu göstermek lâzımdır. Ama bundan
sonra belki yeni bir mesele daha belirecektir; onun
ardından başka biri gelecek, benim gördüğüme gö-
re de asla bunların sonu gelmeyecektir.

YABANCI. — İleriye attığımız adım ne kadar
ufak olursa olsun, Theaitetos, gene cesaret alarak
yolumuza devam etmeliyiz. Bu ilk engeller önünde
cesaretimizi kırmakla, ikinciler önünde bir adım bile
ileri atamamak, hatta gerilemekten başka ne kaza-
c nacağız? Atalar sözünün dediği gibi, böyle bir kah-
raman kaleyi alıncaya kadar sabah olacaktır. Azizim,
mademki şimdi dediğim ispatı sonuna getirdik[38]
öyleyse, aşılması en zor bir duvarı aştık demektir:
bundan sonrası daha kolay, daha az önemli ola-
caktır.

THEAITETOS. — İyi söyledin.

YABANCI. — O halde, biraz önce dediğimiz
gibi, sözle kanaatin yoklukla ilgilerini açıkça gör-
mek, veya her ikisinin mutlak doğru, hiç birinin de
yanlış olmadığını anlamak için ilkin onları ele ala-
lım.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Haydi: cinslerle harflerden söz
d ettiğimiz gibi şimdi de adları inceleyelim. Doğru-
su, şimdi aradığımız çözümü burada görür gibi olu-
yorum.

THEAITETOS. — Adlar üzerine de gene ne
soracaksın?

YABANCI. — Hepsi birbirine uyar mı, yoksa hiçbiri ötekilere uymaz mı, yahut da bazıları biribirine uyar da, bazıları uymaz mı?

THEAITETOS. — Son varsayımın doğruluğu apaçık; bazıları evet, bazıları hayır.

YABANCI. — Senin anladığın belki şudur: biribiri ardınca söylenenler bir mana taşır; aralarında da bir uygunluk vardır. Hiç bir mana taşımadan e
zincirlenenler arasında da uygunluk yoktur.

THEAITETOS. — Bununla ne demek istiyorsun?

YABANCI. — Bana evet derken zihninde bulunanı. Öyleya, varlığı sesle vermek için iki türlü işaretimiz var.

THEAITETOS. — Hangileri?

YABANCI. — İsimlerle fiiller. 262

THEAITETOS. — İşareti niçin ikiye böldün, anlatır mısın?

YABANCI. — Bir işi gösterene fiil diyoruz.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Bu işleri yapanlara verdiğimiz sesli işaret isimdir.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Ne fiilsiz isimlerle bir söz vücuda gelebilir, ne de isimsiz fiillerle.

THEAITETOS. — Bak bunu bilmiyordum.

YABANCI. — Şüphesiz biraz önce, evet der- b
ken başka bir düşündüğün vardı. Çünkü ben de onu söylemek istiyordum: bu isim ve fiillerle, böylece, biribiri ardınca söylendikleri zaman, bir söz olmaz.

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Meselâ: *yürüyor, koşuyor, uyuyor* ve bir işi gösteren bütün başka fiiller, böyle biribiri ardınca söylenince bir söz olmazlar.

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Şimdi de *aslan, geyik, at* ve iş yapanları gösteren başka bütün adları söyleyelim,
c bunlar da bir söz vücuda getirmeyecektir. Çünkü bu ve öteki dizide ağızdan çıkan sesler, isimlere fiilleri karıştırmadıkça, bir iş, bir işsizlik, bir varlık yahut bir yokluk göstermezler. Ancak karışınca bir uygunluk elde edilir. O zaman derhal ilk birleşme söz olarak vücut bulur; bu ise, bütün sözlerin ilki ve en kısasıdır.

THEAITETOS. — Bununla ne demek istiyorsun?

YABANCI. — *İnsan öğrenir,* denildiğinde sen-
d ce ilk ve en sade bir söz söylenmiş olmaz mı?

THEAITETOS. — Bence evet.

YABANCI. — Bu andan itibaren bu sözde, var olan, veya var olmakta olan, yahut var olmuş olan yahut da var olacak olan şeylere dair bir işaret vardır; sonra bu söz yalnız söylenmekle kalmıyor, fiillerle isimleri birleştirerek, bir şeyin olduğunu da gösteriyor. Bunun için, söylüyor demedik te, söz söylüyor dedik ve bu tertibe söz adını verdik.

THEAITETOS. — Haklısın.

YABANCI. — Böylece, nasıl nesnelerden bazıları arasında karşılıklı uygunluk var, bazıları arasında da yok idi ise, bunun gibi ses işaretleri ara-

sında bazıları biribiriyle gitmez, bazıları da biribiriyle giderek sözü yaratır.

THEAITETOS. — Tamamiyle doğru.

YABANCI. — Bir nokta daha.

THEAITETOS. — Hangisi?

YABANCI. — Söz, söz olunca, muhakkak bir şey üzerine sözdür; hiç üzerine söz olamaz,

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Sonra onun belli bir niteliği de olması lâzım gelmez mi?

THEAITETOS. — Onu başka türlü düşünebilir miyiz ki.

YABANCI. — O halde dikkatimizi kendi üzerimize çevirelim.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — İsim ve fiilin yardımıyle şeyle işi birleştirerek senin önünde bir söz söyleyeceğim; sen de bana, sözümün kimin üzerine olduğunu söyleyeceksin.

THEAITETOS. — Elimden geldiği kadar is- 263
teğini yerine getireceğim.

YABANCI. — *Theaitetos oturuyor,* sözü uzun bir söz müdür?

THEAITETOS. — Hayır, oldukça kısadır bile.

YABANCI. — O halde bu kısa söz, kim dolayısıyle, kim üzerine söylenmiş bir sözdür? Bunu söylemek sana düşer.

THEAITETOS. — Tabiî benden dolayı, benim üzerime.

YABANCI. — Ya şu söz?

THEAITETOS. — Hangi söz?

YABANCI. — *Şimdi kendisiyle konuştuğum Theaitetos uçuyor.*

THEAITETOS. — Bunun için de gene bir tek cevap vardır: benden dolayı, benim üzerime.

YABANCI. — Ama bu sözlerden her birinin muhakkak bir niteliği olduğunu da söylüyoruz.

b *THEAITETOS.* — Evet.

YABANCI. — O halde her birine hangi niteliği yükleteceğiz?

THEAITETOS. — Bu sözlerden, biri yanlış öteki doğrudur, denebilir.

YABANCI. — İmdi, ikisinden doğru olanı, senin hakkında var olanı olduğu gibi söyliyendir.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — Yanlış olan da, var olandan başka bir şey söyler.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde var olmayanın var olduğunu söyler.

THEAITETOS. — Aşağı yukarı.

YABANCI. — Demek, olan şeyleri söylüyor, ama senin hakkında var olan şeylerden başka şeyler söylüyor. O halde, dediğimiz gibi her şeyin çevresinde birçok varlıkla o kadar da yokluk vardır.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

c *YABANCI.* — Böylece senin üzerine söylediğim ikinci söz, verdiğimiz söz tanımına göre, ilkin, pek kısadır.

THEAITETOS. — Bu zaten biraz önce vardığımız sonuçlardan çıkıyor,

YABANCI. — Sonra, bir kimse hakkındadır.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde senin hakkında değilse, başka bir kimse hakkında değildir.

THEAITETOS. — Muhakkak.

YABANCI. — Zaten, hiç bir kimse hakkında söylenmeseydi, söz olmazdı. Öyleya her hangi bir şey üzerine söylenmeyen bir söz, olamaz.

THEAITETOS. — Pek doğru.

YABANCI. — Böylece, senin hakkında, aynı olanı, başka olarak, var olmayanı da var olarak söyleyen isim ve fiil yığını, gerçekten, *yanlış bir sözdür.*

THETETOS. — Tam doğruyu söyledin.

YABANCI. — Peki ama, düşüncenin, kanaatin, hayalin, bütün bunların, ruhlarımızda, yanlış olabildiği kadar doğru da olabilecek cinler olduğu apaçık değil mi?

THEAITETOS. — Nasıl?

YABANCI. — Ne olduklarını, nerede biribirinden ayrıldıklarını anlatmama müsaade edersen, nasılı daha kolay öğreneceksin.

THEAITETOS. — Anlat.

YABANCI. — Evet, düşünce ile söz aynı şeydir, şu var ki, ruhun kendi kendisiyle yaptığı içten ve sessiz konuşmaya, düşünce diyoruz, o kadar.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Ama ondan ağız yoluyle ses biçiminde çıkan yayıma söz diyoruz.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Bundan başka, sözde şu da vardır:

THEAITETOS. — Ne?

YABANCI. — Evet deme ile hayır deme.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Bu, ruhta, düşüncede, sessizce
264 olduğu zaman, kanaat kelimesinden başka bir kelime ile gösterebilir misin?

THEAITETOS. — Başka hangi sözle söyleyebilirdim.

YABANCI. — Bunun tersine olarak, kanaat, kendiliğinden değil de duyum yoluyle olursa, bu ruh haline doğru bir ad verebilmek için hayalden başka bir kelime bulunabilir mi?

THEAITETOS. — Başka hiç bir ad bulunamaz.

YABANCI. — Mademki gördüğümüz gibi, doğru sözle yanlış söz vardır, sözde de, ruhun kendiyle konuşması olan düşünce ile düşüncenin sonu olan kanaati, bundan da duyumla kanaatin birleşme-
b sinin eseri olan hayali biribirinden ayırdık, o halde sözün akrabaları olan bunlardan bazılarının, bazı kere yanlış olması gerekir.

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Kanaatle sözün yanlışlığını, - pek az zaman önce, onu araştırmaya kalkmanın boş yere emek vermek olacağından korkarken,- şimdi, umduğumuzdan daha erken bulduğumuzun farkına vardın mı?

THEAITETOS. — Evet, farkındayım.

c *YABANCI.* — O halde geriye kalan şeyler için cesaretimizi kırmayalım. Mademki bu noktayı aydın-

lattık, şimdi bundan önceki şekillere göre yaptığımız bölmeleri hatırlayalım.

THEAITETOS. — Hangi bölmeler?

YABANCI. — Hayal yapan sanatı ikiye bölmüştük: biri kopya, öteki uydurma yapıyordu.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Sofisti, bunlardan hangisine koyacağımızı bilmiyorduk.

THEAITETOS. — Evet, bilmiyorduk.

YABANCI. — Sonra, biz bu şaşkınlık içinde iken, hiç bir zaman, hiç bir yerde, hiç bir bakımdan yanlış yoktur diyerek, kopyanın, hayalin, uydurmanın var olmadığını herkesin önünde herkese karşı ileri süren kanıt ortaya çıkınca da, daha göz kararttıcı bir baş dönmesine tutulmuştuk. d

THEAITETOS. — Doğru söyledin.

YABANCI. — Ama, mademki şimdi yanlış sözle yanlış kanaatin var olduğunu meydana çıkardık, öyleyse, varlıkların taklitleri mümkündür ve bunları yapmak gücünden bir aldatma sanatı doğabilir.

THEAITETOS. — Bu, gerçekten olabilir.

YABANCI. — Bundan başka, önce, sofistin bu şekillerden birine girdiğinde de anlaşmıştık.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — O halde yeniden, elimizdeki cinsi ikiye bölüp bölmelerimizin sağını güderek, e ilerlemeye çalışalım. Sofistle ortak olan bölümle uğraşalım. Sofisti, ortak bütün şeylerden sıyıralım. Ona ancak kendi özünü bırakalım. Böylece, onun kendi özünü, her şeyden önce, kendimize besbelli

kıldıktan sonra, böyle bir yöntem ile en yakın akra-
365 balığı olanlara besbelli kılabiliriz.

THEAITETOS. — İyi.

YABANCI. — İlkin bölmemize, meydana getirme ve kazanma sanatlarıyle başlamamış mı idik?

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Kazanma sanatında da, av, kavga, ticaret ve bu çeşitten başka şekiller bize sofisti göstermemiş mi idi?

THEAITETOS. — Hem de tamamiyle.

YABANCI. — Mademki şimdi onu taklit sanatına kapattık, o halde şüphesiz ilk olarak meydana getirme sanatını da ikiye bölmek lâzımdır. Çün-
b kü taklit, bir çeşit meydana getirmedir. Ama gerçekleri değil, hayalleri meydana getirmedir. Doğru değil mi?

THEAITETOS. — Tamamen doğru.

YABANCI. — Öyleyse, meydana getirme sanatını iki bölüme ayırmakla işe başlayalım.

THEAITETOS. — Hangilerine?

YABANCI. — Şu bölümlere: tanrı işi (ilâhî) insan işi (beşerî).

THEAITETOS. — Gene anlamadım.

YABANCI. — Başlangıçta söylediğimizi hatırlayalım: o zaman önceden olmayanın sonradan olmaya başlamasına sebep olan her güç, meydana getiricidir demiştik.

THEAITETOS. — Hatırladım.

c *YABANCI.* — İmdi, bütün canlı hayvanların, sonra yeryüzünde tohumlarla köklerden fışkıran bit-

kilerin, sonra da toprağın içinde yığılı, eriyen, erimiyen, cansız cisimlerin, bütün bunların, ilkin yokken, sonradan sırf Tanrı eliyle varlığa geldiklerini söylemeyecek miyiz? Yoksa herkesin inanıp söylediğini mi kabul edeceğiz?

THEAITETOS. — Yani?

YABANCI. — Onları ya tabiat, kendinden gelen ve hiç bir düşüncenin yardımı olmaksızın gelişen bir sebeple, yahut da Tanrı, kendinden çıkan bir akıl, bir tanrı bilgisi ile meydana getiriyor.

THEAITETOS. — Ben, belki yaşımdan ötürü, d
çok zaman kanaat değiştiriyorum. Ama, bugün sana bakarak senin, bu yaradılışların şüphesiz Tanrıdan gelen bir sebepten çıktığına inandığını sanıyorum ve inandığına inanıyorum.

YABANCI. — Düşüncen doğru, Theaitetos. Gelecekte, başka türlü düşünenler arasına gireceğine inansaydım şimdi ispatıma zorlayıcı bir kandırma kuvveti vererek, burada seni kendi kanaatime çelmek için uğraşırdım. Ama senin yaradılışını pek iyi biliyorum: o, ispatlarım lüzum göstermeden, hangi kanaate doğru sürükleniyorsa kendiliğinden o yana doğru meylediyor. Bunun için, seni fikrime e
çelmeye çalışmaktan vazgeçiyorum. Çünkü boş yere vakit kaybedeceğiz. Yalnız şunu söyliyeceğim: tabiat eseri denen eserler bir Tanrı sanatının eserleridir, insanların bunlardan meydana getirdikleri eseler de bir insan sanatının eserleridir: o halde, bu ilkeye göre, iki türlü meydana getirme vardır: biri, insan işi, öteki tanrı işi.

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Öyleyse bunların da her birini ikiye böl.

266 *THEAITETOS.* — Nasıl?

YABANCI. — Meselâ, meydana getirmeyi enliliğine böldükten sonra, şimdi de uzunluğuna böl.

THEAITETOS. — Bölelim.

YABANCI. — Böylece elimizde dört bölüm var: ikisi bizimle ilgili ve insan işi; ikisi Tanrı ile ilgili ve Tanrı işi.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Ama ilk yönde yeniden bölecek olursak, her ana bölümden gerçekler meydana getiren bir bölüm ayrılacaktır. Geriye kalan iki bölüme de en doğrusu, hayaller meydana getiren bölüm demek gerekir, görüyorsun meydana getirme gene yeni-
b den ikiye bölünmüş oluyor.

THEAITETOS. — Bu yeni ikileşmeyi anlatır mısın?

YABANCI. — Biz ve başka bütün canlılar, sonra ateş, su, ve aynı cinsten maddelerle onları teşkil eden unsurlar, bütün bu şeylerden her birinin kendi varlığı, biliyoruz, Tanrının meydana getirdiği birer eserdir. Doğru değil mi?

THEAITETOS. — Doğru.

YABANCI. — Sonra bunlardan her birinin yanına gerçeklikleri değil, *hayalleri* sıralamaya gelir. Gene bu hayaller de tanrı icadıdır.

THEAITETOS. — Hangi hayaller?

YABANCI. — Uykuda gördüğümüz hayaller ve, gündüzün kendiliğinden şekil aldığı söylenen

bütün uydurmalar: ateşin karanlıkta görünen gölgesi; parlak ve düz yüzeyler üzerinde, aynı bir noktada, iki ışığın, yani bu yüzeylerin ışığı ile yabancı bir ışığın birleşmesinden doğan hayal ki, *her zamanki görüşün* tersi[39] bir duyum meydana getirir.

THEAITETOS. — İşte tanrı işi meydana getirmenin iki eseri: biri, şey; öteki, her seyin yanında giden hayal.

YABANCI. — Ama insan sanatı hakkında ne diyeceğiz? İnsan sanatının duvarcı sanatiyle gerçek evi yarattığını, ressam sanatı ile de, uyanık gözlere insan eliyle sunulan bir rüya olan başka bir ev yarattığını söylemiyecek miyiz?

THEAITETOS. — Şüphesiz. d

YABANCI. — Meydana getirici olan işimizin eserleri çifttirler, sonuna kadar da böyle çift olarak sürer giderler: bir yanda, şeyle, şeyi meydana getirme, öte yanda da hayalle hayali meydana getirme vardır.

THEAITETOS. — Şimdi daha iyi anlıyorum, böylece, meydana getirme sanatında, her biri çift, iki şekil kabul ediyorum: birincisi, tanrı işi meydana getirme ile insan işi meydana getirme; öteki, şeyleri veya bazı benzerlikleri yaratma.

YABANCI. — Şimdi, yanlışın gerçekten yanlış olduğu ve tabiatı gereğince varlıklar arasında yer aldığı ispat edilince, hayal yapmanın da, biri kopya meydana getirme, öteki uydurma meydana getirme olmak üzere, iki cinsi bulunduğunu hatırlayalım, e

THEAITETOS. — Zaten biz de bunu çıkarmıştık.

YABANCI. — İmdi, ispatımız bitti; şimdi bu eserleri biribirinden ayrı iki şekil olarak kabul etmekte tamamiyle haklıyız.

THEAITEOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse, uydurmayı da ikiye
267 bölelim.

THEAITETOS. — Ne yönde? Nasıl?

YABANCI. — Birincisinde uydurma, aletlerle yapılır, ikincisinde uydurmayı yapan kimse kendini alet olarak kullanır.

THEAITETOS. — Ne dedin?

YABANCI. — Bir adam senin biçimini benzetmek için kendi vücudunu, senin sesini benzetmek için de kendi sesini kullanırsa benzetme sanatının bu bölümüne, herkesçe taklit adı verilir sanırım.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Öyleyse bu bölümü taklit adı altına koyalım. Ötekine gelince, onu bir birliğe
b almak ve ona uygun bir ad vermek işini başkalarına bırakarak, şimdi ona büsbütün göz yumalım.

THEAITETOS. — O halde, birini alıp ötekini bırakalım.

YABANCI. — Ama Theaitetos, bu birinci bölümü de gene ikiye bölmek gerekir. Bak niçin?

THEAITETOS. — Niçin?

YABANCI. — Taklitçilerin bazıları bilmeyerek bazıları da bilerek, taklit ederler. Burada, bilgi ile bilgisizlikten daha geniş bir bölme ilkesi bulabilir miyiz?

THEAITETOS. — Bulamayız.

YABANCI. — O halde biraz önce sözü geçen taklit, bilen kimselerin yaptığı bir taklitti. Senin biçimini ve şahsını taklidetmek isteyen onları bilebilendir.

THEAITETOS. — Tabiî.

YABANCI. — Ama doğrulukla (adalet) bütün faziletin şekli üzerinde ne diyeceğiz? Bu şeklin ne olduğunu bilmedikleri halde, onun üzerine bilmem nasıl bir kanaat edinerek uydurdukları yalancı hayali iş ve sözlerine elden geldiği kadar taklit ederek gerçekten kendiliğinde varmış gibi göstermeye çalışan birçak kimseler yok mudur?

THEAITETOS. — Vardır evet, olmaz olur mu.

YABANCI. — Acaba, hepsi, hiç doğru kimseler olmadan doğru kimseler gibi görünmeyi beceremiyorlar mı? Yoksa tersi mi oluyor?

THEAITETOS. — Büsbütün tersi.

YABANCI. — Şimdi birbirinden ayrı iki taklitçi karşısında bulunuyoruz sanırım: bilmeyenle bilenin karşısında.

THEAITETOS. — Evet.

YABANCI. — Böyle olunca, onların her birine uyan bir adı nereden bulabiliriz? Bulmak güç şüphesiz; çünkü, bizden önce gelenler bu cins ve çeşitlere ayırma işinde, kökleşmiş bir tembelliğin köleleri idiler. Bunun hakkında pek az şey biliyorlardı. Onun için asla böyle bir işe girişmediler. Böylece elimizde bolca ad kaynakları yoktur. Biz gene hiç

olmazsa birini ötekinden ayırmak için, — belki
e sözümüz fazla cüretli görünse de — kanaate dayanan taklide *kanaat taklidi*[40], ilme dayanan da, ilim taklidi diyelim.

THEAITETOS. — Olsun.

YABANCI. — Şimdi, biz birinciyi kullanacağız; çünkü sofistin bilenlerden değil, taklit edenlerden olduğunu gördük.

THEAITETOS. — Şüphesiz.

YABANCI. — O halde kanaat taklitçisini, tıpkı bir demir parçasını "halis demir mi, yoksa içinde hâlâ bir saman çöpü var mı yok mu" diye, incelediğimiz gibi, gözden geçirelim.

THEAITETOS. — Peki.

YABANCI. — Onda saman çöpü vardır, hem
268 de birçok yerinde. Çünkü bu taklitçilerden biri saf dildir: gerçekten bir şey hakkında sadece bir kanaat sahibidir, ama, o şey üzerinde ilim sahibi olduğunu sanır. Öteki, içinde çokça yuvarlandığı kanıtlara kuvvetli bir güvensizlik payı kattığı gibi başkaları önünde de bilgin geçindiği şeylerin cahili olduğuna dair kuvvetli bir şüphe uyandırır.

THEAITETOS. — Şüphesiz, söylediğin gibi, bu iki çeşit de vardır.

YABANCI. — Böylece birine sade taklitçi, ötekine *alaycı taklitçi*[41] diyeceğiz.

THEAITETOS. — Belki.

YABANCI. — Sonuncunun cinsine de bir mi, yoksa iki mi diyeceğiz?

THEAITETOS. — Ona da bir bak...

YABANCI. — Bakınca, iki türlü adam görüyorum: biri, bu alayı uzun sözlerle halk toplantılarında, herkes önünde yapıyor; öteki, özel toplantılarda, sözünü kısa kanıtlara bölerek dinleyicisini kendi kendini çürütmeye zorluyor. b

THEAITETOS. — Pek doğru söylüyorsun.

YABANCI. — Öyleyse, uzun söz söyleyen, bizce kimdir? Devlet adamı mı, halk hatibi mi?

THEAITETOS. — Halk hatibi.

YABANCI. — Ya ötekine ne ad vereceğiz? *Bilge mi? Yoksa sofist mi*[42]*?*

THEAITETOS. — Bilge diyemeyiz, bu olamaz, çünkü onun bilmediğini gördük. Ama, bilge taklitçisi olduğuna göre, şüphesiz bu ona biraz yaklaşan bir ad olacaktır. Ve daha şimdiden seziyorum ki, onun hakkında şunu söyleyebiliriz: işte gerçekte olduğu gibi, bütün varlığıyla karşımızda, bizim meşhur Sofist. e

YABANCI. — O halde, bundan önce yaptığımız gibi, adının unsurlarını gerisi geriye ucuca düğümleyerek, zinciri burada kapatacağız.

THEAITETOS. — Ben de bu fikirdeyim.

YABANCI. — Böylece kanaat üzerine kurulan bir sanatın alaycı bölümü ile taklit sanatına giren, uydurmalar meydana getiren cinsle de hayaller yaratmak sanatına bağlanan bu çürütme sanatı; meydana getirme sanatının sözlerle hayal yapmak olan tanrılık, değil, insanlık bu bölümü, denebilir ki, gerçek sofistin, "kanı ve sülâlesi" dir. Bunu demekle düpedüz hakikatı söylemiş oluruz. d

THEAITETOS. — Şüphesiz.

Sofist Üzerine Açıklayıcı Notlar

1 — Sayf. 3, Sat. 2. "Verdiğimiz sözü tutarak"

Theaitetos'un sonunda (210 c), Sokrates, Theodoras'a, ertesi gün aynı yerde buluşmak üzere söz veriyor. Bu da bize, *Sofist*'in, *Theaitetos*'dan sonra kaleme alındığını gösteriyor.

2 — Sayf. 3, Sat. 9. "Yabancıların Tanrısı"

Bu, yabancıları, yani garipleri veya misafirleri himayesi altına alan misafirlik tanrısı, Zeus Ksenios'tur. Theodoros da Elealı gibi bir yabancıdır, Kirena'lı bir matematikçidir.

3 — Sayf. 3, Sat. 18. "Münakaşalara can atanlar".

Euthydemos adlı diyalogda görülen Euthydemos ve kardeşi Dionisodoros gibi eristik ustası sofistler. *Sofist*, asıl bu türlü sofistleri tenkit için kaleme alınmıştır. Beşinci tarifin kastettiği sofistler bunlardır.

4 — Sayf. 3, Sat. 25. "Şehir şehir dolaşarak"

Eflatun burada *Odysseus*'dan bir parça zikrediyor. Halbuki tanrıların böyle şekil değiştirmelerini, şairlerin onları insanlara benzetmesini *Devlet*'in II. kitabında tenkit etmiştir: "Şairler arasından hiç biri gelip de bize: *"Tanrılar yabancı misafirler şekline girerek, çeşitli kılıklara bürünerek, Şehirleri ve Devletleri dolaşırlar,* demesin." demiştir. (381 d).

5 — Sayf. 4, Sat. 10. "Sofiste, Devlet adamına, Feylesofa".

Sofistes ile *Politikos*'un (Devlet adamı) birbirini takip ettiği anlaşılıyor. *Philosophos*, trilogia'nın üçüncü cildini teşkil edecekti. Fakat kaleme alınmamıştır. Bazı kimseler *Epinomis*'in trilogiayı tamamladığını iddia etmişlerse de, bugün bu kanaat hemen hemen terk edilmiştir. Bununla beraber, *Devlet*'in VI. kitabında çizdiği portre, bize, yazsa idi, eserinin ne olabileceği hakkında yeter bilgi vermektedir.

6 — Sayf. 5, Sat. 16. "Ben bir delikanlı idim".

Elea'lı Parmenides, çömezi Zenon ile birlikte, bir bayram vesilesiyle, Atina'yı ziyaret ettiği zaman, Sokrates ile İdea'lar üzerine münakaşa ediyor. Yaşı 75 i bulmuş ihtiyar feylesof, Sokrates'in bir itirazına: "henüz gençsin, felsefenin eline düşmüş değilsin" diyor. Eflatun burada bu konuşmayı hatırlatıyor *(Parmenides* 127 a).

7 — Sayf. 6, Sat. 20. "Şu Sokrates"

Politikos'da Theaitetas'un yerini alacak olan genç Sokrates. O da Theaitetos gibi Akademi mensubu bir matematikçidir. Aristo'nun mantıkında misal olarak kullandığı Sokrates, ünlü feylesof Sokrates değil, bu Sokrates'tir

8 — Sayf. 7, Sat. 15. "Daha kolay bir konu üzerinde".

Örnek (Paradigma) metodu, diyalektik metodun anlarından biridir. Öğretim de nasıl ilkin basit ve kolay cümleler kurdurmak, yahutta meseleler çözümletmek gerekirse, diyalektikte de güç bir konu incelediği zaman, ilkin kolay bir konu örnek olarak alınır, onun çözümünden sonra asıl konuya geçilir. *Sofistes*'teki *oltacı* örneğinin yerini *Politikos*'ta *dokumacı* örneği alacaktır. Aynı şekilde *Menon*'da da fazileti tarif etmek için, kolay ve gözle görülen bir örnek olarak şeklin tarifi örnek alınmıştır.

9 — Sayf. 8, Sat. 16. "Taklit".

Heykeller ve resimler.

10 — Sayf. 13, Sat. 20. "Ünlü bir adla"

Gerçekte Sofist olmak her konuda bilgin ve bilgiç olmaktır. Bu, flavta çalmak sanatı olduğu gibi, silâh ve söz kullanmak sanatı da olabilir. "Gerçekten, savaşla ilgili her şeyi bilirler. Hatta insanı mahkemelcr önünde kendini müdafaa edecek hale bile getirebilirler. *(Euthydemos* 293 c, 274 a).

11 — Sayf. 16, Sat. 17. "Yüze gülme veya okşama"

Gorgias'da bu sanatlar dörttür: Birincisi aşcılıktır, vücudun hoşuna gideni verir; zıddı hekimliktir, acıyı fakat faydalıyı verir. İkincisi hitabet sanatıdır (rhetorik), halkın hoşuna gideni söyler, zıddı Devlet adamı sanatıdır, halka acıyı fakat hakikatı söyler. Üçüncüsü gösteriş sanatıdır, berberlik en iyi örneğidir. Zıddı jimnastiktir. Vücudun görünüşünü değil, kendisini sıhhatli kılar. Dördüncüsü sofistliktir, onun da zıddı felsefedir. Burada onun tarifini veriyor. (Gorgias 517 - 523).

12 — Sayf. 16, Sat. 20. "Faziletten başka bir şeyin"

Yunanca *Arete* Fransızcaya bütün manalarına şamil olarak *Vertu* kelimesiyle tercüme ediliyor. Almanca, buna ayrı ayrı üç kelime bulmuştur. Bizde Türkçede yerine göre ahlâkî fazilet, şahsî meziyet ve kabiliyet kelimeleriyle tercüme ediyoruz. Burada yalnız ahlâkî manasında almamak, fakat daha geniş manada almak lâzımdır. Fazilet meselesi ayrıca *Menon*'da ele alındığı gibi, birçok diyaloglarda esaslı bir mesele olarak bahis konusudur Hususiyle bakınız: *Protagoras* 349; *Devlet* 353; *Gorgias* 464 - 466.

13 — Sayf. 18, Sat. 19. "Her türlü şekli ile musiki"

Musiki *Musa'larla* ilgili bilgiler demektir. Bu bütün güzel sanatlarla edebiyat ve musikiyi ihtiva eder. *Devlet*'te gençlerin terbiyesini, ruhları için musiki, vücutları için jimnastik ile tamamlamak istediği musiki, musikiden maksadı, diyalektik yani felsefe tahsilinden önce verilen umumî öğretim veya kültürdü. (*Devlet*, II. 376 - 377).

14 — Sayf. 18, Sat. 19. "Hokkabazlık"

Hokkabazlık, kuklacılık gibi sanatlar Yunanlılarda çok revaçta idi. Meşhur *Mağara misali* kukla sanatından alınmıştır. Mağara gerçek bir kukla tiyatrosudur. (*Devlet*, VII. 514). Kanunlarda da insanları tanrılar tarafından yapılmış kuklalara benzetiyor. Öyleki iç eğilimlerimiz tanrıların elindeki iplerdir. Bu ipler, altından veya demirden oluşuna göre, bizi birbirine zıt fazilet veya reziletlere sürüklemektedir. (643 - 644).

15 — Sayf. 19, Sat. 24. "Bir şehirde yerleşerek"

Eflatun'un burada diyalektik üstadı Elea'lı Zenon'u yahutta rhetorik üstadı Isokratos'u kastettiği sanılıyor.

16 — Sayf. 26, Sat. 22. "Genel geçimsizliğini"

Devlet'in VI. kitabında ruhta çarpışan temayüllerin çok ince ve derin bir analizini görüyoruz. Burada onu hatırlatıyor gibidir.

17 — Sayf. 27, Sat. 10. "İsteği ile bilgisiz değildir"

"Hiç kimse bilerek ve isteyerek kötü değildir, fakat sadece bilgisizliği yüzünden kötülük işler," fikri Eflatun'un hemen her diyalogda savunduğu ana bir fikirdir.

18 — Sayf. 30, Sat. 25. "Tenkit ederler"

Bu bölüm, "kendi kendini bil", düsturu ile hareket eden tenkit metoduna güzel bir örnek veriyor. Bu metodun esaslı açıklamasını *Sofistes*'ten önce yazdığı Theaitetos'ta görüyoruz. (148 - 149; 210).

19 — Sayf. 34, Sat. 22. "Tanrılık şeyler"

Protagoras'ın "*Tanrılara Dair*" adlı eserine bir telmih. Protagoras bu eser sebebiyle dinsizlikle suçlandırılmıştır. Atina'dan kaçmak suretiyle ölümden kurtulmuştur.

20 — Sayf. 43, Sat. 25. "Ulu Parmenides"

Diels'in *(Fragmente Der Vorsokratiker)* adlı eserinde yayınladığı Parmenides'in felsefî şiirinin yedinci parçası. Bu şiirde doğruluk (adalet) tanrıçası Dikaia, Parmenides'e iki yol gösteriyor: Biri hakikatın, öteki kanaatın yoludur. Ona birinciyi takip et diyor, *çünkü* o, *var olanın yoludur.* Öteki ise *var olmayanın yoludur.*

21 — Sayf. 55, Sat. 22. "Çocuklara anlatılan masallar"

Eflatun'un burada Kosmogonialardan bahsetmek istediği anlaşılıyor, varlığı iki veya üç ilkeye indirenlerden kimleri kastettiği bilinmiyorsa da, iki ilkeciden, sıcak ile soğuk, kuru ile yaş'dan söz eden Arkhelaos'u, üç ilkeçiden de Samos'lu Pherekudes'i kastettiği anlaşılıyor. Onun Kozmogonyasında *Zeus*, *Yer* ve *Zaman* esas rolü oynuyor.

22 — Sayf. 55, Sat. 29. "Ksenophanes"

İonia'nın Kolophon şehrinden Ksenophanes, Anadoludan İtalya'ya göçtüğünde Elea okulunu kurmuştur. Varlığın birliği fikrine Parmenides'ten önce onda rastlıyoruz.

23 — Sayf. 56, Sat. 2. "Bazı Musa'ları"

Burada İonia'lı Musa'dan maksat Ephesoslu Heraklei-tos, Sicilyalı Musa'dan maksat ta Empedokles'dir.

24 — Sayf. 59, Sat. 1. "Bütün birdir diyenlerden"

"Bir tek yolun sözünü edebiliriz: Vardır'ın yolu, Bu yolda bir çok deliller şunu gösterir ki, var olan yaratılmış değildir ve yok edilemez; çünkü o, tamdır, hareketsizdir ve sonsuzdur. Ne var idi, ne de var olacaktır; çünkü bütünüyle vardır ve her zaman edebiyen birdir. (Parmenides 8. parça).

25 — Sayf. 60, Sat. 18. "Parmenides'in dediği gibi"

8. parçanın son satırları.

26 — Sayf. 63, Sat. 10. "Bazıları"

Eflatun'un burada çağdaşları arasından kimi kastettiği anlaşılmıyor.

27 — Sayf. 66, Sat. 11. "Toprağa ekilip bitenler"

Efsaneye göre Thebaia'lılar Dragon'un dişlerinden doğmuşlardır. Kadmos canavarı öldürdükten sonra dişlerini toprağa gömmüş, onlardan da Thebaia'lılar bitmiştir.

28 — Sayf. 67, Sat. 15. "İdea'ya dost olanlar"

Eflatun'un burada kimleri kastettiği kesin olarak bilinmiyor. Bazılarına göre Eflatun'un kendisi, bazılarına göre de yeğeni Sposippos'dur. Aristo Sposippos'u hocasının fikirlerini yanlış anlatmakla suçlandırmıştır.

29 — Sayf. 74, Sat. 28. "Okulu yeni bitiren yaşlılar"

Burada Eflatun'un kimden bahsettiğini aramak faydasızdır. Sadece diyaletiğe geç başlayan yaşlıların erken

başlayan gençler gibi fikirleri karıştırdıklarını söylemek istiyor.

30 — Sayf. 75, Sat. 6. "Zavallı kimseler"

Birinciler Megara'lılardır. İkinciler ise Herakleitos'cu lardır.

31 — Sayf. 76, Sat. 20. "Bazen de bölen"

Burada Herakleitos ile Empedokles bahis konusudur. Mahdut sayıda unsurdan maksat Empedokles'in dört unsurudur: Ateş, hava, su, toprak.

32 — Sayf. 77, Sat. 13. "Acaip Euriykles"

Euriykles karnından konuşan bir kâhindi. Kehanete dalıpta kendinden geçtiği zaman dudaklarını oynatmadan konuşurdu. Eflatun'un burada bahsettiği kimseler de bir nazariye ileri sürüyorlar, fakat içten gelen bir ses nazariyeyi çürütüyor.

33 — Sayf. 79, Sat. 11. "Cinsler de"

Kelimenin, Aristo'dan sonra aldığı manada, yani nevilere ayrılan cins manasında değil, fakat makul tabiat = nature intelligible; suret = forme; fikir = idea: Zat = öz = essence manasında anlamak lâzımdır.

34 — Sayf. 83, Sat. 6. "Hem aynı, hem de başka"

Eğer hareket ile sükûnetin ortak yüklemi, hem aynı hem de gayrı ise, o zaman hareket hem kendinin, hem de sükûnetin aynı, yahutta, hem kendinin, hem de sükûnetin gayrı olacaktır. Fakat herbiri kendinin aynı ve zıddının gari olduğuna göre, hem aynıdan hem de gayrıdan pay alırlar. O halde aynı ile gayrı hareket ile sükûnetten farklıdır ve onlara irca edilemezler, varlık içinde bu böyledir.

35 — Sayf. 86, Sat. 2. "Cinslerin özüne uygun"

Bundan önce cinslerin pay alması veya almaması bahis mevzuu idi. Şimdi pay almanın kanunları bahis konusudur: Çünkü hareket ile sükûnet hem aynı'dan, hem de gayrı'dan pay alıyorlar, fakat hareket ile sükûnet arasında hiç bir pay alma yoktur.

36 — Sayf. 86, Sat. 14. "Seçtiğimiz cinsler"

Hareketin gayrı olduğu ispat edilen üç cins şunlardır: "Sükûnet", "Aynı", "Gayrı". Bunlardan sonra dördüncü olarak "Varlık" gelecektir.

37 — Sayf. 93, Sat. 16. "Her türlü sözü"

Yanlış kavrama, aldanma veya yanılma (illusion) meselesi, yanlış ve yokluk meselesini ortaya koymaya götürdü; sonra cinslerin birleşmesi veya birbirinden pay almasına (communication des genres) götürdü. Bu da bizi sözün (discours) bağlarına götürüyor. Dolayısıyle yeniden yanlış meselesine götürecektir.

38 — Sayf. 96, Sat. 15. "İspatı sonuna getirdik"

Sofist şimdi ikinci savunma hattında, yani "ne hükümde, ne sözde yanlış yoktur" diye direndiği savunma hattındadır.

39 — Sayf. 107, Sat. 4. "Her zamanki görüşün tersi"

Durgun suda veya aynada akseden hayalin sağdan sola geçmesi bahis konusudur.

40 — Sayf. 110, Sat. 3. "Kanaat taklidi"

"Doksomimetike" karşılığı. Eflatun kullandığı tabirin fazla cüretli olduğunu söylüyorsa da bu türlü karma

adlardan hoşlanıyor. Çünkü bununla taklit ve sahte şeylere karşı nefretini ifade etmek istiyordu. Netekim filosof'un (bilgi sever) taklit ve sahtesi sofiste, filodoks (Kanaat sever) adını veriyordu. Taylor'da, Dies gibi, tercüme etmeden hellencesini aynen kabul etmiş ve şu tefsiri vermiştir: "Alaylı bir şekilde imal edilen bu kelime, görünüşte, bir kimsenin gerçek bir bilgiye sahip olmadan müphem bir şekilde nüfuz ettiği bir şeyi taklit etmesi manasına gelir. Bu bakımdan yaptığı taklit bir nevi şarlatanlıktır".

41 — Sayf. 110, Sat. 26. "Alaycı taklit"

Hipokrit, mürayi taklit, Eflatun kelimeyi kötü anlamında alıyor. Çünkü Sokrates'in metodunda, buradakinin aksine olarak, iyi manada kullanıyor. Sokrates bildiğini değil, bilmediğini iddia ediyor. Halbuki sofistler bilmedikleri şeyi, bilmediklerini değil, bildiklerini iddia ediyorlar.

42 — Sayf. 111, Sat. 11. "Bilge mi yoksa sofist mi?"

Sofistin kökü olan soph, Bilgin veya Bilge demek olan sophos'un da köküdür.

M.E.
B.

Batı Klasikleri

16

No. 10908

TOPTAN SATIŞ
İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Antalya, Samsun, Elazığ,
Erzurum,Trabzon, Van, Sivas, Burdur ve Zonguldak
Bölge Şeflikleri.
PERAKENDE SATIŞ
Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık yayınları satıcısı kitapçılar.

% 8 KDV DAHİL FİYATI: 250000 LİRA
(231481 Lira +18519 Lira)